

värske rõhk

märts

2022

76

3.20 €

Andreas Kübar

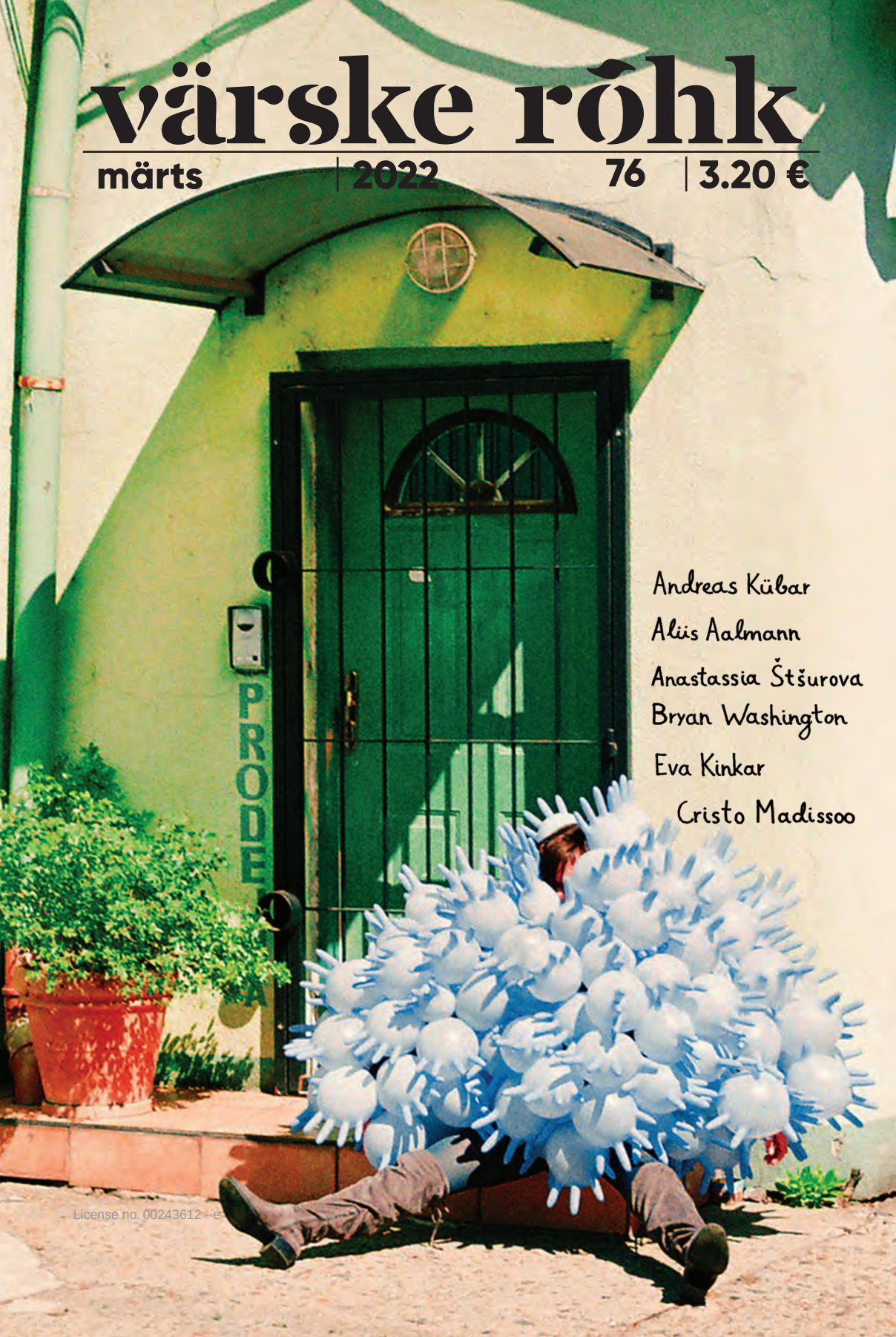
Aliis Aalmann

Anastassia Štšurova

Bryan Washington

Eva Kinkar

Cristo Madissoo

E-TEAVIKU LITSENTSILEPING

Kasutades käesolevat e-raamatut / e-ajakirja (edaspidi "e-teavik") nõustute, et olete lõppkasutajana (edaspidi "Lõppkasutaja") sõlminud lepingu (edaspidi "Leping") Digira OÜ-ga (registrikood 11729715) ning e-teaviku kasutamine on lubatud vaid allolevatel tingimustel.

E-teaviku sisu on kaitstud autoriõigusega. Lepingu sõlmimisel ei anta autoriõigusi mistahes mahus üle Lõppkasutajale. Lepingu tingimuste vastane e-teaviku kasutamine on ebaseaduslik ja on aluseks kahjunõude esitamisele Lõppkasutaja vastu.

E-teavik on Lõppkasutaja isiklikuks kasutamiseks ning e-teavikut ei tohi mistahes viisil (sh elektroonilisel või väljatrükitud kujul) teha kättesaadavaks (sh müüa või üürida) kolmandatele isikutele.

E-teaviku sisu mistahes mahus kopeerimine on keelatud. E-teaviku võib alla laadida ning salvestada oma arvutisse või lugemisseadmesse üksnes Lõppkasutaja.

E-teaviku sisu mistahes mahus muutmine on keelatud. E-teaviku muutmisenä käsitlevad pooled ka e-teaviku faili lähteteksti muutmist.

Levitaja ei vastuta e-teaviku sisu, sh teavikus olevate viidete sisu eest.

VÄRSKE NOVELL

VÄRSKE NOVELL

VÄRSKE NOVELL

Osale

VÄRSKE NOVELL

Osale

Värske Rõhu

ja Eesti Novelli

õpilaste

novellikonkursil!

Auhinnafond 1500 eurot

Tähtaeg 31.08.2022

www.va.ee/novellikonkurss

SISUKORD

Andreas Kübar	... 4
Andrea Laar	... 16
Liisa Ketter Liitoja	... 20
Intervjuu Sanna Kartauga	... 26
Mattias Veller	... 40
Aliis Aalmann	... 44
Talvike Mändla	... 54
Välgatus: Saara Lotta Linno	... 60
Bryan Washington	... 70
Elisabeth Heinsalu	... 80
Anastassia Štšurova päevik	... 88
Annika Lindok	... 96
Eva Kinkar Urmas Vadist	... 102
Lisanna Lajal Marten Kuningast	... 108
Priit Pöldma Kai Aareleiust	... 116
Raamatusoovitused	... 126

Talvike Mändla (29):

„Luuletan ja püüan iga päev maailma kellegi jaoks natuke paremaks muuta. Eelmise aasta lõpus ilmus minu kolmas luulekogu „Käed“.“

Mattias Veller (23):

Formaalselt maali- tudeng, kelle huvid valguvad mööda eri kunsti- liike ja meediume laiali. Segaduses. Kirjutamiseni jõudnud kirjandusarmastuse ja lõputu uudishimu kaudu.

Andrea Laar (17):

„hetkel ajan kassiga hiirt taga“

Annika Lindok (27)

tudeerib kirjandust, vahel joonistab enda tarbeks. Otsib, kust mida veel õppida saab.

Bryan Washington (28)

on Houstonist pärit Ameerika kirjanik. Ta on avaldanud lühijutukogu „Lot“ (2019) ja romaani „Memorial“ (2020). Teda on pärjatud muu hulgas Dylan Thomase auhinna, Lambda kirjandusauhinna ja National Book Foundationi noore autori auhinnaga.

Grethel Vahesaar (32),

loe lühiintervjuud lk 76.

Andreas Kübar (24),

loe lühiintervjuud lk 14.

Priit Põldma (27)

on vabakutseline dramaturg.

Kaia Beilmann (33):

„Enesetutvustused on raske kunst. Kas olulisem on vene kirjan- dus, linnaplaneerimine, elurikkus, ida-euroopa muusika, redised, intervjuud või sõpradega ronimas käimine? Kõik sobib.“

Elisabeth Heinsalu (19):

„Võin olla metsik ja seiklushimuline, aga ka omas vaikuses ja rahus pööningul luuletusi kirjutada. Mulle meeldib kallistada, nii inimesi kui loomi.“

Saara Lotta Linno (22)

pole enam endine pärast seda, kui Ene Mihkelson kirjutas, et kõik redelid on tagurpidi.

Lisanna Lajal (22):

„tõlgima ei kanna prille“

Anastassia Štšurova (24)

sündis Kasahstanis ja elab praegu USAs. On lõpetanud Tartu Ülikoolis slaavi filoloogias eriala ning käinud Almatõ Avatud Kirjanduskooli draama- ja luulekursustel. Kirjutab veebiajakirjale Manshuq kolumni „Nooruse eksimused“ (Ошибки молодости). Vallaline.

Eva Kinkar (30):

„Loen palju, toimetan õige natuke, kirjutan mõningaid sõnu märkmikku. Äkki hakkaks nendest sõnadest nüüd uudsuse mõttes lauseid ka kirjutama?“

Piret Karro (31)

on semiootika ja soouuringute taustaga feministlik autor.

Alina Birjuk (25,)

loe lühiintervjuud lk 38.

Cristo Madisoo (25)

pole pika jutu mees.

Aliis Aalmann (26)

joob nüüd hommikuti kohvi asemel teed ja proovib lugeda iga päev vähemalt ühe lehekülje ilukirjandust.

Liisa Ketter Liitoja (18):

„Mind kannab süda ja liigutab vihm. Lähedased ütlevad, et olen tujukas. Ema ütleb, et see on hea.“

Andreas Kübar

Carmen Electra

Niisiis esimene uudis on Carmen Electra Kübarast kes on hakanud öösel kohutavasti tõmblema ja higistama nii et selg on märg magab väikeses loigus ja luksub nagu kärnkonn või katkine käokell mis soovib aegajalt pitsi kangemat et taas silmad kinni panna või vaikselt sahiseda saamal kui mina teda voodi kõrval oleva kaltsuga tupsutan ja kuivatan hoole ja armastusega kuulan kuidas tibuke norskab kui pisike vedur aga hästi armsalt pläss nagu longero sinine ja kidur jalad tudisevad hambad ludisevad ja soovivad kaissu saada nii et põial oleks suus mida imeda ja hammustada lugeda kümneni ja uuesti alustada kuni hommikuni loodan et mu tibuke püsib elus ning annaks loodus meile ühe päeva veel mida koos mööda saata oleksin ma kõige õnnelikum mees maailmas või terves universumis kus kahtlemata pole ühtegi teist nii suursugust naist kui minu räsitud ja higine haisev ja trööstitut sopast lund meenutav Carmen Electra Kübar.

Eile avas musike mu uues rüpekas väga kahtlase lingi ja toksis igat numbrit luubiga uurides sisse oma pangaandmed. Kohe ummistus postkast nilbete sõnumitega, mida siis tibukesele tõlkima pidin. Rahustasin, et need sõnumid ei ole päris. Ära muretse, beibi. Sa ei pea kuhugi minema ega midagi tegema. Kustutame safari history ära ja katsume tulemüüri

seadistada. Iga kord kui vajutasin asjalikult delete-nuppu, vaatas Carmen mulle vesiste silmakestega otsa ja alahuul värises. Sirutas kondise kämbla ekraanile ja pani näpu vastu Brandy Horny sõnumit. No kurat. Ta jääb ju nutma... Tegin endale fake kasutaja ja hakkasin musikesele veidraid smailidega sekste saatma. Tema kohe nii uhke. Läks teki alla peitu, kägisedes ja rögisedes pidas peent naeru. Saatis vastu ilmselt oma arust super flirtivaid signaale. Igale mu sõnumile kihises, nagu oleks äsja armunud. Tundis rõõmu, et tal kavalierid jätkuvalt ukse taga. Tundis end vähemasti paar aastat nooremana. Couple goals. Küll aga keeras Carmen minu aroutile hea viiruse sisse. Viirus on ju uss? Paeluss!!! Roomab mööda riistavara ringi ning varastab paroole, sahiseb läbi tarkvara ja sabaots auxist väljas. Keegi ei julge puudutada. Perses. Nüüd vaatab oma kõhetu ja küürus olemisega otsa ja kuidas saakski tema peale pahane olla, enne surma ja nii... kussutan tibukese magama, toon kaltsu, kuivatan selga ja varbaid, annan põialt lutsutada täpselt nagu eile, kui lugesime kümneni ja pugesime unne enne vedureid ja tramme ja kõike muud, mis võib inimesi alla ajada. Just! See ongi mu suurim lohutus, et oma voodis on keeruline surra. Vast elab Carmen Electra ka homseni välja.

Kahjuks läheb minu niigi täbar olukord nädalast nädalasse hullemaks. Carmen Electra Kübar pole jätkuvalt (lõplikult) surnud ning reedel otsustas ta oma viimaste säästude eest osta Gunnar Grapsi spermat. Poole miljoni euroga, mis täna oli küll -20%, ehk 400 000 eurot. Siiski hirmus kallis. Ning milleks üldse? Rumalamat kulutust pole olemas! Mõeldes just hinna-kvaliteedi ja minu musikese suhtele, kes ei saa nii või naa aru, mida ta ostab või kannab või enda käes hoiab. Ütlen ausalt, olin päris raevunud, aga Carmen Electra on ju päris minu nukits, ei või kaua vihane olla. Leian kõiges midagi positiivset ning mis seal salata, väga põnev. Huvi saabuva saadetise vastu oli suur.

Ilmselt on sprema katseklaasi meenutavas lõhnaõli pudelis, pakendatud roosasse karbikesse, siidist lehv ümber ja käsitsi kirjutatud pühendusega. Küll aga otstarbetu kaup, ehk kalligrafeeritud „kaunist vaatamist“, „mõnusat koosviibimist“, mitte „head kasutamist“ või „tarbi targalt“. Või kui tahetakse otsad lahti jätta – lihtsalt „naudi“ ja mõtle ise edasi. Huvitav, kui palju seda tuleb? Kas ukse ette partsatab kanister või vaat või mitu vaati ning me jääme selle otsa elama. Ütleme, et tuleb 20 vaati, kunn oli alfa, kuhu me enda diivani ja köögimööbli tõstame? Või peaks üürima väikese garaaži ja ladustama vaadid sinna. Oleks mõistlik. Tibuke muidugi selliste asjade peale ei mõtle, teeb netis tehinguid ja mina korraldan elamist. Äkki just vastupidi, seda on hästi vähe, tuleb nagu kalamaksaõli kapsel, mille saaks rinnale rippuma panna. Kui Carmen Electra käest

küsisin, how much beibi, proovis ta väriseva sõrmega ekraanil miskit näidata, tegi näpuga ringe ja vingus nägu punnitas peas. Temaga on ikka väga huvitav! Näitab mulle fotosid kõiksugu anumatest ja itsitab. Mängib minuga justkui ähvardades, et tuleb nii palju spermat või hoopis nii palju või hoopis niiiii palju, aga oh seda naeru! Kujutage ette, et viis küülikut söövad hästi krõmpsu kapsast ja samas toas diivanil norskab ahelsuitsetajast vana soome mees. Maagiline!

Olen täiesti kindel, et läheb nagu noorperel koera võtmisega. Carmenike tahab nii väga nii väga, aga lõpuks pean ikka mina Gunnari spermaga tegelema. Temaga õues käima. Vett panema. Pügama jne. Musike lihtsalt naudib, et ta meil olemas on. Ja ehk naudib sedagi, et minul on tegemist ega loidu niisama. Oehhhh. Alati jõuan lõpuga sinna, et ilma temata oleks ainult üks lamemaa. Suudlesin Carmen Electra tuhmunud päkkasid ja tema sai rahulikult surra. Hingemattev nagu esimene hilissügise leevike.

Jõulunädalal uuriti pidevalt Carmenikese tervise kohta ning ega ma rohkemat öelda ei mõistnud kui et elame veel. Katsume aastavahetuse hirm-sad pidused inimesed ära kannatada ning kõrvatropid peas liikuda uuele, ilmselt viimasele aastale vastu. Tibu kardab ilutulestikku. Tibu kardab šampuse avamist. Tibu on juba nädal aega krampis olnud, kuna tunnetab läheneva AV sebmist. Talle ei meeldi pinged. Talle ei meeldi valjul häälel rääkivad ja laulvad inimesed. Karjuv teleriekraan. Kisendav söögilaud. Juba praegu kui sellest kirjutat, hakkab Carmenike krimpsutama ja kõssitama. Palus mul mingiseid tablette osta ja salaja joogi sisse panna. Äkki teate? Sellised väikesed pruunid rosinad. Ilmselt rahustavad ja muudavad apaatsemaks. Kõige vastu? Lõpuks kui aias ilutulestikku vaatame, vahib tema ainult mind. Pilk loojas. Suunurgad kahtlaselt üleval. Põsed lottis nagu memme rinnad. Osutan taeva poole. Tema noogutab ja nohistab tatti oma väikeses ninakoopas edasi ja tagasi. Ootab, et tassiksin ta sisse ning homme on jälle uhke tunne. Käisime Andreasega saluuti vaatamas jne. Ilmselt postitab Facebooki foto ja kirjutab pigem piinliku lause. „musi viis mu südaööl suurtulestikku vaatama. head vana aastat beibi“ (mhh, see pole, mhh, see on uus, mhh, armas.)

Tibukesele ei meeldi, kui ma toimetama hakkan. Kohe kui taipab, et sätitan kotte koridori või tõstan kohvri voodile või panen auto sooja, muutub Carmen Electra nuuksuvaks ja pehmeks. Sirutab käsi, et veel viimast kallistust saada. Põsed märjad ja peopesad higised. Ei taha, et ma läheksin poodi. Ei taha, et ma läheksin trenni või kooli või tööle, aga ometi tuleb minna. Talle ei meeldi, kui toimub miskit saladuslikku, kuhu tema ei saa panustada. AV on sedapuhku lihtsalt too much, sest kõik on teis kuhu ei minemas või niisama särisemas. Ja kui kunagi talle meeldis,

et tema ümber toimetatakse, siis praegu vajab ta kõigest vaikust ja rahu.

Parimad mälestused on meil paarisuhte lõpuaegadest vististi samadel põhjustel, miks parimad hetked kooliajast on lõpupeod ja viimaste nädalate koosviibimised. Ka oma sureva naisega, Carmen Electra Kübaraga käisime lõpureisil Haapsalus, mille valik end igati õigustas. Haapsalus pole mitte ühtegi ilusat naist ning minu kullake sai särada. Täiesti pekkis kui mõttetu koht ning ilma meie kohaloluta, ilma meie särava armastuseta, veel hallim ja tülgestavam vaatepilt.

Carmenike kreemitas oma närtsinud jalgu ja mina imetlesin iga viimast piiska, mille musike suutis lõppeva elunatukesega kehasse määrada. Võrratu olevus! Kidur ja kortsus, aga milline naine. Haapsalu rõvedas keskkonnas nagu vikerkaar. Käisime raudteejaamas istumas. Täiesti kohutav kogemus. Carmen Electra nuttis ja mina lohutasin. Sõime tükikese pitsat ja jõime rummi. Tema sõrmkübarast, kondiste hallide kätega üritas sõõmu suhu ajada. Mina kuivoatasin lõuaalust ja kirjeldasin ümbrust. Valetasin maad ja mered kokku, sest ega tema silm enam eriti ei seletanud. Vahepeal tegin rongi hääli ja rääkisin võõras keeles, katsusin manada pilti mõnest imekaunist Saksamaa raudteeplatvormist. Carmenikese unistus oli ikka Euroopas surra. Rääkisin ja ilustasin, musi vist juba magas ning kui hotelli jõudsime, pakkisin ta padjapüüri ja ümisesin vaikselt laulukest.

Haapsalus on sitaks igav ning mina oma pensioniealist päkapikku meenutava naisega proovisime võimalikult kiiresti välist igavust põnevamaks juua. Raske aga öelda, kas mu armsakesele enam alkohol mõjub, kuna kõik tema laused on niigi ebaloogilised. Ja mitte ainult laused, vaid ka üksikud sõnad ei oma mitte mingit loogikat. „Kas lümbrum tõlvendab veel gnöömusel?“ „Ahh? Jajah, tõlvendab tõlvendab.“ Nii armas ikka! Musitasime linnusepargis ja siis, kui tema nagu väike pamp pargipingil rõhises, käisin mina põõsas pissil. Jälgisin, et keegi mu kullatükki ära ei varastaks. Sest mis mul ilma temata oleks? Armastus, see kõige olulisem, rõõvitaks mult ühes Carmen Electraga ning vabandage väga, rõöv Haapsalus läheks juba isiklikuks. Enne annetaksin organeid mustale turule kui seaksin enese nime Haapsalu mannetu olustikuga. Suhtleksin Haapsalu politseiga ja teeksin koostööd. Igavene sitane koht. Kahju, et minu hinges glamuurne südamedaam peab enne viimset teekonda sellist põrgut kannatama, aga õnneks olen tal mina, kes teeb alati sitast saia. Surun oma abikaasa praguliste huulte vahele unerohutableti ja äiutan magama. Mis tal ikka niisama haigutada lasta. Haigutab veel viimsegi hingetõmbe enne hotelli välja.

Takso

Teadagi on Tallinn tuntud kui Euroopa taksomaffia pealinn, kus pidevalt vajutatakse taksomeeter varem tööle, sõidetakse ringiga, iga liigutuse eest nõutakse naeruväärseid rahasummasid ja ringlevad legendid hirmsatest mõrvadest, vägistamistest ja muust põrguvärgist, mis trüki-musta ei kannata. Tavataks on see, et armas soome vanapaar sõidutatakse sadamast läbi Haabersti Viru hotelli. Viru numbritoas on juba sõbramees peidus, kes varastab Toikka jalavarjud ja Liljakese hõbeda, joob baarikapi tühjaks ja viimase viina virutab hõlmarisse, alla taksosse, skol ja uuesti. Soomlased lahkuvad hotellist paljajalu ja tühjade kõrvaaukudega nagu rõvedad hipid, lohisevad sadamasse ja Viron hotelli on üks perkeleen paikaan. Kodumaal nutavad tuhat järve (edit Kalevala). Samas ei pruugitse nii halvasti minna, pruugitseb ka täiesti õnnelikult lõppeda, nii et keegi ei saa surma.

Teian kahte taksojuhti, kel pidavat olema „vastustamatonta seksuaalset energiat“, aga ainult ühte neist olen kohanud. Noor, ~28, hea füüsiline vorm, kui naerab, on palju hambaid näha (eriti ilahduttavaa hampaat), esinduslik käekell, pagassis on subwoofer, ilus näonahk, veidi viskine a samas värske lõhnaõli, juttu „sellele“ ei vii, aga leiab õiged otsad, millest haarata. Statistika väidetavalt 10/2. Ning tundub jube korralik, kui kõrvutada, et mõni korvpallur ei saa 10/2 vabaviset ka sisse. Teadupärast on 10/2 ju 11/3, nii et mennään taksilla.

Teine mees on vanem, ~74, paljude jaoks on ta Eesti tantrakultuuri rajaja, mentor ja tugiisik. Lühikest kasvu, a mitte jupp, pikema-poolsed paksud juuksed, täidlased huuled, särav silmapaar, beež velvet ja siidist polo. Kuldne rist on tihedate rinnakarvade vahel ja taksokleebise kõrval seisab trükitähtedes VOLVO. Väidetavalt olla mees vähese jutu, aga sügava hingamisega, rammusate kätega hea kuulaja. Montaaž Sammalhabemest ja Popeye'ist või Aapo Ilvesest ja Stallone'ist, lisades veel Tom Wisdomi „The sexiest Man on the Planet“ karakteri ning valmis. Täiega enigmaat. Ihade ja kiusatuste mix ja master. Statistikat ei tea, aga kirjeldused temaga ühes ruumis viibimisest panevad 10/10 kartma. Või mida ma ikka kardan, tore ju? „Ainakin yksi normaali virolainen mies“ – arva mida tahad, Soome-emmede lattu ongi viimati alla lastud. (Ma lix kade. Viimane kokkupuude Soome-emmega lõppes nii, et sõber sai kolm tasuta jooki ja mina ainult ÜHE pika pai.)

Õnneks on Tallinna linnavalitsusel taksomaffia aina süveneva moraalituse vastu ennetav meede ning siinkohal peame kiitma koalitsioonipartnerite üksmeelset tegutsemist. Ossinovski ja Kõlvart paigaldavad (esialgu küll ajutise lahendusena) kõige levinumate taksovoõtu kohtade ümber

lõiketraati.

Miša: „See on linnavõimu küsimus ning valitsus ei peagi kõigega käed püsti nõus olema. Siin on probleem ja on vaja tegutseda, mitte hiljem kahetseda ja küsimusi küsima hakata.“

Raimond: „Poliitikas ei olegi kõigile meelepäraseid otsuseid ning vaatame asja positiivsemast küljest. Kui lõiketraat on see, mis teid häirib, vahest polegi taksoga vaja sõita. Meil on ühistransport, meil on ratas, meil on tõukeratas, mine jala, eksle. Ei tasu kohe negatiivset otsida.“

Jüri: „Meeleolu on tõine, aitäh!“

mis vahid?

mida sa Andreas naerad raisk?

ah ei niisama, muhelen oma tulevikunaise öeldud tulevikunalja. tahad kuulda?

ei taha.

paitan oma tulevikukoera ja lehvitan oma tulevikulastele.

nad on ikka nii armsad.

*poterdavad värviliste kummikutega Pärnu rannas ja minu ümber on hästi palju tulevikuinimesi kes on edukad kunstnikud ja ilusa lihasjoo-
nega võtavad tulevikupäikest.*

luksuslikult lõhnastatud ja rietatud keeduviinerid.

*kõik istuvad lamamistoolides ja naeravad hahahahahahahahahahaha pangakontole laekus lambist 100 000 eurot hahahahahahahahaha Eesti president kõnnib mööda ja teretab tervet seltskonda hahahahahahahahaha ning siiani pole Eestis ühtegi lokaalset sõda peetud päike kõrvetab meie belle epoque rõõmsaid nägusid ja just sain sõnumiga sünnipäevakutse Taani printsessilt. kõik teevad ühe sügava tulevikuohke ja libistavad päik-
sekad silmadele.*

*õhtul sõidame jahiga mööda koralset Läänemerd ja joome tulevikušam-
pust kõik on väga stiilne kuni helistab ammuine sõber EKA aegadest haha-
hahaha kurdab et elu on keeruline hahahaha.*

*kuule sõber, vali endale naine, kes ka naine on ja kirjuta üks raamat,
mis ka raamat on.*

elule pole mõtet vastu puksida.

panin kõne kinni.

*viskasin telefoni kauge kaarega laintesse ja lasin üle reelingu ühe
kollase tulevikukuse.*

Wojciechi püksilukk

Kutse tuli Sütterlinis, mis on kõigi, ka selle peo jaoks, selgelt liiga fancy, aga pöördel oli selges vabakäe-kalligraafias tõlge: OLED OODATUD MINU SÜNNIPÄEVALE, LAUPÄEVAL KELL 13.00, AADRESSIL JANA MOSDORFA 10, 31-618 KRAKOW. ARMASTUSEGA, SINU TÜTAR KAROLINA. Täiega tore ja täiega armas, et tüdruk nii pidulikult ette võtab. Väikene ridaelamutega tänav väikeste aedade ja pissivate kassidega. Pidu samuti nagu esimene suudlus või esimene tants, mille neiu sul kingib – vaikne, arglik ja väikene, kuni Karolina piisavalt vintis oli ja lauale toodi hunnik sernikut. Võeti viina ja arutati pereringi nagu ikka. Teised vist ei märganud midagi, aga saamal kui lauale toodi teine hunnik sernikut (nüüd siis vanaema tehtut), sisenes Karolina tasamisi vestlusesse Wojciechi püksilukuga.

„Hea pidu! hmm. krdi sitt kurtuaasne poolakas.“

„Aitäh! Ei meeldi?“

„Ei mdea. jõe žurnalistik tix. ootasid veidi lõdvema rihmaga olemist.“

„Räägi Wojciechiga?“

„Ei las tema olla. talle meeldib selline mitte-midagi-ütlev kääne, kus küll räägitakse hästi palju palju, aga lõpuks sööd ikka rohkem kui aju jõuab energiat kulutada. pärast on väsinud ja pax olla. mind ära temaga seosta. kõigest jagame eluruume. davai Katja, söö kook lõpuni ja tule võta suhu.“

Karolina purtsatas paraja lonksu šampanskat lauale, mis ajas emak-sed ja tädiksed salvakaid otsima ja isaksed vaest tütart seljale koputama. „Issand, vabandust...“ Wojciech oli naabrimees, noh, seinatagune, kes tavatses vaikselt istuda ja kuulata, vastutas, et peol oleks pitsid täidetud ja lilled vaasis. Muidu aga hoidis eemale, mitte nagu tema püksilukk, kes oli alati recently active ja alati Netflix. Sosistas Karolinale Cyka Kama Sutrat ja muud juttu isegi seina tagant, ega lasknud noorel preilil rahulikult magada. Püksilukk jätab ossi mulje, aga tegelikult on tark poiss. Teeb liiga palju kivi ja seepärast läheb mõte liiga keerulisi radu pidi. Teiste jaoks. Aga endal on ok. Ning ta ikkagi meeldib Karolinale isegi kui naine seda tunnistada ei tihka. Temas on midagi, mida teistel ei ole, teate küll.

„Teame teame, eks jook tahab ikka valesse torru minna“ ütles pere-rahvas ning nüüd andis püksilukk kõigile aega uuesti lauda istumiseks. Seejärel katsus taaskord sõna saada.

„Katja, pst, vaata siia, ma olen valmis.“

Karolina pilgutas veidi ehmunult silmi ja heitis pilgu tema kõrval istuva Wojciechi sülele. Reitele langev laudlina ja mustad viikimata ülikonnapiiksid. Pigem rahulik. Võttis uuesti sõõmu šampanskat. Jälgis

hoolega vana votjeku pükse, aga ei miskit.

„Ära läksid?“

„Igatsed?“

„Ei igatse. Lihtsalt uurin.“

„Tüdinema hakkas. Mõttetu ila jutt. Liiga palju kombeid ja pabistamist jne.“

„No jaa. Läksid koju?“

„Ei. Katja ma olen siin. Vaata üles!“

Wojciechi püksilukk roomas mööda lage nagu röövik ja sätitas end Katja kohale. Lasi end mõnusasti rippu ja pööritas, nagu näitaks tüdrukule häbi. Lauale toodi kolmas hunnik sernikut (sedapuhku tädi Magdalena tehtut) ja räägiti kohaliku kirikuisa Januzsi pojast, keda süüdistatakse pisivar-gustes ja võib-olla muuski. Kuidas ikka nii ausa mehe poeg saab elada nii pahelist elu. Töötus antud ja puha.

„No mIDA tÜRA“ hüüdis pea terve aja vait olnud härra Wojciech.

„Mul krdi lokker lakke lennand piinlik.“

Pererahvas tormas tänavale redelit otsima.

Leoniid on pellaris

Ei uskunud eriti, et minus peitub loomingulist talenti, kuniks kuulsin lauset „Leoniid on pellaris“. Kohe tekkis vastupandamatu soov luua. Mõnus õlg-õla tunne. Kui tore, kui tore, et Leoniid pellaris on, aga jah, tegelikult kurb, igavene haige ja häbitu lugu. Kuidas ikka koledad asjad nii ilusti mõjuvad? Väike vaene Leoniid istub sooja pehme pepukesega külma poti peal. Suletud ukse taga. Unistab helgest tulevikust. Ja pigem veider, et ma seda tean, et Leoniid pellaris on. Või kust üldse? Ja kust ma tean, et ta unistab ja et ta pepu pehme on. Kas kõik pepud on pehmed ja siis ma eeldan? Kust ma oma infot võtan? Ja nüüd teavad kõik, et Leoniid pellaris. Kuradi, vabandust. Teeme näo nagu ei teaks.

Aga miks Leoniid siis ikkagi pellaris on? Vot see on juba küsimus, mis meid edasi viib. Või miks Leoniid pellarisse läks? (Eeldades, et minekule ajendas sellele eelnenu episood, mitte juba pellaris olemine olemise pärast.) Millal Leoniid pellarisse läks? Kuidas? (vahendid) Milliste mõtete-ga mindi, millistega tuldi? Esitame kriitilisi küsimusi. Mida Leoniid pellaris tõestada tahab? Miks on tal vaja midagi tõestada? Kuidas mõju-tab Leoniid pellaris Eesti ühiskonda? Kas Leoniid pellaris on ohtlik mõte?

mmmm...

Leoniid pellaris on multifunktsionaalne idee ning uudiskirja toimetuse leiab selles kõditavat rahulolu. Samas ka suurepärasest alguspunkti ajuriinaku vmt alustamiseks. Hea koht, kust edasi minna! Miinusena peab tõdema, et igasugune pellarijutt mõjub alati veidi labaselt ning lugeja võib arvata, et kirjutatakse päris Leoniidist, päris pellaris, mis sest, et tegemist on ilmselgelt fiktiivse Leoniidiga fiktiivses pellaris. Korrektne pealkirja sõnastus on seega – Leoniid on „pellaris“. Mis aga tekitaks küsimuse, mis asi on „pellar“, ning ütlemata rumal oleks lausuda – hei, Leoniid on „pellaris“, või käisin „pellaris“. Kas siin majas on „pellar“? Idee on ju iseenesest lihtne ja loogiline.

Moebrändi töövარი

Käimas on rahvusvaheline töövarjunädal, mille kroonjuveel sai kalendrist maha tõmmatud eile, mil oli rahvusvaheline töövarjupäev. Käisin moebrändis töövarjuks ning minuga oli kaasas igati asjalik tüüp, Margus, ehk töövarju töövარი, kellel võis omakorda keegi seljataga peidus olla. Väga palju varjusid ja väga palju tööd, aga hetkel läheb äril halvasti. Pole ka ammu reelsi teinud. Kliendid on magama jäänud. TikTok kokku kuivanud. Instagram ära varastatud. Google'i paroolid ununenud. Täislaks, aga lähme edasi!

Endast lugupidavad sisuloojad teevad nädalas vähemalt kolm erineva muusikaga reelsi, mida kusjuures on kasulik TikToki ette valmistada, seejärel Instagrammi tõsta, ära sünkroniseerida ja värvid paika koputada. (Äriksutaja musavalik on Instas kehvemapoolne.) Tegin märkmeid. Hakkasime tööle! Enesekindel jalutus Ralph Laureni butiigist välja. Aegluubis koperdasin suurte mustade saabastega, kuni ühtäkki olin kuskil rõdul, vaatasin kurja näoga taevasse ja ütlesin: „mulle meeldib kohv ja veel kolm inimest“. Purgis! Hämmastav! Siis ajasin telefoniga Margust taga, kelle seljas vahetusid riided, tema ajas mind taga ja minul vahetusid riided, siis ajasime koos inimesi taga ja hüppasime ühest asukohast teise nagu penikoormasaabastega. Ülbe näoga tõusis Margus püsti ja kükitas seksikalt pepu vastu marmorpõrandat. „Las ma viin su tantsima, nagu ta-ta-ta-ta-taa.“ Super! Meelierutav! „Olge hea, võtke seda nädalas kolm korda.“ „Ja edasi?“ „Ja nii edasi!“ „Auf.“

Minu töövარი oli aga lollike, tegi kõike, mis kästi. „Margus. Löö jalaga vastu põrandat, siis paneme pausile ja võtame su riided ära. Siis paneme käima ja jälle pausile, sina lööd teise jalaga (mhmhmhmh, nii on parem)

uuesti vastu põrandat, jalutad reipalt kaamera poole, siis paneme uued riided selga. Said aru?”

„Olgu. Aga edasi?” „Ja nii edasi!” „Aokei.” Margus tuli kord vaskult, kord paremalt, vahetas pükse ja hüppas, sildas ja tirelis, võttis treppi, ust ja korstnaid.

„Oota. Miks sa nii krampis oled? Lased lõdvaks. Ei ole spasmi. Oled loomulik. Ei vehi, vaid hoiad poosi ja virutad loomutruult käed kokku, eks. Siis paneme pausile.” Mina proovisin mõista, mis pagan selle pausi ajal toimub? Kuhu Margus kaob? Kuidas talle riided selga lendavad? Aga moekad inimesed tegutsesid kiiresti. Silme ees kosmilised ellipsid. Muusika mängis ja kõik hakkas vaikselt ajudele mõjuma.

Pst, Andreas, moeturundus on võlumaailm, mille lapsed leiavad pudrukausi põhjast. „Margus. Sööd kausi tühjaks, siis paneme pausile, viskame kausi putru täis, paneme käima, sööd kausi tühjaks, ja nii edasi.” Margus oli õhtuks hoopis teise näoga ning pärast oksendamist veel rohelisem kui enne. #behindthescenes. Croppige kett välja. Tra, timukad, vaene mees. Pange Margus pausile.

Andreas Kübar (24)

Milline on sinu jaoks kirjutamise protsess? Millest ta algab, kuidas kulgeb, lõpeb?

Kirjutamise protsess algab siis, kui olen üksi, ning lõpeb, kui jälle ei ole. Seltskonnas olles kogun ideid, mitte küll sihikindla kirjutamise eesmärgiga, aga jätan muu olmelise sisu kõrval meelde väikesed detailid ja niidiotsad, mida hiljem täiesti teises, pigem fiktiivses kirjamaailmas tõmbama hakkan. Või kui mõni sõna jääb meelde, mõni fraas. Sisuliselt käin ringi ja pistan kõikide inimeste hinnalisi sõnu endale taskusse, kodus kalkan vaibale ning vaatan, milline pusle kokku tuleb. Kes mulle pildilt vastu vaatab. Ning siis ei hakka seda pilti kirjeldama, vaid löön nipsu ja ütlen HEUREKA, nüüd kirjutan sellest, kuidas koosolekulaud peab olema perfektne ring, sest ovaalse lauaga ei tule mitte ühtegi ideed. Laud peab olema nii suur, et inimesed ei mahu tuppa ära. Lajatan kõik laused paberile ning järgmisel päeval vaatan värske pilguga. See on esimene vastus.

Teine vastus on praktiline ning kirjutamise protsess algab kokkulepitud kuupäevast, kulgeb Google Docsis ja lõpeb vastusega „aitäh!“. AGA, et praktilist eesmärki kõitvamalt täita, olen avastanud, et tuleb ennast panna absurdsetesse olukordadesse. Hemingwayl oli õigus! Näiteks leppida kokku *fake*-kakkuseid, valida ebapraktilisi punktist A punkti B liikumise trajektoore. Muidugi aga suhelda, suhelda ja veelkord suhelda. Tunnen väga, et kui ei saa käia peol (koht, kus ÕS seguneb õllega ja tihtipeale leiutatakse veel teine ÕS), on keeruline ennast välja elada. Hakkan mingist hamba-valust kirjutama ja mida veel.

Su põhitegevusala on moedisain. Kas ja kuidas on kirjutamine ja disain sinu jaoks seotud? Kannavad nad sarnaseid väärtusi ja inspiratsiooni?

Kahtlemata on kirjutamine disainiga seotud. Eelkõige emotsionaalsel tasandil on mulle samaväärsed mõne huvitava rõiva ja huvitava idee kandmine, samuti nende loomine ja teistele kanda andmine. Erinevus tuleneb sellest, et mood on hästi visuaalne kunst ning olgu kirjatükk mistahes utoopiliste kirjelduste ja vormidega, jääb see ikkagi vikerkesta taha istuma. Usun, et loominguline kirjasõna on moemaailmas alakasutatud meedium, ning kui praegu valivad brändid enese kaaslaseks virtuaalreaalsusi jm tehislisku eluruumi, tulevad tekstid üks hetk moepilti tagasi. Mitte sellisel kujul, nagu kunagistest Siluettidest saab lugeda, vaid ennemini niisuguses vormis nagu kirjutavad praegused veidi provokatiivsemad kirjanikud. Näiteks Ellen Richard (Andreas Kübara ja Kristi Pärna rõiva-bränd – toim) ja Peeter Sauter annaksid välja ühise kollektsiooni.

keegi kirjutab meie pärast.
ta kardab, et kylv võtab meid ära.
et hommikud võtavad lohakuse endaga.
tema kardab, aga tema ei tea
et ma ei sorteeri prygi
ja et yhekordseid raseerijaid
korduvkasutan.
kardab, et ma ka väljaspool unustamist
siiski mytsi ei kannan.
et kasvan yle pea.

kodumaja trepp ja
tydruk unest ja väiksest kartusest
et ma ei meeldi talle. ta kysib.
„kas sa ei leia oma kodu yles“
ja on kylv ja nii kylv
et vinguvad kõik. ja minu suust tuleb vaid
„ma olen kõdu“
ning kodu mis ei ole kaugel
sytle siiski ei kuku.

me ei ole jooksupoisid
seelikutes
ja pitspesus
kätega, mis pesuveest läbi vettinud on.
kui loota on lihtsaim
ei ole me siniste silmadega.
ei karta tohi pilkude &
ytluste tagamaid.
ja sõnade asemel söögem siiski teineteist.
syndida võiks juba hõbelusikas suus
mis mõtet teda hiljem sinna toppida.

mina
rahvamees ja muidumees
pilved ja kylmast punetavad sõrmed.
mina
muidusööja, kes ma ytlen sinu avalduste peale vaid
„ei, järgmine“
mina
mina olengi võim.
mina ytlen, kunas ja millal.
mina, ahmides aina uusi kaugelt linna poisse, matan neisse sinu.
minule mina ja sinule sina.
sinule sinu mina.
mina,
parasiit ja kasimatu
kunagi tuleb ka minu päev ja viimne õhtusöök.
mina
eedeni aia valitseja.
parasiit või paradiis?
paradiisi parasiit.

ei luuletajad tunne muid puid
kui vaid pappleid.
ei vaeva muu neid
kui vaid kõik.

License no. 00243612 - e

 **Lahesuu
Sadam**

SADAMA ALA
SULETUD
TERRITOORIUM
LOATA SISENEMINE
KEELATUD!

Liisa Ketter Liitoja

Sinuga on „lihtne“ ja „hea“

Ma tulen. Aga teeme täna midagi teisiti. Sa ei pea seda kartma. Kindlasti on nii parem – parem kui see palav ja otsatu vaikus. Soovin, kui saapapaelu seon, et mõtleksid täna nii nagu mina, ja tulen. Jälle on nii nagu alati – vaiksed sammud täis rumalat lootust, et täna on miski teisiti, aga ei ole. Jälle ei ole – nagu alati. Kõle palju sõnu, aga ma ei kuule, et sa midagi ütleksid. Punased õunad laua peal, väikeses tassis soe tee ja tuled lähevadki kustu täpselt siis, kui peavad. Kehamällu salvestunud ajagraafik, veatu süsteem, koduseks kulunud süžee. Lõhun patjademosaiigi, räägin sõnu, mida me hetk hiljem ei mäleta. Nii hea. Nii lihtne ja hea.

Kardan maailmamerd

Mäletan, kui ma mahtusin üleni nukumaja suurde tuppä. Mäletan, kui ema tuli lasteaeda järgi, ta pikki tumepunaseks lakitud küüsi. Südamas olen ikka veel nii väike, kui olin siis, kui tohtisin esimest korda rannas üle pea vette minna. Ma kardan. Ma kardan minna

üle pea maailmamerre ja kaotada silmist kallas. Kardan, et tähtsaimal retkel kaob tuul või kukub kompass sügavasse vette või loen kaardilt valesid koordinaate. Kardan unustada esimest üle-pea-vett ja esimest lasteaiapäeva. Kardan, et sügavas vees löön pea vastu kivi ja unustan kõik, mis ma tean. See on kõik, mis mul on. Kui kole see oleks, kui ma ei mäletaks enam saunalõhna või ema kätt mu kõhuvalu peal. Praami pealt maha sõita kadakatesse. Kollased koduakna tuled ja tunne, et oled jõudnud. Kui raske on armastus, mis mind täidab, kui neid tundeid kaasas kannan.

Sinuga rohelises unes

Võib-olla nägid, et nad võtsid su raadio. Selle, mis näitas rohelise valgusega, mis kell on. Mõtlesin, et tahaksid teada. Su toas on külm. Nad võtsid teised asjad ka, mina ei tea, kus need on. Mäletan, et ärkasin üks hommik ja su kell näitas 07:04. Sa lugesid ajalehte, mina olin näinud halba und. See oli ammu. Nii ebaaus, kui üks hetk keegi on ja järgmine hetk teda pole. Ehk mõne laine sees või metsa taga hõljub veel sinu hingatud õhku. Tule siia ja vaata, kui kõrgeks on kasvanud puud. Ainult tule, ei taha ma midagi muud. Tule vaata, kui tolmu on su telekapult, kuidas su rattaga keegi ei sõida. Mina oleksin sõitnud, oleksin ma olnud suur. Kas sa näed, kui meil paistab päikene? Vahepeal tundub. Tahaksin veel olla väikene. Kas tunned kui metsas puhub tuul? Kas sa said olla piisavalt kaua suur?

Ütle, oled sa siin? Või kuul?

Miks on sein kahe maailma vahel nii habras, kui minnes kaotame kõik?

Kuidagi vaikne on.

Palun tee, et sajak rohkem lund. Pane mulle käsi ümber, tahan magada ja näha rohelist und. Kas mu sõnad kannab sinuni tuvi või teeb seda tuul? Kas sina juba kuulsid, mis ma teen, kui olen suur?

Oli 7.04 ka siis, kui sa läksid. Kas läksid ise või võttis sind keegi? Miks mina pean teadma, mis tunne on kaotada ja ise siia jääda? Ma ei kuule vahepeal, vahepeal ei näe. Miks pean ma teadma, kuidas on tahta minna, mitte jääda, ise alles väikene? Kas sina ei tahtnud jääda? Kas sa kuuled mind? Ütle midagi, ma muud ei tee kui kuul.

Sinine klaas ja sünnipäevakook

Eile kadus kild või kiht meie sõprust, ma ise kiskusin selle katki. Varem oli kõik nii põnev, sul oli ka, sest me ei teadnud eriti palju. Vähemalt üksteise kohta arvasime, et midagi teame, kui iseenda kohta mitte. Õrn puudutus sõrmel, hingel tugevam. Olime valguse-sähvatused lumehanges, varjude ja varjude keskel, see oli ilus ja müstiline ja aus. Ma ei oskagi öelda, miks ma nüüd pidin küsima. Värsket haava katsuma. Kas arvasin, et nii oleks parem? Arvasin, et leeke saab peegliga kinni püüda, kodustada, taskusse pista. Igal juhul rebisin kõik järjest lahti. Küsisin suuri küsimusi, lõin käega ümber su müüre ja küüntega koorisin maha su koore. Ma tean nüüd asju, mida poleks tahtnudki teada, ning laiali on kõik, mida arvasin end teadvat. Ma ei teadnudki midagi. Kas nüüd on parem? Ma pistan siis peegli tagasi taskusse, jätan kõik need killud ja koogipuru. Ja äkki ükskord kevadel sulame lumega koos üles ja ma ei pea enam mäletama, et kord olime sinine klaas ja sünnipäevakook.

Aiaväraval

Põhjatus kausis algusi täis, ja heina, ma jooksin siin üles-alla ja rippusin aiaväraval. Terve maailm oli laiali selle kausi sees, soojades värvides ja kihtidena, nii palju, mida näha ja proovida – puid ja kohti, kuhu ronida ja joosta. Pehmed ja valged olid lambad, olid pilved nende üle. See väike mättane põld oli siis suur, kartuleid oli palju. Veel järel mõned piisad hommikuvihma, kõrgete latvade süles kastepärlites õunad. Kõik oli roheline ja kõike ühendas päikesekiir, liim mosaiigis, valge sillerdus. Asju oli palju, nad kõik olid üks ja sätendasid, samas ei kriisanud. Kus lõppes roheline, olid varjudes koopad, salapaigad, mullahunnikud, kauguses jooksid loomad. Kuum piim valges täppidega kruusis ja poolkinnised silmad, kui tuli uni või päikene paistis või kui maailm voolas üle. Rada, mis viis teistesse kohtadesse, kuhu kunagi ei jõutud minna, see kõik oli minu soe päev ja päikene.

Kus Martin tantsib Michaeliga

Päike valas puude ladvad punasega üle ja süütas hauavaasides punased tuled. Päev sai liiga kiiresti otsa. Vaatan, kuidas loojang tõuseb lehtedelt, kuni punast enam ei olegi, ja surun pliitsi paberist läbi. Kas näed, ma ei suuda öelda, et olen jälle siin. Ma usun, et kusagil mujal oleme me praegu koos. Sööme vana õuelaua ääres praelesta ja õunu ja sa räägid mulle, et on koht, kus Martin tantsib Michaeliga, ja et ta ei kahetse enam. Seal ei tunne me päeva, mis otsa saab, ega hauavaaside punaseid tulesid, sest seal ei saa miski otsa.

Seisvate vete kallastel

Ühes oma maailmas elan ma sinuga, seal oleme meie ja on nemad ja kõik linnud ja loomad. Teises maailmas elan ma üksinda, olen ainuke kala. Seal on värviliste kividega teed, need viivad seisvate vete kallastele. Seal sõidan ma paadiga ja mängin suupilli. On liivakast ja punaste marjadega puud. See on minu kodumaailm, millest ma välja tuln, et sinuga kohtuda. Nüüd olen natuke suurem, raskema südamega, ja tean rohkem asju. Kodumaailm ootab mind, kuni tean piisavalt, et tahta tagasi minna. Mu kodumaailma väravad ja värviliste kividega teed, ainult mina tunnen neid.

Lumi üle klaasist kommide

Õrn lumi üle punase vaiba, üle klaasist kommide. Ma mõtlesin eile jälle meie sammudest üle silla ja kange igatsuse raskusest. Kui porine lumi krudiseb jala all, kui sinine maa sees tardub, näen ma, kus sa tookord seisid. See koht on nüüd kaugel, kuid ma näen – on kuidagi lähedal, oli just. Ma mõtlesin sinu esimesest soojusest keset pikka talve ja sellest, kuidas kõik tundus. Sellest, kuidas kõik muutus.

Haistmismeelest

Lasteaed. Lasteaias on lasteaialõhn. See ei ole kibe ega magus ega ebameeldiv. See tuleb sööklast – kokatädid teevad seda iga päev. Sügisel tuleb seda ka aknast. Pori, milles mängime. Vihmast märjad lehed. Pikapeale see lõhn ununeb, nagu lõhnad ikka. Nad ei tule tagasi, kui sina tagasi ei lähe, võib-olla mitte ka siis, kui lähed. Kui kokatädid on uued ja söökla on uus ja sügist ka justkui pole – siis ei ole enam lasteaialõhna.

Apteek. Apteegis on kaotuselõhn. Vere ja köharohu ja kummikinnaste lõhn. Kohe-kohe kaduvate inimeste ja nende lastelaste lõhn. Ema pisarate lõhn. Aga on ka magus, uute beebide magus lõhn. Esimene rinnapiim ja purustatud jääkuubikud, kerguse ja rahu lõhn.

Pagarikoda. Uksest sisse astudes kaneeli-, järjekorras hoopis šoklaadilõhn. Vanaema ostab mulle sooja saia, endale ka, ja kakao. Kõik on magus ja meeldiv ja lihtne, vanamoodi ja hea.

Autoremonditöökoda. Ostis elu esimese auto, täiesti oma raha eest, ainult vend natuke aitas, ja juba läks katki. Midagi läks valesti, kui lasi heal sõbral sõita. Pettumuse lõhn – ja veel, kui arve läheb kalliks, kahetsusväärne. Rahalõhn. Bensiini ja teiste vängete mürkide lõhn, kuusepuukujuliste õhuvärskendajate lõhn ja vahtra-lehe lõhn. Ebameeldiv, segane, vali lõhn.

Raamatupood. Puit. Raamatuid tehakse sellest, raamatupoes on neid palju. Puidulõhn. Hommikukohv, kingipakend ja soe, soe tunne, kui hoiad raamatuna käes tervet maailma. Elevuse, loomuliku looduse ja magusa elu lõhn.

Shift

Ma tunnen, nagu oleksin paralleeluniversumis. Ma ei tea, kas see on kuumast või Joosepist või päriselt, aga imelik on.

See pole
täiuslikkuse
tallermaa.

Intervjuu Sanna Kartauga

Piret Karro

Sanna Kartau on värskelt teinud mitu debüüti: ta andis välja oma esimese luulekogu „Ma hääletan selle sõja poolt oma kehaga“ (Tuum, 2022), Berliinis ilmus tema loovkirjutamise kogukonna antoloogia „The Sundays Book“ (2021) ning alates aasta algusest on Sanna ka Müürilehe kultuuritoimetaja. Mul on aga hea meel, et oma hea sõbraga taas samas linnas elame.

Elasid seitse aastat Berliinis. Ehk meenutad natuke, kuidas sinna jõudsid ning kuidas hakkasid seal ise *workshop*'e ja luuleõhtuid juhtima?

Ma jõudsin Berliini tänu sellele, et läksin lahku oma tollasest partnerist ja ühtäkki oli mul vaba terve suvi, mille ma olin plaaninud veeta temaga Floridas. Tahtsin Euroopas natuke ringi reisida. Mu pilk jäi Berliini peale pidama tänu sellistele raamatutele nagu Jaana Davidjantsi „Minu Berliin“ ja Patti Smithi „Kõigest lapsed“.

Ja seal ma armusin kohalikku luuleskeenesse, sealsetesse inimestesse. Tekkis selge soov ja vajadus sinna pikemaks ajaks jääda. Just tol suvel, kui ma seal esimesi nädalaid ja kuid veetsin, leidsin tee raamatupoodi Another Country, mis juhatas mind luuleõhtutele raamatupoes Curious Fox, mille nimi oli...

„Everything is Poetry“?

„Isn't everything poetry?“!

Ja seekaudu luuleõhtute sarjani „Berlin Spoken Word“. Nendest siis saidki minu kiirelt kasvava sõpruskonna peamised ühenduspunktid. Me ei käinud seal ainult kuulamas, me esinesime ka. Kuna oled võõras kohas, nagu paljud meist seal olid, on pärast esinemist nii lihtne minna uue inimese juurde, suruda kätt, öelda, et sa esinesid nii hästi ja mulle nii meeldis see, mida sa tegid; küsida, kust sa pärit oled. Kõigil on mitte meeleheitlik, aga kompulsiiivne soov kohtuda, tutvuda, areneda, näha.

Kui mul oli mingi tuumik tekkinud ja olin siis ka uuesti armunud, oli loomulik järgmine samm hakata inimestega regulaarselt kohtuma, et seda armastust luule vastu kasutada ka ise autorina arenemiseks. Struktuur, mida ma kasutasin, pärines nendest loovkirjutamise õhtutest, mida me siinsamas TLÜs Kaarle, Hele-Mai, Elsi ja paari teise inimesega korraldasime. Kord nädalas kohtusime kohvikus või kellegi kodus. Jõime teed, kohvi või veini ja tegime paar kirjutamisharjutust. Siis avasime tekstid, millele inimesed tahtsid tagasisidet. Iga nädal teistelt loovinimestelt tagasisidet saades arenevad inimese tekstiline võimekus ja kriitiline vaade väga kiirelt. Ma arvan, et see kuus aastat intensiivset, peaaegu iganädalast

*workshop'*imist tähendab lihtsalt seda, et ma loen enda või kellegi teise teksti ja mul on väga lihtne näha, mis selles tekstis toimib ja mis ei toimi.

Kui ma tajun enda sees mingit soovi ja näen, et on ka teisi, kes vajavad midagi sarnast, siis minu jaoks on loomulik hakata seda korraldama või pakkuma. Ja *next thing you know* ongi sul mingi kümme jorssi ukse taga ja sa käid hullunult köögis kohvi tegemas ja keegi tuleb mingi suure paki *croissant'*idega ja...

Kuidas sa ennast Berliinis laval tundsid? Meie kogemuses vist on eesti luuleõhtud natuke teise vaibiga kui sealsed.

Ma saabusin sinna sellise suure bravaadiga. Mu kõige esimest esinemist [2015 – P.K.] nägi ka see inimene, kellega praegugi koos olen, Seth. Mäletan sügavat enesekindlust, millega lavale astusin, ning ma tõesti nautisin seal olemist, kuna sealse luuleskeene inimesed väljendavad end elavalt, ka üksteist tunnustades.

Peale esmast suurt puhangut enesekindlus natukene vaibus, uude kohta kolimine on keeruline ja ka mu vaimne tervis oli raskes kohas. Saabus kerge mõõn, kus teiste arengu toetamine oli see, mis mulle enesekindlust ja rõõmu pakkus. Ise tõmbusin natukene loojana tagasi. Aga töötubasid korraldades ja Sethiga üritustesarja Domicilium korraldades tekkis mul endal ka sügavam soov oma esinemisoskust parandada...

Domiciliumis oli esimene samm tingimata enda teksti pähe õppimine. Selleks, et panna kokku korralik *set*, 15–20 minutit, läheb vaja päris suurt hulka teksti, mille püüad pähe õppida nii, et ta tuleb sul mitte meelest, vaid kehast... See nõuab mitte ainult tekstide intiimset tundmist, aga ka sügavat usku neisse ja

**Teistelt loov-
inimestelt
tagasisidet
saades arene-
vad tekstiline
võimekus
ja kriitiline
vaade väga
kiirelt.**

armastust nende vastu. Lõpuks tipnes see mitte Berliinis, vaid Tallinnas, mu esimesel esinemisel Umbluuõhtul [12.08.2021 Näganagas – P.K.]. Huvitav oli Berliinist õpitut siinses keskkonnas rakendada ja ma arvan, et see läks väga-väga hästi.

Kuidas võrdleksid õhkkonda Berliini luuleõhtutel ja Eestis?

Mulle meenub näiteks mu sõbranna Olivia esinemine Domiciliumil, kus ta saabus kohale, rinnad ehitusteibiga kokku kleebitud. Ta nägu oli eredalt meigitud ja huuled punaseks värvitud. Kui ta lavale kutsuti, võttis ta väikese hetke selleks, et olla vaikuses. Tal oli kaasas peotäis põldmarju.

Olivia tahtis luule kaudu jagada enda kogemust seksuaalvägivallaga. Ta seisis seal kinniteibitud rindadega, peotäie põldmarjadega ja tema tavapäraselt intensiivne rõõmu täis pilk oli maha keeratud. Iga stroofiga lõi ta ühe põldmarja vastu oma rinda katki ja tõmbas selle punase-lilla voolava mahla mööda enda keha alla. Põldmarja füüsilisus, mahlasus ja samas selle vaatepildi vägivaldsus segunesid teatud transgressiivse iharusega selles tekstis. Ja samal ajal kuuled, kui kiirelt vaheldub kohalolijate toon. See on ühel hetkel ülimalt pingeline, empaatiline, ruumi andev vaikus ja kui Olivia on rahva suunas esitanud võimestava rea, siis kuuled nipse ja mõmisevaid helisid, et anda talle tuge selle intensiivse teekonna läbimiseks.

Kui käisin septembri lõpus Tartus Prima Vistal, esitasid seal oma tekste kaksteist Eesti tippluuletajat Elo Viidingust Sveta Grigorjevani ja noh, seal oli ju väga kaunist sõnalist ja kehalist loomingut. Nipsutamissoov oli minu sees, aga ümbritsev keskkond oli kuidagi nii jahe ja introvertne, et pidin Berliinis õpitud käitumist alla suruma, et ümbritsevale käitumisharjumisele vastata.

Olivia, kelle esinemist just kirjeldasid, on ka üks neist, kellega panid kokku „The Sundays Booki“, nende pühapäevaste luule-workshop’ide kogumiku, väljaande.

Antoloogia.

ELINE nii väljast kui seest

vestikonnasid

Kuidas see tehniliselt toimus?

„The Sundays Book“ on mu elu kõige keerulisem loovprojekt, mis kestis kolm aastat. Kogukonna liikmed saatsid mulle, Oliviale ja teisele toimetajale Bronwynile tekste. Süüvisime toimetamisse kui loomingulisse protsessi. Toimetamiskoosolekutel mõtestasime sügavalt lahti, kuidas teha seda teksti parimaks versiooniks iseendast. Tegime seda kahekümne üheksa autoriga, sealhulgas meie kolme tekstidega.

Oma tiimis seisime kolmekesi vastamisi depressiooni, omavaheliste konfliktide, sõltuvusprobleemidega. See oli väljakutse nii sõpradena kui ka loominguliselt. Finantsilise koorma jagamiseks pöördusin inimeste poole meie kogukonnas ja kohe oligi üks kogukonna liige nõus mulle ülekande tegema.

„The Sundays Book“ on armastuskiri kogukonnapõhisele loominguprotsessile.

Minu kõige suurem kultuurišokk on sügav üksildus, mis mind vahepeal siin tabab.

Oled intervjuu ilmunishetkeks Eestis tagasi olnud peaaegu aasta. Mis on olnud sinu jaoks kultuurišokk?

Minu kõige suurem kultuurišokk on sügav üksildus, mis mind vahepeal siin tabab. See on segu sellest, et olen lihtsalt kaua ära olnud, ja et mu Berliini kogukonda on soojus eetosena sisse kirjutatud.

Siin mul sellist soojusepõhist kogukonda veel täielikult loodud ei ole. Ma arvan, et see teatud jahedus on kultuurišokk.

Mõtlen, kas midagi veel. See, kui halvasti mehed riides käivad.

Ja see, kui kallis kivi on.

Siit tuleb ju loomulik jätkuküsimus, et miks sa tagasi tulid, Sanna?

Mul oli udune mälestus sellest huvitavast professionaalsest liikumisest enne Berliini, oma eelmisest Tallinnas elatud ajast.

Aga Berliinis pidi iga võimaluse nimel nii palju jooksuma ja rahmeldama ja üüri maksmise surve oli pidevalt kuklas. Oli väga keeruline teha pikaajalisi plaane. Ja välismaalasel on ilmselgelt väga keeruline karjääri üles ehitada kohas, mille keelt sa räägid üsna algtasemel, eriti kui need eluvaldkonnad, kus mina tööd tahan teha, on seotud keelega: õpetamine, kirjutamine, toimetamine ja nii edasi. Ja kui Eestisse saabusin, hakkasid igasugused võimalused kiirelt ja sujuvalt minu poole liikuma, kuigi oli ka kaotusi. See oli kindlasti neljas, uskumatu kultuurišokk. Arvan, et alateadlikult tulingi Eestisse seda nautima. Teine põhjus on, et sain aru, et ma mõtlen inglise keeles ja et mu eesti keelel on aktsent juures ja ma ei tahtnud oma eesti keelt ära kaotada.

Mainisid üüriraha teenimist ja soovi töötada keelega. Su kogu esialgne pealkiri oli „Vahetus“ ja uus on „Ma hääletan selle sõja poolt oma kehaga“?

Kui ma käsikirja võistlusele saatsin, oli kogu pealkiri „Krampide koordinaadid“. Sain Väikese Hipi fondilt, kes kogu väljaandmist toetas, soovitusel valida teine pealkiri. Siis läksingi „Vahetuse“ juurde, mis on minu jaoks töölisklassi energiaga, ma pidasin ikkagi silmas hommikuvahetust-õhtuvahetust. Ja teisalt suhtlusalast vahetust ehk siis vahepuudumist. Kui sain kokku Igor Kotjuhiga, Tuuma juhiga, kes mu luulekogu välja andis, tegi tema soovitusel, et äkki ikkagi lähtuda luulekogu enda maksimalistlikust intensiivsusest vaibist. See pretensioonikas lihtsus kõrvale jätta ja leida mingi pikem fraas, mis võiks edasi anda nii luulelist keelt kui selle kogu kesket eetost. „Ma hääletan selle sõja poolt oma kehaga“ kehastab väga hästi kompromissitust, agressiivset janu elu järele selle kõigis paradoksaalsetes kujudes.

Ma näen selle tähendusnihke taga ka positsioonivalikut. „Vahetusel“ on, nagu sa ütlesid, töölisklassi taust. Töövahetus, mis kusjuures eesti luule lugejale ei pruugigi esimene tõlgendus olla.

Jah, ta on nii lai, et igaüks annab talle mingi oma tähenduse. Minu tähendus on, et selle kuradi kraanikausi juures

metallharjaga püüan mingit paska poti põhjast kätte saada, mis ei tule lahti... Pealkirjas „Ma hääletan selle sõja poolt oma kehaga“ on sees mingi ohverdus, tahtlik võitlus, sügav agentsus, aga samas loodan, et koos kaanekujundusega on seal ka mingi sensuaalsus või meelelisus juures.

Sa hääletad sõja poolt? Ei olegi antimilitarist?

Pigem sõda, jah, ülekantud tähenduses. Ja teisalt arvan, et on võimatu sõdadest täiesti välja astuda. Ma räägin oma kogus palju seksist ja meestest ja mul on tunne, et suhetes meestega ma jalutan sageli mingit huvitavat piiri pidi. Ühelt poolt on enda naiselikkuse kehastamine minu jaoks üdini nauditav, aga teiselt poolt – selleks, et seda teha nii mänguliselt kui võimalik, reedan teatud määral oma feministlikud teoreetilised põhimõtted. See on paradoks, milles on nii palju mahlast ja lähedust.

See on sõda, mingil määral.

Aga miks sa ütled, et „reedad oma feministlikud teoreetilised põhimõtted“?

Minu arusaamaga feminismist on vastuolus see, et ma teen meestega kohtingutel käies ruumi nende toksilisele maskuliinsusele ja kingin neile oma kohalolu. Lihtsalt selleks, et saaksin sellest suhtest midagi, mida mul hetkel vaja on. Muidugi ainult seni, kuni keegi haiget või kahjustada ei saa.

Okei, aga urgitseme natuke ka vahetuse teemat. Mis su kogemus nende mustade nõude küürimise vallas siis on?

Selleks, et Berliinis ellu jääda ja arveid maksta, näiteks sellist huvitavat monstroossust nagu telekamaks, pidin ma ilmselt tööd tegema. Berliinis elatud aja jooksul tegin ühte valgekraetööd ja ehk nelja-viit sinikraetööd – koka või teenindajana. Mõlema tööga kaasneb ka koristamine. Ja vaieldamatu füüsiline räpasus, millega tuleb leppida, sest see on osa toidu tegemisest, osa jookide pakkumisest.

Sellistes töökeskkondades on enda agentsust kogeda ja väljendada keeruline, kuna ootused teenindaja käitumisele ja eneseväljendusele on üldiselt väga piiravad.

Aga samas ei seata seal kõrgeid ootusi või piiranguid sellele, kuidas sa töövälisel ajal käitud või mida arvad, nii et seal on ka mingisugune vabadus.

Need on kehale väga keerulised töökohad ja ka ajaliselt väga paindumatud. Pärast vahetust töölt lahkudes on enamasti tunne, nagu sinust oleks suur tükk haugatud. Ja veel selle eest väga vähe makstud.

Berliinis on omajagu eesti loomeinimesi, kes teevad sinikraetöid ja samal ajal loovad ja avaldavad oma loomingut Eestis või mujal. Kas sa tundsid sidet eesti loomeinimeste kogukonnaga Berliinis?

Ei. Mitte teiste Berliinis elavate eestlastega.

Kogukonna kaudu mitte, aga pigem isiklike suhete kaudu. Mul oli paar eestlasest sõpra, aga mitte sellist Eesti kogukonda.

Ütled, et tunned eesti keeles kohmetust, sest oled nii kaua elanud teises keelekontekstis, aga luulest seda tegelikult läbi ei kuma. Oma luules oled sa hästi kontaktis, tugevas seoses ihulisuse, kehalisuse, kellegi kaenlaaluse karvadega, justkui sinu luulekeel liiguks mööda kehasid, maitseks seda higi, mis tilgana naha pinnale irdub.

Mul on tunne, et seda ajendab vaimustus ja mu enda vajadus vaimustuse järele. Seal on näiteks üks tekst, „Luuserid“, sellest, kuidas me sõpradega hängisime, ja mis võtab enda alla 3–4 lehekülge, kõik kantud armastusest uduse, spontaanse, avatud läheduse vastu. Need on kõik ajendatud sellisest suurest janust vaimustuse järele, mida kehad omavahel suudavad tekitada.

Näiteks on niisugune rida „olen uperkuudis, olen kallerdav, olen makseraskustes“, mis annab kompaktselt edasi sinu ekstaatilise, aga samal ajal eneseiroonilise keelekasutuse, kus sa põimid omavahel nii seda intiimsust ja kehasid mööda liikumist kui ka mingit positsiooniteadlikkust või klassikriitikat. Korraga mänglev ja kriitiline. Kust su janu pärineb?

Kust mu janu pärineb... Räägime näiteks traagikast. Ma arvan, et osa sellest janust on minu sotsiaalse ja tundliku

iseloomu väljendus. Ma kasvasin üles keskkonnas, kus mul oli teatud määral vaja olla sotsiaalne ja oma tundlikkust rakendada selleks, et inimesed minu tervise ja turvalisuse eest hoolitseksid. Sarm ja teadlik keelekasutus on osa kohastumuskäitumisest. Ma arvan, et see lõi rikkaliku pinnase teadliku-alateadliku tundlikkuse ja suhtlemisoskuse tekkimiseks ja selline suhtlemisoskus kombineerituna suure lugemusega... Sellest kombinatsioonist tekib tahe kasutada kõiki mulle kättesaadavaid vahendeid, et lugejast reaktsioon kätte saada. See muidugi ei ole nii teadlik protsess, nagu ma seda praegu kirjeldan, aga ma arvan, et kui ennast veidi psühhoanalüüsida, siis natukene on seal midagi sellist peidus. Janu... Biitnikud.

Biitnikud?

Mhmh, jah... (*hakkame naerma*) Mu trauma ja Jack Kerouac.

Any last words?

Mu jaoks on väga tähtis, et sellest kogust ja intervjuust ja tekstidest, mille ma kirjutasin, ei jääks muljet, et ma olen inimene, kes toimib mingil läbimõeldud täiuslikkuse tallermaal. Ma loodan, et kui te mu luulekogu või „The Sundays Booki“ või mu teisi tekste loete, siis kujutlete ka, noh, mind arvuti taga nutmas, sest miski ei tule välja, või Piretiga WhatsAppis vandumas, või küsimas ennustuskaartidelt, kuidas selle raskusega praegu toime tulla. Ühegi tulemuse taga olev pingutus ei ole ilus, aga ma arvan, et see pingutus ise oma robustsuses ongi kõige ilusam.

„Ma hääletan selle sõja poolt oma kehaga“ kehastab kompromissitust, agressiivset janu elu järele.

Alina Birjuk (25)

Sinu veebinäitus „Värskelt armunud“, mis jutustab alles 90-aastaselt tutvunud vanapaarist Unost ja Lindast, on õrn, siiras ja tundlik. Sama võib öelda ka selles numbris ilmuvate Sanna Kartau intervjuu fotode kohta. Palun räägi, millest sa fotolugusid tehes lähtud? Kuidas piltide kaudu *head* lugu jutustada?

Mulle meeldib lasta asjadel minna nii, nagu nad lähevad. Lubada inimesel minu kõrval olla tema ise. Kui mul on kaamera käes, siis tunnen tihti, et kaon sinna taha täiesti ära ja mind justkui enam polekski. Mõtetega kaasa minemine, hetke kaadrisse püüdmine on intuitiivne käitumine, ma ei kontrolli ega planeeri seda liiga palju. Foto tegemisele ei ole mõtet liiga palju mõelda, sest kui juba mõtlema hakkad, on see hetk ammu läinud.

Kohtusime Pireti ja Sannaga Tallinna Ülikooli kohvikus. Jõudsin üsna intervjuu lõpus, hetkeks, kui Piret oli Sanna juba mõnusalts pehmeks rääkinud, ning hiilisin vaikselt nende juurde. Tegime kohvikus mõned fotod ja liikusime edasi. Jalutamist saatis tore vestlus. Otsustasime, et võiks sõita bussiga Lasnamäele ning kui seal ringi jalutasime, kõnetas Sannat üks puu, mille juurde ta kohe läkski. Märgates ta huvi, püüdsin kiirelt, aga sujuvalt oma suure ja „kohmaka“ Mamiya RB67 kätte võtta ja paar klõpsu teha. See on üks raske kaamera, aga mulle meeldibki, et selle raskus pärsib kiiresti tegutsemist. Seda kasutades peab ilusti aega võtma, sihtima mõned minutid, tunnetama, vaatama korra veel paremale ja vasakule ning siis tegema pilti. Aitab hästi kohale tulla ja olla.

Mida sa fotograafias oluliseks pead?

Pean foto puhul esteetiliselt oluliseks ennekõike ajatust ja lihtsust. Mida vähem trendidega kaasa minna, seda parem! Väga oluline on ka enda jaoks mõtestada, mis on foto mõte, mis selle tegemises kõige rohkem kõnetab või mis pani seda tegema. Mõtlen tihti ka selle peale, millist väärtust võib foto mõnekümne aasta pärast endas kanda. Samuti soovitan olla tähelepanelik selle osas, mida visuaalselt tarbid.

Olen nostalgiline inimene: kuna jäädvustan hetki tihti ka telefoniga, meeldib mulle oma telefoni fotogaleriid sirvida, valida mingi kuupäev ja näha, mis sellel päeval kinni püütud sai. Mida tegin näiteks täna kolm aastat tagasi. Seejuures meenub mulle fotot vaadates ka see tunne, lõhn või maailm, kus ma tol hetkel olin – justkui nipsust! Dokumenteerin oma elu väga palju nii piltides kui kirjalikult. Mulle meeldib erinevates aegades rännata, meenutada ja analüüsida.

(1/3)

loodan et sa tegelikult midagi ei suuda
 mitte midagi
 sisaldada ega kanda
 et sa mitte midagi ei oskaks!
 kuuled jah
 sina!
 (raisk)

etteheited
 linade vahel kägistatud
 madu vs rott

mina – rott
 ja see madu pole sina
 sen miski muu
 (mdea veel mis)

(2/3)

Kasva, palun, sina! Ainsuse teine vorm on mu elus vaid idee. Vaste reaalses maailmas puudub. Võiksin sinatada taimi oma toas. Võiksin neile nimed panna, aga nii ju ei tehta, või. *Monstera deliciosa* „Maie“. *Ficus lyrata* „Aivar“. *Dracaena deremensis* 'Warneckii' „Chärolyn“ (häälus Tšärolün). Tähendab, tuleb välja, et tahan ja teen.

„Lembeluule sündis samal hetkel armastusega lillede vastu“ (Kakuzô Okakura, „Teeraamat“, 1906). Mul vist tuli toataime-armastus üksjagu enne. Tea, kas see teine, inimesearmastus üldse tulnud on. Või noh, see suure algustähega variant.

(3/3)

Vaatan teda nii nagu tema mind. Ainult et vist natuke küsivamalt või tusasemalt. Mul kipub tihti kulm kortsus olema. Puhkav litsinägu, nagu öeldakse. Siis ta küsib, mis viga. Vastan: ei midagi – mis mõttes? Siis sähvatab tema näos korraks midagi muud, mis kaob kiiresti mingi naeru, mingi uue teema, mingi suudluse taha näiteks. Ei tea, kaua ma suudan seda fassaadi ülal hoida. Muidugi on tore rääkida tingivas kõneviisis autentsusest ja siirusest: ühest küljest sellest, mida „päriselt“ tahan, ja teisalt, mille omaks võtan, et maailm mind maha ei tapaks. Olukorras sees on loomulikult teisiti. Siis on selgemad ja hägusemad soovid, kindlused ja ebakindlused.

Kurat, kui maailm mind maha ei tapa, siis tema kindlasti.

vaatame üle kõik
oma värvid, oma lõuendi
oma pulgad, mil karvased otsad
(mis lihatööstusest jääkidena tulnud)
vedelikud ja õlid ja
muu sellise

vaatame ringi
seisatame korraks
mõtleme mõne mõtte
vaatame otsa kaasaegsetele

ja siis
haaram nii palju kui mahub
kaenlasse
võtame oma kaasaja
ja oma asjad kaasa ja
hakkame astuma

vaatasin taevast
pikalt
selline tunne nagu tänapäeval ikka et kael kange
ja/või õlgadest ülespoole veidi imelik
(rüht paneb tantsu)

nüüd vahin läbi paksu
vastu ööd tõusnud udu
mingite jorsside rattatulede vihku

terve maailm võiks olla
mingid jorsid reede õhtul
keset põldu jauramas

kodus omapäi
väljas ei käi kuskil ka
võib tead hulluks minna ! ja
teadsa
kuratt!
äkki raisk lähengi!
isegi näljase lõustaga kass saab aru et
et et mul on midagi viga või kuidagi kett maas
pole enam nägu ees vaid morda
kass on dieedil ta on tubli sessuhtes
hakkaja loom

kedagi pikalt noogutades-jahhitades kuulata
 hästi kena
 ja noh loomulikult võin ma vahel pea täielikult laiali laguneda
 otsustasin eile et proovin nüüd olla
 natuke vähem šovinist ja munn kas
 kas ma olen üldse šovinist ja munn või olen ma hoopis
 liiga valusalt viisakas näiteks
 ja üldse milleks otsustada proovida
 otsustaks pigem teha (!)
 (jah jah okei okei peep okei
 haara H.-l sarvist olguolgu
(easy tiger easy tiger))

tõesti
 liiga viisakas nii viisakas et olen ring peale uuesti munn
 ja šovinist
 ja ei hooli ja ei arvesta ja muud sellist
 tead
 ja jälle viisakas
 ja jälle munn
 ja viisakas
 JJAAA LÄHHEEB UUUESTIII

umbes kõiges kahtlen milles üldse kahelda saaks või võiks
 või milles võimalik on kahelda
 mis ongi umbes kõik mis üldse on eks
 või millest unistada või mõelda saab
 aint selles vist ei kahtle et
 et kõiges võib pea alati kahelda
 no võibolla mitte kõiges
 (parem oleks)

nagu minu arrrrmastuses Sinu vastu
 oooo
 aaaaaa
 mmmmmilline
 arrrmastusarmastus
 ma mõtlen seda välja
 ja punnitan nigu junni
 jube suurt junnnNNNNNnni

Lahkuminek

Aliis Aalmann

Koda oli jahe, nagu kodadega kipub olema, kui keegi neid ei küta, kui seinad pole soojustatud või ei hoia nad mõnel muul põhjusel endasse valgunud pehmust. Aga ometi, kui inimesel pole paremat kohta, kus peatuda, tuleb leppida sellega, mis on; tuleb leppida külma kojaga, olgugi et see oma jäise keelega kõrvetab, neelab lootust ja jätab järele igatseva ja õõnsa kesta; kellegi, kes pole enam inimese moodi, kuid kes ehk soovib siiski inimeseks saada.

Nende mõtetega kohendas Leena õlgadel vanaema kootud villast salli. Valge nagu lumevaip. Ta mäletas siiani, kuidas vanaema oma sooniliste ja kergelt värisevate kätega seda kudunud oli ja kuidas Leena, küürus, mänguasjad ees põrandal laiali, pilk aga hoopis riiulil ripakil olnud raamatul, hoidis põlvedest kinni ja kiigutas end loitsivalt edasi-tagasi, kuulates metallvarraste klõbisesemist, kuulates raheräitsakate trummeldamist vastu aknaplekki. Nüüd vardad vaikisid. Polnud vanaema, polnud ta soonilisi, ent sooje käsi. Vaikisid ka pilved.

Mälestused... mis kasu neist on? Leena võttis kulunud pakist sigareti ja asetas selle õrnpunaseks värvitud huulte vahele. Kadunud oli mälestuse laps, järel oli naine, kes heitis üle laua rahu-tuid pilke külalise poole. Neid ühendasid mälestused. Aga mis kasu nendest mälestustest enam oli?

Walter polnud lilli toonud. Kas ta enam mäletaski, et Leena nendest lugu pidas? Mees polnud talle ka kirjutanud. Polnud isegi koputanud, vaid marssis raskete saabastega kotta, jalajälgedest porine rada järel, ja poetas vaevu moka otsast ühe haleda tervituse, mida Leena esiti ukse kriiksatuseks pidas. Mehe tumepruun pintsak oli lahti nõõbitud, piimja triiksärgi alt kumas maika. Ta riie-telt oli põrandale pudenenud õietolmu. Aga kus olid lilled? Walter lõhnas nagu männimets, temast õhkus ürgsust ja vaiguaroomi. Leena kujutas ette, kuidas kusagil kaugel ühes hämaras laanes kõrgusteni õõtsuvad männid vaoshoitult, siiski südantlõhestavalt nutavad. Oli Walter neilegi haiget teinud?

Põrandale tikitud pori kuivas valusaeglaselt. Leena tõmbas ninaga, ärritunud, et lõpuks langeb koristamiskohustus ikka tema õlule. Walterist on alati nii raske lahti saada. Ka mitu kuud hiljem võib temast jälgi leida. Ja nõnda tuletab ta ennast meelde. Tuletab meelde, milline oli maailm temaga ja milline on temata. Las võõrus-taja teada, et ta külas käis. Selles mullas, mille ta siia vedas, võinuks lilli kasvada. Aga lilli polnud.

Leena ohkas ja tunnistas endale vastumeelselt, et maa ja selles kasvava lõhn oli meeldiv. Ta oli juba Walterile lillede puudumise andestanud, nüüd hoopis tänulik, et mees oli selle pori siia toonud. Linnas kõrgusid vaid hooned ja Leena igatses metsikut loodust. Mahapudenenud okkad meenutasid kodu ja vabadust. Kodu – kas keegi teda enam sinna ootaski? Ehk oli kodustel Leena nägugi meelest läinud. Ja kui tal enam kuhugi minna pole, pole ka kodu, mis siis saab?

Aga mida kauem nad seal istusid, seda enam hakkas porilõhn meenutama Walterit ja sellest oli Leenal kahju. Mõnikord oleks ta eelistanud, et maailm kestaks edasi vanaviisi. Iga muutus ei olnud teretulnud.

Walter kõhatas hääle puhtaks, silmad maas, küünarnukk tooli käsipuul, sõrmed otsmikul. Mehe silmis tantsisklesid varjud. Leena püüdis neid mõista; püüdis aimata, millest need räägivad ja kust on pärit see pori. Ja kas kuskil lähedal kasvas lilli. Ja kas Walteril

sähvatas peast läbi mõtegi mõni neist lilledest üles korjata. Kas ta oli seisnud seal, mõtteisse viirastumas Leena?

Walter pühkis pintsakult õietolmu. Õietolmupilved heljusid õrnades valgusviirgudes, mida heitis riiulilt küünal. See küünal oli pimedas kojas ainus valgusallikas. Õhus keerlev tolmu meenu-tas kulda ja Leena mõtles: ometi on siin kojas midagi väärtuslikku. Aga talle ei andnud rahu see, et mees polnud talle ühtki lilleõit toonud. Miks? Või on toodud lilled peidus habraste varjudena nendessamades porijälgedes kivipõrandal?

Ta kergitas kulmu, keerutas hammaste vahel sigaretti. „Mis sind siia toob?“

Walter võpatas piidleva pilgu all, urgitses taskust tulemasina, mis keeldus leeki ilmutamast. Leena turtsatas pettunult ja vajus vastu toolileeni. Mehe põsed tõmbusid roosakaks.

Naine ohkas. Lõpuks, kui nad kohtuvad, õitseb nende vahel vaid vaikus. Kohmakus. Kahtlused. Ta mäletas jagatud soojust – kuhu see kadus? Miks pidi ilm olema nii muutlik, nii õues kui kojas...

Walteri piinlikkus jõudis haripunkti.

„Naised ei suitseta,“ heitis ta viimaks ette, püüdes edutult veel tulemasinat taltsutada.

„Mis mina siis olen?“ Leena nõjatus lähemale ja veeretask sigaretti oma jahedate sõrmede vahel. Pöidla ja nimetissõrme küünte oli punast lakki juba maha koorunud, moodustades ebaühtlase ja hoolitsemata maastiku.

Walter vaikis. Jälle. Nad ei osanud isegi tülitseda. Mõttetuste sülitamine oli muidu mehe talent, mida paljudki kadestasid. Haritud ja viisakas mees, jutt jookseb ja lahutab meelt. Milline lote-riivõit! Ja kuhu oli see sõnaosavus nüüd jäänud?

Leena pööritas silmi.

„Ära siis vastagi. Võib-olla ongi sinu voorus vaikimine. Ja see, mida sa minust arvad – noh, see on ammu teisejärguliseks muutunud,“ ütles naine ja viipas käega, joonistades sigaretiga õhku abstraktse kujundi. Kui vaid tulemasin oleks töötanud, võinuks selle nõtkle leek õhuvoolude kammitsais tantsiskleda ja nad saanuks jälgida leegi meisterlikku liikumist.

Aga antud olukorras puudus säde. Polnud suitsu ega tuld.

Et vaikus ei muutuks ebamugavaks, asus Leena laual märkimikke, vanu kirju ja pabereid ümber tõstma. Ühtlasi olnuks tore leida tikutoos, milles pidi kindlasti olema veel vähemalt kaks tikku.

Alles eile oli ta seda näinud, süüdanud koldes tule ja soojendanud

külmetavaid sõrmeotsi. No pagan küll! Leena lõi peopesad ärritusest vastu lauda. Pabereid lendas maha. Taevase päralt! Ja Walter ei liigutanud – igas mõttes – lillegi, vaid jälgis rahulolevalt Leena õrna paanikat. Naine korjas põrandale kukkunu üles ja sättis lauale tagasi. Kontroll olukorra üle oli langenud Walteri kätte. Aga kui kauaks? Peagi pidi see nagunii muutuma, pidev tõmbamine ja tõukamine, hetkeline võit ja sellele järgnev allaandmine. Nagu köievedu.

Pika tuhlamise peale leidis Leena kauaotsitud tikutoosi, võttis sellest tikku ja tõmbas kiire randmeliigutusega vastu toosi. Sahin tõi vaikusesse algelist muusikat. Leena silmis peegeldus ere leek. Lõpuks ometi säde! Sigaret jälle huulte vahel, tõi Leena põleva tikku lähemale ja nautis vaatamängu, kui leek sigaretile nakkus. Ta hingas sügavalt sisse, ootas tubakasuitsu settimist kopsudesse ja puhus seejärel jäägid Walteri suunas. Säh, sulle! Siin on minu viha ja pettumuse vaim! Vaata ja naudi! Sina, siga! Kui sa oleks mind rohkem armastanud, siis – !

Leena surus silmad kinni, vangutas pead. Kas süüdlane oli üldse olemas? Armastusest jäi mõlemal puudu. Aga sellest hoolimata oli Walter ikkagi siga.

Leena vehkis õhus tikuga ja viskas tahmase puukillu lauale. Mis nüüd? Walter ilmselt mõtles sellest, kui süüdimatult Leena reegleid rikkus. Tema meelest ei tohtinud naised suitsetada, kuid ometi siin ta oli, suitsetav naine. Leenast oli saanud miski, mida üha lihtsam jälestada. Miks oli Walter üldse vaevunud siia tulema? Ehk oli lihtsam vihata seda, kes lähedal. Eemal võis ununeda. Võis tekkida väärkujutus, justkui nad veel armastaksid teineteist. Aga nüüd, Leenat põrnitsedes – kuidas oli ta saanud seda jõledat olen-dit üldse armastada? Milline kanapimedus on armastus! Milline lollus! Ükski täismees ei peaks ennast selliste nõtrustega vaevama, ei peaks laskuma nende küüsi, et seal saaklooma kombel siis sipelda, oma hinge veel rohkem vigastada. Naised on nuhtlus.

Aga miks ta siiski tahtis, et Leena temast hästi arvaks...

„Sa ei tahagi teada, kuidas ma sind näen?“ küsis Walter, tulles tagasi naise öeldu juurde.

Kui Leenat provotseerida... Kui teda pisut torkida, kas siis tuleks päevavalgele tema tegelik tuum? Mida ta minust ikkagi arvab?

Leena raputas aeglaselt pead, pilk Walteril. „Kui sa nii lahkelt pakud, siis ilmselt pole selles midagi meeldivat.“

„Miks mitte?“

„Te, mehed, tahate alati loogikat leida. Aga mis siis, kui minus polegi midagi loogilist? Mis siis, kui olengi kaos, nagu on väitnud kõik need pettunud kirjamehed? Et olen Pandora, et olen Kalüpsos ja parasiitlik nõid, kes tuleks tuleriidal põlema pista. Ainult et teie loogikas on viga – kui mehed tõesti kahe jalaga maa peal on...” ta vaatas korra poriplekke, „ja naised maisest nõnda kaugel, kas pole me mitte taevased? Kas ei peaks mitte olema nii, et te kummardate meid kui jumalaid? Kas ei peaks olema nii, et hoopis teie muretsete, mida meie – ülemad ja taevased ja kättesaamatud – teist arvame.“

Walter surus huuled kokku. Jõle, jäle peletis. Millist ennekuulmatut lollust see naine praegu suust sülgas! Kas sellepärast ta mind ei armastanudki?

Leena tõmbas ärritunult keelega üle hammaste. „Vaevalt. Vaevalt. Hüsteerikuna olen sündinud ja hüsteerikuks ka jään. Vaevalt suudad sa mulle selgeks teha midagi, mida ma ise juba ei tea. Mehed, nende jutt... Nemad on valitsejad ja muu on kunst või kõnts või teab mis. Lõppude lõpuks olen ma siiski inimene, mis sest et naine. Ma pole idee, pole omand. Pole maja, mida saab ümber ehitada. Pole ka suveniir, mida kapil hoida, et vahel oleks ilus vaadata. Pole. Ei ole. Ei ole, ei ole, ei ole.“

„Miks sa nii madalale langed?“ nähvas Walter häiritult.

„Võib-olla sellepärast, et su neetud räpased käed mu õlgadesse soonivad ja mind üha rohkem maadligi suruvad, sest ma pole nagu sina! Võta need ära ja hoia endale!“

„Te naised muud ei teegi, kui ainult unistate! Loomulikult peab keegi vahepeal meelde tuletama, et päris elu pole õhulossid. Ja hobused, need metallhobused, mis peaks teid kandma kui kuningannasid... Need neetud hobused viivad igasuguse normaalse mehe pankrotti ja ometi te nõuate! Oi, kuidas te nõuate!“

„Ma pole sinu käest kordagi nõudnud seda va metallratsut! Ära aja käojaani! Su suu suitseb rohkem kui ükski minu sigaret!“

„Ja ometi sa unistad! Milleks unistada kättesaamatust?“

„Milleks kummardada jumalaid, keda sa ei näe! Sina, oma kõrgete iidolitega, kel pole halli aimugi, et sa olemas oled. Sina oma ärimehemõistusega, et saad laisa lollina hetkega rikkaks, kui sa vaid sellele õigele, sellele *paganama õigele* panustad! Ja muu maailm kärvaku, sest sellest pole kasu, eks?“

Nad olid märkamatu teineteisele lähemale nihkunud, ründel-
 almis- ja põrmitsesid, mõlemad lõõtsumas ja püha viha täis.

Leena vajus tagasi toolile, tõmbas mahvi, lasi sel kopsudes laiali

valguda. Las suits varjutab viha. Las viha põleda suitsu varjus. Las põleda kõik need tunded, head ja halvad. Las minna. Las kaduda.

Ta õhkas valusaeglaselt suitsu välja, toetas lauba vastu rusikat. Hoolimata ängist ja palavast põlgamisest roomasid tahmased tunded ligi nagu pimedad kassipojad. Hoolimata ängist ja palavast põlgamisest tegi Leena neile pai ja pakkus piima. Las need tunded jäävad kiduraks – pole neil vaja ilmavalgust näha, pole vaja suureks kasvada. Suured tunded võtavad võimust ja lõpuks ei jää üle muud kui alistuda. Seda Leena ei tahtnud. Kord oli ta Walterist juba lahti öelnud – ja Walter temast. Polnud mõtet ajas tagasi minna.

Mis oli teda Walteri juures üldse võlunud? Mees tema vastas oli rohmakas ja tahumatu. Keegi, kes ei vaevunud oma ego tagant välja tulema. Leena puudutas sõrmega mõtlikult põsesarna. Tasapisi tahtis minevik hakata end meenutama, lahti rullima.

Nende pilkude vahel oli iselaadne tango, mille rütmi kumbki ei mõistnud. Polnud kunagi mõistnud. Ka mitte siis, kui Leena tookord järve kaldal Walterit silmitses, ainsaks valguseks täiskuu-kuma, mis valgus laine-kurdude ja kõrkjate vahele, mis langes Leena tedretäpilistele õlgadele, mis langes ka Walteri pilku kui meetilk. Ka mitte siis, kui Walter oma higiseid peopesi vastu pükse pühkis ja ütles Leenale esimesena, et teda armastab. Ka mitte siis, kui Leena seepeale peaaegu nutma puhkes ja Walterile kaela langes ja nad rannaliival vaikiva muusika taustal õõtsusid.

Walter kõhatas. Ta surus nukid vastu suud ja hingas sügavalt välja.

Leena suunurk kaardus tahtmatult ülespoole. Ta tõmbas tähelepanu hajutamiseks järgmise mahvi. Meenutada oli tore, aga mõista oli raske. Ilm nende vahel polnud enam sama, mis kunagi kohtudes.

„Sa oledki kaugel,“ tunnistas Walter vargsi. „Minu jaoks sa oledki kaugel. Idee. Illusioon.“

Leena vangutas pead. „Ja selles ongi iva. Kaugelt kutsuv, aga lähemale jõudes saad aru, et kujutlus ei vasta reaalsusele? Aga miks on sul lubatud minust nii mõelda ja minul keelatud unistada? Miks võid sina unistada, Walter, aga mina mitte?“

Walter kehtas õlgu.

„Eks vägijookide vägi seisnebki selles, et... ka kõrb võib miraažilooris muutuda oasiks. Ja juua sulle meeldib. Meeldib seda väge ammutada.“

Walter lasi lipsu lõdvemaks. See oli triibuline nagu Leena plisseeritud seelik, mille alt paistsid praegu naise paljad jalad. Walter

suunas pilgu neilt ära. Ta ei mõelnud, et Leena on illusioon. Sugugi mitte. Ometi oli ta end nõnda väljendanud. Miks ei saanud Leena aru, mida ta sellega mõelnud oli? Lihtsalt... Ega ta täpselt teadnudki, mida ta mõelnud oli. Võib-olla jäigi mõte poolikuks. Võib-olla oli tõsi see, et Walter ei osanud end piisavalt selgelt väljendada.

Leena pööras selja, et kaminas tuli süüdata. Tal oli külmast juba kõrini.

Tulehakatuseks pani ta põlema ühe vana postkaardi ja sättis selle puudele. Ta silus oma merevaigukarva juukseid, mis helklesid õrnas, alles jõudu koguv kaminavalguses, ja võttis uuesti laua taga istet. Praksuvatest puudest hoolimata kipitas vaikus teravalt. Ja kamin ei suutnud silmapilguga koda soojendada, see oli endiselt külm. Kui nüüd aus olla, ei suutnud miski seda ära kütta. Walter teadis, miks. Tundis kargust ka läbi saapataldade. Ta teadis, mis oli selle igikarguse tuum.

„Ma olen muutunud,“ vastas Walter.

„See on huvitav lause. Kas sa ise ka usud?“ uuris Leena ja liigutas roikaga halge. „Hea, kui sa ise usud. Aga mina ei usu.“

„Mida sa tahad, et ma siis teeks?“ ärritus Walter. „Pean põlvili paluma? Pean laskma kellelgi kinnituskirja kirjutada?“

„Ma ei taha midagi. Ma ei taha ka, et sa arvaks, et ma tahan selliseid asju kuulda. Ei taha. Kas piisab sellest, kui röövik ütleb, et on muutunud? Või tuleks tal natuke oodata, kuni ta oma kookonist koorub ja tiivad sirutab, et liblikana edasi lennata?“

Walter surus huuled vastu sõrmenukke, käsi rusikas.

„Ilusaid sõnu oskad sa öelda küll, selles ma ei kahtle,“ märkis Leena. „Lihtsalt enam need ei mõju. Ei taba märki. Võlu on hääbunud. Ilmselt sai seda võlu liiga palju, et nüüd mu nahk lausa sügeleb su sõnadest. Nagu allergia.“

„Kas sul on meeste vastu allergia tekkinud?“ küsis Walter.

„Esindad sa kõiki mehi? Oled sa tõesti valmis võtma vastutuse kogu meessoo ajaloo, oleviku ja tuleviku eest?“ muigas Leena ja lisas: „Asi on rohkem sinus.“

Walter kohendas pintsakut. Tõepoolest, ükski sõna ei tabanud märki. Leena näis kõigutamatu. Kohati tundus isegi, et nad ei kõnele sama keelt. Aga Walter ei tahtnud veel leppida.

„Ütle mulle üht – kas ma jään sind siiski kummitama?“

Kavala tooni taga oli peidus lootuskiir. Kui mitte selles osas, et nad võiks teineteist kunagi uuesti leida, siis vähemalt, et tal oli

ses sõnasõjas mingi eelis. Ta võis veel oma mesise jutuga väljuda siit võitjana. Ja ega Leena siis teadma pea, et kummitamine oleks vastastikune.

Leena kaalus korraks ja vastas: „Jah, jääd kummitama.“

Polnud mõtet ilmselget eitada. Mida muud on inimesed kui mitte kummitused. Ja ta hingas vanast harjumusest suitsu endast vasakule. Kõik halb läheb ikka vasaku õla suunas.

„Kui ma vaid kummitustesse usuks,“ lisas Leena ja tõmbas käega üle juuste. Sõrmuse külge jäi üksik kuldne juuksekarv, mis elegantselt põrandale langes. Walter jälgis selle teekonda. Ta oli alati arvanud, et Leenal on ilusad juuksed.

„Kummitused,“ turtsatas Leena. „Ja ma veel arvasin, et sa oled realist. Kuhu on jäänud sinu maine ja vankumatu loogika, Walter?“

„Sa ei pea uskuma,“ ütles Walter pisut eemalolevalt – või oli see kurbus? „Ma sain juba aru, et sa millessegi ei usu. Pole vaja mitu korda öelda. Aga asjad on olemas ka ilma sinu uskumiseta.“ Ta jättis ütlemata, et Leena juba oli tema jaoks kummitus.

Leena kergitas kulmu. „Mitte minu jaoks. Kui ma ei usu, siis ju ei ole. Igauks meist loob enese reaalsuse.“

Walter avas suu, kuid surus siis huuled kokku.

„Ja kummitusedki pole igavesed,“ lisas Leena. „Seitsme aasta pärast on kõik mu rakud uued ja endist Leenat pole võimalik leida. Ja et selles kindel olla, võin lavendlikimpe põletada ja su vaimu enda südamest välja suitsutada. Lasen aadrit või ootan kuupuhastust või...“ Ta kehtas õlgu.

Walter märkas, kuidas Leena mask libises.

„See, mis on põimunud või põimitud, kuulub lahtiharutamisele. Tõsi, võib-olla peab kasutama kääre, kui mõni sõlm ei taha lahti tulla. Ja need sõlmed tuleb harutada, sest... Sest sul pole midagi minuga – või mu kummitusega – peale hakata ja nõnda minul sinugagi. See on tõde.“ Leena koputas sigareti vastu tooli käetuge. Tuhk pudeneks põrandale.

Tuhk, mõtles Walter. Kas ka kummitus võib jätta maha jälje? Leena vaatas altkulmu Walteri poole. Ta ootas, et Walter vastu vaidleks.

Walter näris alahuult. Uus harjumus, mis näis Leenale võõras.

„Kas see ongi lahkumine?“ küsis Walter viimaks. Ta oli seda aimanud. Tundus, et nüüd tuli kaotus alla neelata. Mis seal enam sama nartsu kiskuda, lootuses, et teine annab enne järele. Mis selle

nartsuse võiduga pealegi hakata? Narts on narts, vahet pole, kes võidab. Pigem juba mõista, et targem on mäng ära lõpetada. Kuigi kurb oli ikka.

Leena tõusis aeglaselt laua tagant püsti ja kustutas sigareti südamekujulisel taldrikul, millest kild puudu. Ta kõndis ümber laua ja jäi Walteri ees seisma.

Imelik oli olla nii lähedal – nende hinged olid juba ammu lahku kasvanud. Ja ikka olid nad proovinud mängida vastutustundlikke aednikke, et harusid uuesti liita; olid vaheldumisi valetanud endile ja teineteisele, et kõik on endine ja korras ja miski pole muutunud; olid plaasterdanud haavu, mis vajasisid õmblusi, ja imestasid siis valu üle, imestasid, et miks haav endiselt leemetab, miks immitseb mürki.

Jah, mürki, aga veel enam mälestusi.

Leena sõrmitses vanu kirju laual. Walter jälgis toolil istudes, hing värelemas, aga ta ei mõistnud – või teeskles mõistmatust –, et need kirjad olid just talle kirjutatud. Leena polnud neid kunagi ümbrikusse sulgenud ega ära saatnud, ometi oli adressaat siinsamas. Seal oli sõnu, mida tagantjärele kahetseda. Oli ka neid, mis tulnuks õigel ajal ära öelda. Aga miski oli Leenat takistanud. Ehk oleks ta siiski pidanud tunnete ajal need kirjad ära saatma, kas nii oleks õigem olnud? Lihtsam mõlemale?

Walter imetles Leena graatsilisust. Jälgis tema peeneid käejooni, kuni pilk õlal peatus. Kas tõesti oli Walter käitunud rohmakalt, surunud oma tahtmist peale? Vaimusilmas nägi ta, et ta käed on jätnud naise õlale punetava jälje. Tal oli piinlik.

Isegi nüüd ei märka ta mind, mõtles Leena. Ei märka enda nime, mis igale poole vihaselt ja punaselt kirjutatud. Vihaselt, aga siiski igatsevalt.

Leena hingas raskelt välja ja noogutas korra. Aitab, mõtles ta. Mõttetu on lõmitada. Longus pea ei saa kanda krooni.

Ta jättis kirjad sinnapaika ja naaldus madalamale, et puudutada värvitud huultega Walteri kuumavat põske. Mehe suu oli vaikiv pingule tõmmatud kriips. Nagu lapsel, kes polnud saanud oma tahtmist – kes oli ehmunud. Laps, kes tahtis veel nõuda, aga hakkas tasapisi mõistma.

Leena imetles õrna jälge Walteri põsel ja naeratas pisut kurvameelselt.

„Sa tahtsid, et me oleksime sõbrad. Tahtsid peaaegu, et oleksime naaslased. Ja nüüd...” Leena kõndis tagasi teisele poole lauda. Ta

ei tahtnud Walterile otsa vaadata, ei tahtnud näha neid järvesiniseid silmi, mille sillerdav sügavus teda kunagi võlus, ei tahtnud näha, mida Walter mõtles – see peegeldus tema pilgust nii selgelt, et Leena ei saanud vaadata. See oli ohtlik rada. See rada oleks viinud ta tagasi nende kohtumispunkti. Naine lõi pilgu maha.

Walter kohmetus. „Mõistsin viimaks,“ pomises ta.

Leena vangutas pead. „Liiga hilja,“ ütles ta, pööras selja kamina poole ja neelatas, silmad endiselt vältimas külalist. Kõik need sigaretijäägid, tuhk ja tolmu, tühjad pudelid... Jah, Walter juba kummitas teda. Leena rüüpas klaasist sõõmu, kange ja natuke tulise.

„Liiga hilja,“ kordas ta vaiksemalt ja jälgis, kuidas Walteri loogika sai tunnetest jagu, kuidas mees andis alla, tõusis püsti ja lonkis piinatud olekuga ukse juurde, samas astus mõned sammud aeglasemalt, oodates meelemuutust.

Kas tal oli Walterist kahju? Võib-olla. Aga endale tundis ta rohkemgi kaasa.

Käsi juba lingil, lausus Walter: „Eks kunagi trehvame jälle.“

Leena raputas pead, mõrumagus naeratus huulil. Ta andis endale andeks, halastas. Ei trehva. Ei kohtu. Ei kummita.

„Palun kustuta tuli, kui lahkud mu südamest,“ sõnas ta.

Walter naeratas, tegi sõrmeotsad niiskeks ja kustutas küünla-leegi. Koda muutus hämaramaks. Puud praksusid kaminas, pori kuivas kivipõrandal. Peagi sai Leena Walteri jäljed tulle pühkida.

Talvike Mändla

Tammis on mõra,
on olnud mõnda aega,
varsti nad voolavad
kõik minust üle,
valud ja rõõmud,
õnned ja vaevad,
üksindus, ülevus
ühekorraga,
uued ja vanad,
kõik, mida tunda
varem ei võtnud aega.

Polnud julgust.
Vahel polnud lihtsalt tahtmist,
lihtsalt ei jaksanud,
lihtsalt ei viitsinud
rõõmu tunda lihtsatest asjadest,
valu tunda väikestest asjadest,
ei märganud õigel ajal solvuda,
ei taibanud parajal hetkel armuda,
lõpuks arm ei kannata enam
oma korda oodata,
purjetab üle
tundelaineharjade,
uputab mind oma
lohutavaisse sõnusse.

Su pahemasse suunurka punun
 metsikute suudluste pesa,
 kust lendavad välja
 sõnade tiivutud linnud,
 ajan neid mööda su korterit taga.
 Nad on osavad peitujad,
 mõni neist väsib,
 potsatab keset lendu
 koerakarvasele vaibale,
 kust on lihtne teda pihku haarata.
 Nüüd on see sõna
 liiga julge, et tagasi
 pesasse poetuda.
 Teen talle uue aseme
 oma halbade luuletuste sahtlisse,
 seal tunneb ta ennast
 nagu kodus.

Sinus on killuke kaugust,
 mida varem ei olnud.
 Könnid nüüd sirgema sammuga
 läbi ilma,
 läbi udu ja esimeste
 lumevihmade.
 Kuidas sa lõhnad?
 On sinus endiselt
 lootuse samblaseid noote?
 Minu taskud sinust
 on ammu tühjad,
 tasku põhjas laiutab sinu
 tohutu kämbлага rebitud auk,
 mille ääred narmendavad tuules,
 pisikesed palvelipud.
 Kas minust on sinu
 kõige sügavama särgitasku
 põhjas veel puru?

Vahetame vaasis lilled välja.
Küllalt kaua kinni on hoitud
koltunud kollastest tulpidest,
mille õielehed
nädalaid tagasi langesid.
Peagi on talv,
külma on me ühine vaenlane.
Mina panen teevee keema,
sina süütad küünlad.
Aknast paistab sinine täiskuu,
tuba on heldelt soe.
Pimedas näeme
üksteisest läbi,
kirjutame uued sõnad
vanale viisile.

Alati võidab pimedus,
varem või hiljem
loojub ju kuugi
ja süsimustad pilved
katavad tolmuse taeva.
Varem või hiljem
upub mu käsi su kätte,
unustan ise hingata,
automaatselt järgin
sinu südamerütmi,
mis tiksub nagu džäss,
korrapäratult jooksevad
mõtted mu peast sinu pähe,
sõnad su suust minu suhu,
varem või hiljem
üks meist kaotab end
paduvihmale.
Varem või hiljem
üks meist annab alla.
Seni kõnnime,
sõrmed teineteisest
millimeetri kaugusel,
silmad kivihallid,
liguneme läbi,
mina ja sina,
*fiori oscuri*¹.

1 „sünged lilled“ (it)

Täna mängin sinuga
haneks tõmbamise mängu,
meelitan, kutsun,
ahvatlen.
Siis kustutan hetkega
sinu silmade
tule.
Ära parem
tule.

Mu lõhenenud huuled
on värskest veinist lillad.
Sina ei pane pahaks,
peaaegu ei märka
mu halbu kombeid,
tahumatust ja matslikke nalju,
mida laotan heldete pihutäite kaupa
masside rõõmuks,
peitmaks hirmu
erinemise ees.
Seda sa hindadki,
hingadki minuga katkendlikult kaasa,
kui kõrvallauast kostuvad
esimesed naerupahvakud.
Heakskiit.
Petsin nad ära
või petsin ehk enese.
Sinu eest peidan kõige rohkem,
ent alati leiad
mu parimad peidukad –
põlveõndla ja südame.

Olen sõnatu.
Mu keel jäi udusse
ja rullis end tasa üle saehambulise
Monte Resegone.

Olen sõnatu.
Mu pea veeres alla
Passo di Fo
kiviselt järsakult.

Olen hingetu,
üks *cima*² või teine
endale jättis mu südame,
mattis kasejuurte alla,
peitis teetähise taha.
Enam siit ära ei taha.

Olen kodutu,
mu meel unus mägede taha.

2 „tipp“ (it)

Saara Lotta Linno

Неграмотнаяdest
Nekramatnajani.
Debüüdiaasta 2021

VÄLGATUS

Kui Rauno Alliksaar Värske Rõhu veergudel 2020. aasta nooremata debüütkirjandust vaatles, õnnestus tal juttu teha tervelt 21 kirjandusteosest. Alliksaar koputas debütantide südametunnistusele, et kui nad ilmtingimata soovivad iga oma „uitmõtte ja hingeliigahtuse trükivormi valada“¹, siis maksku vähemalt trükitööliselegi hääd palka. Sel aastal astusid noored debütandid areenile vaid 14 raamatuga². Selle peale tekkis mul kohe lootus, et äkki löid need, keda Alliksaar hurjutas, kartma ja kutsusid kiirelt oma esikteosed trükikojast tagasi. Ent kuna 2021. aastal ilmunud raamatute hulgas on 11 luulekogu ja 3 proosateost, 2020. aastal jõudis aga trükki 13 luule- ja 7 proosaraamatut ning 1 ähmaselt piiritletav teos, siis järelikult ei mõtlegi hingeliigahtajad oma ülestähenduste trükkimist lõpetada – ainult prosaistid on kuhugi kadunud. Võib vaid oletada, et need põhilised entusiastlikud trükikodade kliendid pole Värske Rõhu lugejad. Igal juhul tulevad need 14 julget, kes oma teose siiski ilmutasid (või selle tagasikutsumisega hiljaks jäid), järgnevalt kõne alla.

Kellele see ülevaade?

Lugesin hiljaaegu viimase 20 aasta jooksul Loomingus ilmunud luuleaastaülevaateid, kus enamjaolt mainitakse mõne sõnaga ka debüütteoseid – kasvõi selleks, et paigutada algajad avaldajad mingil kombel skaalale nõrgast debüüdist tugevani. Debüütkirjandusest omaette terviknähtusena üldiselt ei kõnelda: ka siinses ülevaates ei käsitle ma debüüte üleüldse, vaid noorte, kõige varem 1985. aastal sündinud kirjutajate trükiseid. Seda piirangut ajendab Värske Rõhu suunitlus kajastada nooremata kirjanduspilti. Kui mitte liigselt kinni jääda tunnetuslike vanuseetappide piiritlemise võimatusse, tundub see fookus põhjendatud.

Mitukümmend aastat pärast täiskasvanuelli astumist välja antud luulekogud kipuvad koondama kümnendite jagu materjali, mistõttu võib kahtlustada, et üldjoontes kõigub nende tekstide võttestik ja meeleolu laial skaalal, kulgedes läbi erinevate eluetappide ja loomeperioodide. Kuna nooremata debütantidel

¹ Rauno Alliksaar. „Kes tasub trükitöölise vaeva?“ – Värske Rõhk, nr 70, 2021, lk 124.

² Oigupoolest isegi vaid 13ga, kuna üks kõnealustest raamatutest ilmus 2020. aastal.

Aga kuna ta jäi napilt eelmise aasta ülevaatest välja, tuleb temastki siin juttu.

pole olnud võimalik kolmkümmend-nelikümmend aastat materjali koguda, võiks ju eeldada, et nad avaldavad selle võrra kontseptuaalselt kindlapiirilisemaid teoseid. Kes aga vähegi debüütikirjandust lugenud on, saab seda eeldust korrigeerida, kuna komme seotud silmil sahtlisisu kaante vahele puistata ja raamatupoeriiulitele sööta pole võõras ka noortele kirjutajatele. Ent julgen oma tänavuse lugemiskogemuse põhjal oletada, et ühe teose raames kõigutakse üldjoontes mõnevõrra väiksema ulatusega: kirjutatakse kas ühtlaselt esteetiliselt nauditavalt või järjepideva trafaretsusega. Ja mis veel olulisem: just nooremate debütantide looming kõverpeegeldab kaasaegset maailma ja kirjanduspilti ning just nemad asuvad seda kirjanduspilti esimese kriitilise kadalipu läbimise järel uutes suundades nügima. Kui kriitika debütantidele üldse korda läheb – ja kui arvustajad neid ülepea märkavad –, saab noor autor just selles etapis oma tugevustest ja nõrkustest aimu.

Eelnev mõtisklus on suuresti spekulatiivne ja üldistav – mida sellest siis järeldada? Esmajoones ehk hoiatust, et olles lugenud aastakäigu jagu debüütikirjandust, on raske kirjutada ülevaadet, vibutamata debütantide suunas näppu (selle tõestuseks olgu siin esitatud Alliksaare eelmise aasta tekstist korjatud halvema debüütikirjanduse püha kolmainus: „naiivsed sõnamängud“, „banaalsed tõdemused“, „võikalt kulunud mõttetead“). Sestap võib debüüdiülevaadetest kasu olla kõigile neile, kes enne ja/või pärast selle lugemist on tahtnud ka ise mõned tekstid kaante vahel välja anda. Teiseks pakub ülevaade omalaadset orientiiri nooremate autorite kirjanduses – parimal juhul märguannet, kelle tekstidel edaspidigi silma peal hoida, halvimal juhul läbinisti subjektiivseid lugemissoovitusi. Tõenäoliselt võib ülevaadet lugeda ka omamoodi kirjandusloolise dokumendina, mille peale on aastate pärast hea pead vangutada ja näpuga osutada, et näe, kuidas ikka ei osatud näha, et see gümnasist tõuseb me luulemaastiku keskmeks.

Kui te ei või kirjutamata olla, siis kirjutage proosat

Kui viimasel ajal on palju kirjutatud ja kõneldud Eesti lühiproosa elujõulisusest, siis 2021. aastal ei ilmunud debüütteoste seas ühtegi novellikogu. Romaan pole veel tagasi tulnud, aga – saagu,

saagu, ma sajatan – jutustused küll! Mine tea – äkki saab debüüt-kirjaniku jutustus suureks kasvades romaaniks?³

Eelmise aasta debüütteostest kõige mahukam on Rait Piiri pea 400-leheküljeline kogumik „**Hinged mõõgateral**“ (Lummur), mis nomineeriti ka Betti Alveri debüüdi-preemiale. Kogumiku neljast lühiromaanist/jutustusest kujuneb temaatiliselt iseäralik tervik: esimeses jutustuses siirdutakse keskaegsesse Jaapanisse, siis kihutatakse 2200. aastate kosmosesse, viimases loos aga naastakse taas Jaapani keskaega. Keskaegsete lugude maailma-des annavad tooni Jaapani kultuur, võitluskunst ja usund, kahes tulevikuulmekas aga tegutsetakse Ceresele ja Veenusele rajatud asunduste transhumanistlikus keskkonnas. Mis neid erinevaid lugusid ühendab? Eelkõige kähmlused ja sõjad, aga ka tempokas tegevustik, mille käigus säilitatakse ühtaegu pinevus ja ehitatakse veenev ja paeluv maailm. Kahjuks on pea kõik kogumiku tekstid läbi imbnud läänelikust kultuurist ja stereotüüpidest, mistõttu veab „Hinged mõõgateral“ lugejat alt tegelaste ja nende vaheliste suhete usutavuses. Lisaks lohiseb tekst anglitsismidest: „Tema isa oli kunagi öelnud, et väga paljud kahevõitlused on kaotatud viletsa jalgealuse tõttu ja lahingus hukkumine komistamise läbi polnud samuti sugugi haruldane“ (lk 293). Tsitaat pärineb „Nukumeistri“-nimelisest jutustusest, mis osutus kõigele vaatamata kogumiku parimaks lugemiselamuseks.

Katariina Libe romaan „**Ohverduste sügis**“ (Varrak) pälvis Eesti Kirjanike Liidu romaanivõistlusel eripreemia ning on üks paeluvamaid debüüte möödunud aastast. Ausa fenomenoloogina pean muidugi tunnistama, et lugesin romaani pärast debüütluuletajate klišeehunnikutes sumpamist, mistõttu pigistasin ehk mõne väiksema häiriva detaili puhul silma kinni. Sellest hoolimata kinnitan, et „Ohverduste sügis“ on terviklik teos, mille žanrilisest määratlusest – noortekas? fantastika? krimi? *noir*? – on olulisem teoses valitsev rahulik tasakaal lüürilise ja tähelepaneliku kirjelduse ning üleloomuliku ja põneva tegevustiku vahel. Romaan leiab aset uduses külas, kus tavainimesed põrkuvad teispoolsete tegelastega. Seda peegeldab jutustuslaad, milles vahelduvad peatükid näkiliku raamatukoguhoidja Hella ja 10-aastase arnotaliliku Olle perspektiivist. „Ohverduste sügise“

3 Siiski sunnib hää l kuklas parafraseerima ühte armsat õppejõudu: me ei soovi ju liigselt liigitusi fетиšeerida.

näkikujutus paneb mõnetise tagurlikkuse tõttu mõtisklema: tegelase elujõud ja identiteet pärinevad paratamatult vaid meestelt, keda ta võrgutab, suhetest väljaspool puudub näkil igasugune motivatsioon. Ent samas mängitakse see tõik „Ohverduste sügis“ poeetiliselt väga hästi välja: näki perspektiiv on kirjutatud minategelaselt Hellalt armastatust sinategelasele, matkides nõnda traditsioonilist lüürika.

Proosadebüütidest suurim üllataja on küllap Stella Tsäko lüheldane jutustus „**Kas kärbsed unistavad?**“ (S. Tsäko). Tsäko teos valmis koolitööna, ent erinevalt mõnest teisest sel moel valminud trükisest on tegu täiesti tervikliku ja meeldejääva lugemiselamusega. „Kas kärbsed unistavad?“ on pühendatud „kõigile putukatele, kellele on kunagi peale astunud“ ning jutustab loo ühe kärbsse lühikesest elust, keerulistest suhetest inimeste, moraali ja teiste putukatega. Tundlikest putukatest ei saa lugeda, mõtlemata Kafkale, ning üks loos tegutsev – või õigemini resigneerunult surma ootav – prussakas näibki pärinevat kirjanduslikku sugupuud pidi esiisa Gregor Samsast. Kärbsse perspektiivist kirjutatud loos tuleb ette ka mõningaid loogilisi kitsaskohti, eelkõige selles osas, kui lai või piiratud ühe noore kärbsse teadmus peaks olema – aga juba see lause ise ütleb, et küsitavused pole üldise absurdi taustal kuigi olulised. Kõigele lisaks saavad Tsäko proosat Trevor Kinna linoollõikes (või seda matkivad) illustratsioonid, kus figureerivad üleelusuuruses kärbsed, sipelgad ja ämblikud – hoiatus entomofobidele! Teistele aga head lugemist.

Debütantide ämbritest ehk Ärge luuletage!

Nüüd luule juurde. Heast debüütluulest kõneldakse kriitikas piisavalt, täpselt ja huvitavalt, diskussioonile lükkab igal aastal hoogu juurde ka Betti Alveri debüüdipreemia. Kahjuks jookseb suur osa debüütluulest lati alt läbi ning nii mitmeidki eelmise aasta esikkogusid lugedes kippus peale haigutus, segadus või kibe pettumus. Mõnevõrra lähemalt vaadates selgus, et ebaõnnestumised, mis lugemislusti pidurdavad, korduvad sarnasel kujul raamatust raamatusse – niisiis koondan oma etteheited siia alapeatükki. Kahtlemata võib kõigist ämbrisse astunud kogudest leida luuletuse või paar, mis ämbrist kõrvale kukuvad, aga et need on pigem erandid, ei tule neist pikemalt juttu. Samuti jõuan

ma paljalt mainida vormiliselt motiveerimata eagrammatilisust, kiusatust lõppriimi kiskuda ja jätkuvalt alahinnatud toimetajatööd, aga õnneks on neist varasemate aastate kriitikas juba palju kõneldud. Räägin nähtustest, mille ulatust ma ei osanud karta.

On äärmiselt intrigeeriv, et vähemalt pool eelmisel aastal ilmunud debüütluulekogudest sisaldab kas eessõna, järelsõna, rohkem või vähem tuntud isiku soovitus või (lugejale suunatud) tänusõnu. Ilmselgelt kujundavad põhiteksti kõrval lugemiskogemust ka paratekstid ehk kirjandusteose lävepakul asetsevad tekstid (pealkiri, eessõna, kaanekujundus jne). Probleem pole niisiis mitte paratekstide olemasolus, vaid nende toimes: tuleb kurbusega tõdeda, et mitmete eelmise aasta debüüt kogude eessõnad häälestavad lugeja juba eos pettumusele. See toimub kahe vastandliku tonaalsuse vaheldamisel: ühest küljest aetakse lugeja ootused kahtlaselt kõrgele, teisalt antakse alandliku tänuga mõista, et on ime, et see raamat üldse lugeja kätte on jõudnud. Autori umbusk luulekogu laiema kõlapinna suhtes aga sisendab lugejasse alateadliku aimduse, et tõenäoliselt ootused ei täitu... Näiteks Kreete Kristiine Kotiesen lubab raamatu „**Üks lugu mu ümber**“ (K. K. Kotiesen) eessõnas: „Edasi lugedes võid avastada Jumala, kellest palju räägin“. Paari lause pärast taganeb ta ambitsioonikast ettevõtmisest: „Minu lootus on see, et võid siit leida kas või killukese mõistmist ja äratundmisrõõmu“ (lk 3). Häälekaimalt väljendab alandlikku tänu Romet Rohtla luulekogu „**Midagi ootamatut**“ (R. Rohtla), mille alguses ja lõpus (!) laiutab käekirjašriftis lause „Ma südamest tänan sind!“. Mõnevõrra põnevamalt toimib Brita Juske luulekogu „**Mu kõhus on liblikate surnuaed**“ (B. Juske) tänulik järelsõna, mis on vormistatud luuletusena. Tekstis väljendatakse üsna armsat enesest hoolimise kreedit, mis pole aga kahjuks järelsõnana veenev ega vajalik: „ma loodan et su laual on lilled / sinult / või voodis hommikusöök / sinult / ja kui ei / siis kirjuta endale kiri / sest kunagi ei tea / kus peidab end armastus / minul peitis ta end pastakatindis / kuni ma ta paberile valasin / ja / sa lehitsesid teda // A I T Ä H“.

Agas millise sisekaemuse, jumala või tervisliku suhteni iseenadaga aitab viia luule, mis eksleb tahtmatult mängitud sõnamängude ja kulunud kõnekäändude rägastikus, püüdes kõigest väest surnud metafoore elustada? Need püüdlused on kuidagi traagilised. Näiteks hakkab päris kahju Brita Juske tekstist, mis on arusaamatult häiritud ühest vanast äbarikust kõnekäänust ja

leiab, et tolele on vaja vastu vaielda: „kõik teed viivad rooma / jama / vale puha / kõik teed viivad vanni“. Kulunud sõnamänge peetakse trükivääriliseks ka Rainer Lainemäe „**Pärnaõietees**“ (R. Lainemäe) – „Mõistatus või mõistmatus? / Vastutust kanda või vastust anda?“ (lk 58) – ja Hettel Prossi kogumikus „**Rändaja**“ (Kuuvarjutus): „Ma vihkan / ja vihkamist vihkan, / ma vihastan ja ihkan, / vihast igatsust vihkan“ (jne) (lk 60). Ehkki Kotieseni teose „Üks lugu mu ümber“ jutlustav-piibellik poeetika on omamoodi huvitav ja jääb silma, saadab todagi kogumikku lugedes häiriv tunne, et kõike seda on juba kirjutatud samal moel ja huvitavamalt: „Kui palju kordi / olen löönud su risti / enda asemel?“ (lk 17). Marten Kuninga luulekogu „**Sabata koma**“ (Sabata koma) sisaldab küll rohkem häid tekste kui ülejäänud senimainitud luulekogud, ent ka mõni sealne tekst tahab kangesti kõnekäändudest kinni hakata: „Sa räägid nagu tinavile, / kel hiljaaegu hing saand täis“ (lk 10) ja „pole vennad päevad / aastad pole öed / kuigi välja näevad / ühteviisi tõed“ (lk 16). Need on kõik ju väga toredad mängud, aga mulle tundub, justkui neid oleks lõbusam mängida omaette vihikuserval, mitte lugeda trükitud luulekogust.

Need kogud paistavad silma ka kulunud metafoorika ja sõnavara poolest, mis ei erine kuidagi sellest, millisena kirjeldab Märt Väljataga juba 2000. aasta luule pahupoolt: „Luulekeele abstraktsus (s. o. täpsustusteta suured sõnad, nagu igavik, elu, aeg, ruum, valgus, pimedus, olemine, öö, päev, ilu, maailm jne.) käib sageli koos elliptilisuse ja nn. asesõnalisusega (miski, kusagil, see) ning sihiliste tegusõnade sihitu kasutamisega (igatsetakse, armastatakse, usutakse ja loodetakse, kuid ei öelda, mida).“⁴ Maarja Kangro on tabavalt selgitanud ebaisiklikkust, mille tõttu need võtted ei toimi: „Sääraste traditsiooniliselt poeetiliseks peetud kujundite ja nende kaudu käsitletavate abstraktsete teemade häda on selles, et inimese kogemus jääb selle kõige taga raskesti tabatavaks.“⁵ Kuna vahepealsete aastate jooksul midagi muutunud pole, siis tundub, et isikupäratu suuresõnalisus on noores luules vältimatu. Näiteks kubiseb sellistest tühjadest fraasidest Julia Legatavitsute luulekogu „**Armastus kõndis meist mööda**“ (Hea Tegu): „seisan // väljamõeldud / elu lävel // silmad igatsuste /

⁴ Märt Väljataga. „Eesti luuleraamat 2000“ – *Looming*, nr 3, 2001, lk 419.
⁵ Maarja Kangro. „Eesti luule 2008“ – *Looming*, nr 3, 2009, lk 406.

ookeanil" (lk 59). Legatavitsutel õnnestub vahel ka selgepiirilise-
maid kujundeid arendada, aga needki sumbuvad kahjuks sageli
ilmetusse abstraktsusesse: „rõsked paneelmaja seinad / kaitsmas
lehkavast suitsust / läbiimbunud tõde" (lk 87). Kulunud on ka
teoste luulemina enesekuvand, mis kipub endale selga riputama
vägevast poeetirüüd („Vahel ma teen luulet / mis tärkab minu
sees / siin sees pole põud / vaid tugevaim jõud" („Midagi oota-
matut", lk 18)).

Kõige selle peale kipub Kalju Komissarov kuklas
noomima: „EI USU!" ja Johannes Aavik trükib silme ette sõna
„L I T E R A T U U R!". Kuklahääli võimendab see, et tekstidki
tajuvad oma nõrkust: „ma ei taha kõlada haleda klišeehunni-
kuna / kuid / ma kõlan / mis teha / kõlan siis kõlan" („Mu
kõhus on liblikate surnuaed"). Kõik eelmainitu tekitab tunde, et
oleks väga põnev need teosed korpuseks kõita ja analüüsida, mis
mustrid ja kollokatsioonid seal esile kerkivad: kui paljud luuletu-
sed algavad tõdemusest, et „vahel olen kurb", kui reeglipäraselt
debütandid kalambuuritsevad? Sest isegi ainult lugemiskoge-
muse põhjal tekib kuri kahtlus, et esiteks on indiviid keeleajaloo
ees suhteliselt jõuetu, ning teiseks jääb indiviidide luuleharidus
nõrritavalt puudulikuks.

Ah, luuletage pealegi!

On üks luulekogu, mis võttis kõik need ämbrid, keeras kummuli
ja jooksis rõõmuga pangesidpidi plekikolinal trükki. Nimelt
pakkus ootamatult lõbusat lugemiselamust järjekordne teos
kirjastus Paljasjala sarjast „Eesti 100 luuleraamatut": Jessica
Elisabeth Luige „**Hingetõmbe lummuses**" (Paljasjalg). Selles
raamatus esinevad kõik eespool mainitud kahtlased võtted, aga
kuna need keeratakse tüpograafiliste iseärasuste abil üle võlli
ja puistatakse täiesti ettearvamatult kirjavahemärgikasutusega
üle, jääb raamatust noore luuletraagiku resigneerunud eluohete
asemel meelde lõputu mängulust. Luulekogu laad meenutab
vaheldumisi lapselikku mõttepäevikut ja rämpspostist tuttavat
Nigeria printsi masintõlkepoeetikat. Ja see on lõbus! Stiilinäiteks
palun lugeda luuletust pealkirjaga „Vürtsihõrkus", milles valit-
sevad ilus tüpograafiline gradatsioon ja parallelism: „oi, kuidas
ma Armastan MAITSEaineid / ja SIDRUNIT // **Pipart mulle**
keelele!!//KÕIGE OLULISEM ON VÜRTSI LISADA!" (lk 30).

Esile võib tõsta ka Marten Kuninga luulekogu „Sabata koma“, kuna põhiline, mida tahaks sellele teosele ette heita (lisaks mõningatele tüüpilistele debüüdiämbritele), on liiga lai haare: „Sabata koma“ kaante vahele on koondatud tekstid ajavahemikust 2004–2019. Intervjuudest selgub, et Kuningas on tahtnud tekstivalikuga ühele loomeperioodile punkti panna, ent tõenäoliselt toimiks luulekogu parema tervikuna juhul, kui seda oleks kronoloogia asemel korrastatud sisulistel kaalutlustel (või kui valiku oleks koostanud karmima käega harvendaja). Praegu on Kuninga kogus erilaadilist luulet dünaamilisest sürrealismist piinliku kõnekäänukiskumiseni, homonüümkalambuuriidest laulusõnadeni. On häid tekste, on häid fragmente, aga ühtset joont ei ole.

Herпамотнаяde ja vähem kirjaoskamatute luulekogude juurest jõuame niisiis viimaks nendeni, mida tõesti tasub eelmise aasta debüütikirjanduse seast lugeda ja silmas pidada: Anna Kaare „**ИнтеГрация**“ (Kultuurileht), Aliis Aalmani „**Verihaljas**“ (Kultuurileht) ja Natalja Nekramatnaja „**Sinine pojeng**“ (Tuum). Neid teoseid on juba korduvalt kriitikas vaagitud ning kuna Eesti kriitikatoimetajad ja kriitikud on heal tasemel, pole mul retseptioonile palju lisada. Pigem soovitan tungivalt lugeda Mihhail Trunini käsitlusi „**ИнтеГрация**“⁶ ja „**Verihaljas**“⁷, samuti Joosep Vesselovi⁸ ja Sveta Grigorjeva⁹ arvustusi „Sinisest pojengist“. Teen vaid kaks märkust nende teoste kohta debüütikirjanduse taustal: nimelt tekib huvitavamate debüütide seas kaks teosepaari, mis aitavad kõrvutamisel teineteist veelgi põnevamalt läbi valgustada. Esiteks sobivad hästi kokku ühtaegu (näki) pärimushõngulised ja läbinisti nüüdisaegsed „Ohverduste sügis“ ja „Verihaljas“. Teiseks tasub kõrvuti lugeda „**ИнтеГрация**“ ja „**Sinist pojengi**“: mõlemad teosed suhestavad end kuidagi Eesti rahvusrühmade keerukate identiteediküsimustega, ent täiesti erineval – kui mitte vastandlikul – kombel.

6 Mihhail Trunin. „Parim võimalik süsteem“ – Sirp, 5.11.2021.

7 Mihhail Trunin. „Uues maakeeles“ – Sirp, 26.11.2021.

8 Joosep Vesselov. „Nekramatnajat ei ole olemas“ – Värske Rõhk, nr 73, 2021, lk 104–110.

9 Sveta Grigorjeva. „Mul on sulle väga puhtad käed“ – Sirp, 16.07.2021.

Katy

Bryan Washington

inglise keelest Grethel Vahesaar

Kutse mõjus ootamatult. Noah kirjutas mulle – see oli esimene sõnum üle mitme aasta –, et nad plaanivad emaga taas pagariäri avada, ja siis küsis ta, kas saaksin neile appi tulla. Võiksin tema isa madratsil magada.

Ta vanemad olid juba aastakümneid pagariäri pidanud. Ma olin seal isegi paar aastat töötanud, enne kui Houstonist New Yorki kolisin, et mingit habetunud sitapeast raamatupidajat taga ajada. Ja kui ma olin läinud, tegutses pagariäri edasi ja maakera pöörles edasi ja Noah jäi Katysse, meie pisikesse Houstoni eeslinna, sellesse mulli kinni –, aga kui ta isa suri, sulgesid Noah ja Lynne pagariäri. Noah töötas lühikest aega lillemüüjana. Lynne leidis töö kaubanduskeskuses. Mitte keegi meist ei hoidnud sidet ega plaaninud ses osas ka midagi muuta.

Kuid siin see Noah nüüd oli. Lausa tööpakkumisega. Ja mul ei olnud tänu sellele va raamatupidajale parajasti kuskil elada. Teadsin ka, et Lynne mult üüri ei küsi – niisiis keerasin nende parkimisplatsile, surmväsinud 12-tunnisest sõidust, tundes kerget iiveldust endise kodukandi nostalgiaist, tabasin Noah' aknast välja vaatamas ja mõtlesin korra, et pöoran kohe otsa ringi.

Siis aga ilmus vaatevälja lehvitav Lynne. Seega lehvitasin vastu. Ja Noah astus sissesõiduteele oma tavapärasel viisil puhisedes, õiendas mu pakiruumi lukuga ja päris, miks mu kotid nii kuradi rasked on, sest kuhu kuramuse kohta ma enda arust teel olen.

Nende pagariäri oli tegelikult üks väike kahekorruseline elumaja. See asus ostukeskuse kõrvalkrundil kiirtee mahasõidu ääres. Kui liiga kiiresti sõita, võis see märkamata jääda. Aga maja muutis ümbruse kodusemaks. Ja esik viis elutuppa, kuhu olid paigutatud lauad-toolid – ja edasi tulid kassa, köök, selle kõrval tualett. Selle kõige taga terrassi kõrval oli peidus trepp. See viis kahte magamistuppa ja hobituppa, kus ma pörandal magasin, madratsi ja mõne taime ja liiga pehme teki vahele pressitud.

Kui ma laps olin, elasime pagariärist üle tee. Mu vanemaid ei olnud eriti kodus. Aga Noah' omadel polnud midagi selle vastu, kui ma nende pool käisin. Nii et alguses tegin temaga pärast kooli kõrvaltänavatel ja garaažides pulli, seejärel veetsin ta vanematega pagariäris aega ja lõpuks voltisin isegi köögis tainast. Noah' isa, noorepoolne korealane, õpetas mulle kõike taina voldikestest ja sellest, kuidas see peopesa järgi kuju võtab. Ta õpetas mind oma käsi usaldama. Ta oli pärit leivategijate perest ja tema abikaasa – mustanahaline naine San Diegost – oli pagariäris üles kasvanud. Nii et kui nad mulle ütlesid, et olen Noah' kõrval õppinud päris hästi saiapäitse sõtkuma, uskusin neid. Ja kui Noah' isa ütles, et olen tema pojast parem, isegi niivõrd, et võiksin pärast kooli lõpetamist kaaluda tema õpipoisiks hakkamist, ei kostnud ma midagi.

Aga siis jäi Noah' isa haigeks. Ja pärast seda jäid alles ainult Noah ja Lynne. Ja siis tulin ma kapist välja, aga Noah ei tulnud, ja ma ei näinud enam mõtet seal edasi jõlkuda, nii et läksin ära.

Ma põgenesin Los Angelesest New Orleansi, sealt Vancouverisse ja sealt Brooklyn, kus iganes mu järjekordne kallim parajasti elas. Noah jäi kodulinna. Ta õppis paremini küpsetama, kuid isa talle seda enam õelda ei saanud. Mina mängisin kellele iganes toapoissi, küpsetasin nädalavahetustel saiakesi. Alguses vahetasime pea igal nädalavahetusel sõnumeid, kuid mõnikord läks mul meelest – ja lõpuks ma enam ei unustanud. Tegin teadliku otsuse. Siis ei üritanud ka Noah enam minuga ühendust võtta.

Järgmisel hommikul pärast mu tagasitulekut, natuke enne koitu, nügis Noah mind jalaga ärkvele. Tema bokserites kogu kõrgus mu kohal, silmad kisis. Ta oli alati olnud raskema kondiga ja jässakas – nagu minagi –, kuid nüüd oli ta ka natuke habet kasvatanud, nii et teda oli raske äragi tunda.

Sa võiksid õrnem olla, ütlesin ma.

Sa ei teaks, mida selle õrnusega peale hakata, vastas Noah. Kõik on juba üleval.

Meid on ju ainult kolm.

Vahet pole. All on kohvi.

Sellise käitumisega ei leia sa endale kunagi meest, ütlesin mina, ja Noah krimsutas ainult õige pisut nägu, enne kui nurga taha kadus.

Lynne voltis juba laua taga menüüsid ja ma kallistasin teda, vahtides altkulmu ta poega. Too seisis leti taga ja rüüpas kruusist. Aga siis hakkasime vaikselt ja iseenesestmõistetavalt sahvrit korrastama – niimoodi veetsimegi terve hommiku. Tolmu võttes, põrandat pühkides, retseptide kallal nokitsedes, jooke proovides. Kui jõudis kätte aeg retsepte katsetada, tundus tainas mu peos tuttav, aga samas veidi võõrastav, ja ma pöördusin tahtmatult Noah' poole, jälgisin tema liigutusi. Ta oli märgatavalt paremaks saanud. Ja käed osavamaks. Lõpuks tõstis ta pilgu ja nägi, et ma jõllitan.

Kas mul on midagi näos, küsis ta.

Naeratus oleks tore, vastasin ma.

Noah tegi grimassi, ladudes ülima täpsusega ühe kihi tainast teise järele. Ta tegi korraks väikese puhkepausi ja hakkas siis jälle pihta.

Kui ma laps olin, polnud Katys suurt midagi peale riisipõldude. Meil oli videolaenutus. Koolid. Mõned spordiväljakud. Kaubanduskeskus ja kino. Tol ajal oli nii, et kui sa tahtsid päriselt pahandustesse sattuda, pidid sõitma itta linna poole. Vahepeal oli kõik muidugi muutunud: nüüd oli siin terve Hiinalinn. Venezuela immigrandid olid siia oma kogukonnad loonud. Siin

oli väärtfilmikino, lugematu hulk kohti, kust savu osta, ja suur hulk kunstipooode piki äärelinna laiali puistatud – ainult et nüüd polnudki enam tegu väikelinnaga. Pagariäri seisis selle kõige keskel.

Ma tõin sinna kunagi ühe kallima kaasa, enne kui esimest korda osariigist ära kolisin. Noah' isa surus tüübiga kohtudes tal mõlemat kätt. Lynne tegi sama ja saatis mulle üle tema õla muige. Ja ma mäletan, et tulin tol õhtul Noah' juurde, rõõmust segane, nagu temagi. Kumbki meist ei uskunud, et midagi sellist võiks üldse juhtuda – *meiega* ja *Katys*. Arutasime, milline Noah' kutt võiks välja näha (natuke vanem, pikem) ja kuidas nad kohtingul käivad (õhtusöögid kesklinnas) ja milline on nende esimene vahekord (arvata-vasti kusagil põllul).

Aga loomulikult ei läinud kaua, kuni mu kutt mu mingi nukunaõga selli pärast maha jättis. Ja ööl, kui see juhtus, rääkis sin sellest Noah'le, istudes tema autos, veidi arust ära, ja Noah istus minu kõrval ja noogutas tühjusesse. Olime sõitnud jalgpalliväljakute juurde – et oleks vaikust ja hingamisruumi – ja ma olin just unne suikumas, kui avastasin silmi avades Noah' minu poole kummardumas, et nägu minu näo vastu suruda.

Ma vastasin ta suudlusele, algul mitte kuigi tõsiselt – ja seejärel väga tõsiselt –, enne kui eemale tõmbusin. Ja siis naeris Noah natuke hullumeelselt, nagu minagi kõrvalistmel vappudes –, kuni me mõlemad juba õhku ahmisime ja turvavöösid sikutasime, täiesti arust ära.

Kui pagariäri piduliku avamiseni oli jäänud nädal, loksus meil päevakava paika: Noah nügis mind enne koitu üles ja me askeldasime terve hommikupooliku pagariäris, rüübates kohvi ja kontrollides nimekirju. Lynne käis kõõgi ja panga vahet ning me töötasime pärastlõunani. Siis võttis Noah kõõgi enda valdusesse ja mina läksin leti äärde arvuti taha. Lynne esitas mulle sõbralikult küsimusi – sotsiaalmeedia, turunduse kohta –, kuigi ta teadis kõike isegi, Noah aga töötas tagaruumis, küpsetas ja ignoreeris meid.

Lõpuks nägi ruum välja täpselt selline, nagu olime ette kujutanud. Aga see tundus endiselt uskumatu, nagu mingi ime, miski, mida me poleks mitte kunagi suutnud ise, oma kätega teha.

Hoonet üle tänava silmitsedes kallutas Lynne pead ja küsis, kas me ei võiks poesilti käsitsi maalida. Noah arvas, et sellega on liiga palju jamamist – ja kui ma nõustusin, hakkas ta naerma –, aga Lynne vangutas meie mõlema üle pead. Ta ütles, et pole mõtet asju poole vinnaga teha.

Niisiis asusime tema pilgu all Noah'ga silti maalima. Lynne seisis meie kõrval ja kallutas pead ühele ja teisele poole. Üks hetk ütles ta, et silt on valmis ja näeb ilus välja, ja me nõustusime temaga: nägi tõesti.

Noah on mulle rääkinud ainult ühest kutist oma elus. See oli aastaid tagasi ühes meie harvadest telefonikõnedest: mina elasin tol ajal Brooklynis mingi portretistiks hakanud arstiga ja Noah elas Texases ja voolis omaenda armulugu. Noah küsis mult seksi kohta ja ma rääkisin talle kõike, mida teadsin. Ta küsis mult avaliku etiketi kohta. Ta küsis, mille poolest erineb oma kallima eest hoolitsemine iseenda eest hoolitsemisest. Ja ma olin temaga aus –, kuid mõnikord olin ka tõrjuv. Ühel päeval kõige selle keskel jättis kallim mu maha, kui ma tema kortermaja ukse all seisin. Uksehoidja ei lasknud mind üles, nii et helistasin alt kohvikust Noah'le.

Kui Noah oma kallimast lahku läks, oli mul juba uus elukaaslane. Ta ütles mulle ainult niipalju, et neil oli mingeid asju, millest nad üle ei saanud. See oli kõik. Ja see oli minu võimalus olla tema vastu soe, nii nagu tema oli minu vastu olnud, ja ma teadsin seda. Aga ma ei olnud. Ma küsisin Noah'lt, mida ta valesti tegi. Ma küsisin, miks ta nii kuradi keerulise iseloomuga on. Ja ma tundsin, kuidas Noah teisel pool toru noogutab, ja ma tundsin, et olen temast parem, kogenum, nagu täielik kuradi persevest, ja siis jättis mu uus mees mind samuti maha ja ma proovisin Noah'le helistada, kuid siis ei võtnud ta enam telefoni vastu, ta hoolitses isa eest, teda oli pea võimatu kätte saada.

Pagariäri avamise eelsel öhtul läks Lynne vara magama. Ta ütles, et pikk päev on ees, ja soovitas ka meil varakult magama minna. Niisiis lubasin, et lähen tema järel kohe üles, ja Noah ütles sama –, aga jäime mõlemad südaööni alla koristama. Ma pühkisin põrandat

ja nühkisin seinu. Noah oli vait ja tegi oma asju. Ja siis ühel hetkel tõstis ta pilgu ja küsis, kas ma tahaksin kuskilt midagi süüa osta.

Olime esimest korda üle kümne aasta ühes autos. Võtsime suuna linna poole, aga Noah sõitis aina edasi. Ma ei peatanud teda. Olime sõitnud peaaegu tunni, enne kui ta Taco Cabana autorestorani juures peatus, ja siis istusime parkimisplatsil, näoga kiirtee poole, ja närisime pimeduses tortiljakrõpse. Ma tõesti ei arvanud, et sa tagasi tuled, ütles Noah kätt meie vahel vedelevasse kotti küünitades.

Noh, ütlesin ma, sa eksisid.

Oleksin kihla vedanud, ja kaotanud.

Hea, et sa hasartmängur pole.

Sa ei tulnud mu isa vaatama, ütles Noah.

Ma tean, vastasin ma.

Oleksid pidanud.

Sul on õigus, ütlesin. Vabandust.

Kurat küll, mida sa vabandad, vastas Noah.

Aga, ütlesin, ma ei olnud päris kindel, et sa mind siia tahad.

Misasja?

Ma ei tee nalja. Võib-olla see mind üllataski. Pidin oma silmaga veenduma.

Sa läksid ära, ütles Noah, jätsid mind maha.

Sellepärast, et sina andsid alla, vastasin ma – ja tahtsin samal silmapilgul sõnad tagasi võtta.

Istusime kahekesi ja närisime vaikselt. Noah õngitses mu kõrvalt kotist krõpse ja mina samuti.

Kuule, ütles ta. Ma ei pea ju sulle ütlema, et see pole aus. Sa ju tead, mis toimus. Kõik muutus.

Okei, ütlesin mina.

Mis okei?

See on ettekääne, vastasin.

Ei, ütles Noah, see on põhjus. *Kõik* muutus.

Ja mis kõige hullem, jätkas Noah, sina muutusid ka.

Mingil hetkel saime söödud. Sõitsime tagasi koju ega öelnud teineteisele sõnagi. Ma sättisin ennast põrandale magama ja Noah oma magamistuppa, ja ma kuulasin, kuidas ta norskas, kuni lõpuks ka ise ära vajusin.

Pagariäri avamise hommikul sadas lund. See oli Houstonis üle mitme aasta esimene lumi. Kartsime, et sellise ilmaga ei tule kedagi kohale, ja seisime kolmekesi pöidlaid keerutades kassa juures. Noah pesi põrandat. Mina toksisin oma telefoni. Lynne seisis meie kõrval, veendunud, et muretsemiseks pole põhjust. Sellised asjad käivad lainetena, ütles ta, peame lihtsalt vastu pidama, ja me Noah'ga vaatasime teineteisele otsa ja ma arvasin, et ta ütleb midagi, aga ta ei öelnud, nii et loomulikult ei öelnud ka mina midagi.

Aga Lynne'il oli õigus. Veidi enne lõunat astusid sisse paar valget naist. Ja seejärel üks aasia tüüp oma tütreaga. Siis kari kooliõpilasi, telefonid käes. Ja siis lähenes letile väikeste puntide kaupainimesi, ja mõnikord ka üksikuid, nad osutasid läbi klaasi toodetele ja näppisid menüüd. Hiliseks pärastlõunaks olid meil saiaakesed peaaegu otsas.

Mina olin kassaga täielikult hõivatud, Lynne teenindas kliente. Noah viis kotikesi lauda ja jooksis köögis ringi. Me ei vahetanud peaaegu sõnagi, kuid see polnud just ebamugav: kui üldse midagi, siis pigem oli tunne tuttav. Töötasime taas koos. Tandemina, vaatamata kõigele. Asi polnud selles, et me ei tahtnud teineteisega rääkida, meil lihtsalt polnud midagi öelda.

Õhtul arvutas Lynne päeva müügitulu kokku. Ei midagi kolossaalset, aga rohkem, kui lootnud olime.

Hiljem koristasime ja sõime kolmekesi ja seejärel patsutas Lynne mind õlale ja lipsas üles, mina tema järel. Noah jäi alla kassa juurde retsepte lehitsema. Ja ma mõtlesin, mis ta seal all teeb, ja kuulatasin teda lehti pööramas – ja siis, teab mis aja pärast, ärkasin selle peale, et ta istus mu madratsi vastas ja vaatas mind.

Kumbki meist ei öelnud midagi. Noah lihtsalt istus põrandal rätsepaistes. Ta nägi kõigele vaatamata veidi rohkem enda moodi välja ja mõtlesin, kas mina näen samuti. Ja ma juurdlesin, kuidas ma reageeriksin, kui ta lähenemiskatse teeks, ja millega talle vastaksin. Ja mõtisklesin, et kas me olimegi algusest peale mingil moel selle poole liikunud. Siis patsutas ta mu põlve ja käskis mul enda järel

Olin uimane, aga ta oli küpsetanud. Nõjatusime letile. Noah palus mul maitsta enda ees olevat küpsetist, mingit täidlast ja krõbedat asja. See oli hiilgav, nagu ta väga hästi teadis. Ja mina teadsin, et tema teab. Ja ta tahtis seda mulle näidata. Ja ma ei osanud midagi öelda, nii et järgisin lihtsalt tema eeskujut: võtsin ampsu. Talle otsa vaadates. Ja tema võttis ka. Toetusime leti vastu, soojuses ja vaikuses, mäludes pehmelt, õrnalt seda segadust, mille olime endi vahel kokku keeranud.

Grethel Vahesaar (32)

„Katy“ eestindusega võitsid 2021. aastal kirjanike liidu tõlkekonkursi inglise-eesti keelesuunal. Kuidas sa üldse tõlkimise juurde sattusid? Ja kuidas tõlkekonkursil osalemise kogemus mõjus? Kas sul on praegu veel põnevaid tõlkeprojekte pooleli, ees ootamas või unistustes mõlkumas?

Tõlkimise juurde jõudsin väikese ringiga. Sain esimese kõrghariduse geenitehnoloogias, sest see tundus mulle kui värsketele gümnaasiumilõpetajale prestiižne, ning seetõttu toimetasin oma 20ndate esimeses pooles enamiku ajast laboris. Hinges kripeldas aga rahulolematust, sest tegelikult olen end alati rohkem humanitaariks kui reaalarjaks pidanud, ja oma olemuse vastu juba ei saa. Kuna eesti ja inglise keelega on mul suhted üsna head, otsustasin pärast väikest eneseotsingute perioodi astuda paari sõbranna eeskujul Tallinna Ülikooli kirjaliku tõlkeerialale, mille eelmisel aastal ka lõpetasin. Tõlkekonkursil jõudsin enne vanusepiiri ületamist osaleda kaks korda ja mõlemal korral sain veidi eneseusku juurde, et ilukirjanduse tõlkimine polegi midagi nii kauget ja kättesaamatut. Samas äratas see minus parajal määral aukartust ja annan endale muidugi aru, et olen alles lapsekingades. Hetkel tegelen vabakutselisena subtiitrite tõlkimisega, aga mõttes mõlgub ühel ilusal päeval ka mõne ilukirjandusprojekti ette võtmine. Vähemalt ühe raamatu võiks oma eluajal ikka ära tõlkida.

Mida head ja huvitavat oled viimasel ajal lugenud, kuulnud või vaadanud ja tahaksid teistelegi soovitada?

Minu eelmise aasta suurim lugemis- ja ühtlasi teatrielamus oli Vahur Afanasjevi „Serafima ja Bogdan“, mille meisterlikkust on raske vääriliste sõnadega kirjeldada. Karakterid ja nende elude keerdkäigud haarasid kaasa ega lasknud ka pärast raamatu läbilugemist niipea lahti. Hetkel on käsil Nadia Ghulami ja Agnès Rotgeri „Minu turbani saladus“ – tõestisündinud südantlõhestav lugu afgaani tüdrukust, kes mängis pere toetamiseks Talibani režiimi ajal 10 aastat oma surnud venda. See on üks nendest raamatutest, mis aitab oma esimese maailma probleeme hoopis uues valguses näha. Kui aga tagasi teatri juurde pöörduda, siis eelmise aasta lõpus käisin esimest korda Kellerteatris vaatamas Indrek Hargla tükki „Kodukäijad“ ja plaanin lähiajal uut külastust, kuna tegu oli väga meeldivalt ihukarvu püsti ajava õhtupoolikuga.

taevast ja lissabonist

maa ja taeva vahel

selles karges meeles
aknale paljuneb
niit
jäaseened külmas paigale ei pea
nad kasvavad äärest
nii tasa
jäaniit katab akent
ei sisse
ega välja
ükski pilk
ei soe
ei karge
silmi akna tagant
tunnistavat pilku
helki
elumeelest
soojast toast
ei kargest õuest
omaks tunnistada taba
sest olen vööras
pilvini udus
silmaga jagan siis maad
ei üks
ega teine
omaks saa

viivuks

üks vana naine palus istet mu kõrvale
ta kõneles teist keelt
lugesime vaikides kumbki oma ridu
tundmata nime, rahvust
kes teab
kas kogemata
vanem käsi riivas noore käe palge
kohtusid
ühes viivus
tundmatud käed
teineteist tundsid
või tunnen vaid puudust
kodu kindlast tundest

lapse silmad

avan silmad
lembes loojangus
 veel unest
pealpool pilvi
 siin särav päike
alla ei ulatu

kui siis pistab ta nina
valgest kreemiaugust
 sisse
tervitab alguse lõputa
looklevaid mügarikke
 tippe

üleval päikesega
alla vaadata otsa
karmidele alpidele
nagu poleks
ilma
 peal
loodud ühtegi
 linna
 masinat

olen väikesest
väikesem veel
ja päike
 mul on andnud
süütud lapsesilmad

vana tuba

siin väikeses toas
 pole akent
nad ütlevad
et õues on hommik
kust võiksin seda teada
kui kõheduse kõdist
 lõdinaga
 külmast
õhukese tekiga kehal
siin väikeses toas
laman
 pea
 ja
 hamba valuga
kui jala asuks teele
kõnniksin koju
 peatusega
kolmkümmend kolm päeva
 ja kaks tundi
kolmtuhat kaheksasada
 seitsekümmend kaheksa kilomeetrit.

koduigatsus

lissaboni segases öös
võõras tundes värelen
nutust ja naerust.

tallinna koduses melus
asub mu teadmine
oma kohast ja teost.

portugalis venivad päevad
nad supis keedetud
üheks.

ihul tantsib pinge-nõgese tõbi
sügelen vaimus ja kehas
siin maailmaäärel tunnen end
võõrana.

võtan sõõmu kiirnuudlisuppi
kirjutan alla sihitule vaagimisele
et mööda saata jäänud päevad.

lennul koju
ei enam siin
ega veel seal
ütleb stjuardess
vahepeal

„vaata ise, kuidas oma supipõhja ära jood!“
kas sorgin kahvliga või tõstan kausi näo ette
neiu, olete viisakuseta!
lasen kraanikausist alla
ta oli jahtunud ja ilmetu
ei kõlvanud
ma vannun.

tõusen rahus meelel
pole näinud ei suppi
ega segadust

hommikud
 õhtud taas
seatud on ritta
unustan lõunased uned ja lissaboni süümevitsad

vaid joont mööda peab inimeseraas toimima
 puudutamata segadust
või ta kärmelt kraanist alla laskma.
nõnda pole koristada midagi
ega muretseda vaja võõra tundmuse pärast
tuleb unustada!

jah

kui järgid mu sõna
oled puhas!
kuid siis pole
 ei kodust ega võõrast
ei midagi
 vaimus muutuma määratud.

lissaboni öö

kohtasin sind pimedas öös.
vihm oli õhu niiskeks kastnud.
lõunamaine ookeanibriis mõjus uimastavalt
käänulistel linnateedel polnud enam ühtegi inimest.
olen päris kindel
et istusid ootavalt bussipeatuses.
esimene pilk tegi mind rahutuks
juba olid sa oma õienupu üles tõstnud
ajal kui peatusest mööda kiirustasin.

juhtunu oli kaunis õõvastav.
ootamatu külaline oli surnud
ammu
vajunud unustusse
igaviku hõlma.

„sa oled närtsinud, kallis“ ütles tema.
kuidas oli see siis võimalik?
„sa oled surnud“ ütles mu hääl.
tema näole puhkes õis ja ta ütles:
„nagu sinagi“

Ja ma olin õnnelik

Anastassia Štšurova

vene keelest Kaia Beilmann

Mul on töölaua Wordi fail, mille pealkiri on „moments“. Sinna panen ma kirja neid hetki elust, mil ma olin täiesti õnnelik. Et mitte unustada, et ma olin. Ja et ma olen õnnelik.

Siin istun ma kirjanduskoolis seminaril. Ma kirjutasin spetsiaalselt D jaoks soneti, lootes, et ta tuleb, aga teda ei tulnud ikka veel. Kuid siis ta tuli, ma lugesin talle soneti ette ja pärast läksime baari. Ta luges mulle Tsvetajeva luuletusi, pani käe mu põlvele ja suudles mind. Ja ma olin õnnelik.

*1 See on 2022.
aasta alguse kursi
järgi pisut üle 1
euro (toim).*

Siin läksime A-ga toidufestivalile. See oli kuu viimane päev ja meil polnud üldse raha. Võtsime automaadist 500 tenget¹, et KFC-st kõige odavamad burgerid osta, ja ostsimegi ja sõime ja need olid kohutavad. A jutustas mulle igasugu lugusid tšehhi-dest ja uusaastast ja ma naersin jube palju. Ning siis tuli meie juurde üks mees ja küsis, kas meil on paratsetamooli. Ja mul oli. Mul on alati paratsetamooli. Ma andsin talle tableti ja tänutäheks viis ta meid veinikasiinosse, kus me jõime palju veini ja naersime. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen ma baaris tööl, L-iga samas vahetuses, ma ei tea, miks, meie vahetused ei langenud kunagi kokku. Esmaspäev. Baaris oli ainult neli inimest, meie sõbrad. Ja me kõik jõime mingit R-i toodud veidrat alkoholi ja naersime. Mina laulsin šansooni ja pärast läksime me N-iga Tole tänava 24 tunni sööklasse ja sõime seal topeltburgerit. N ütles, et ma ei suuda teist topeltburksi süüa, aga mina sõin. Ja me naersime. Pärast aga ütles N, et ma pean siit riigist ära sõitma, ja hiljem ometi sõitsingi. Me sõitsime taksoga koju ja oli koidik. Ja ma olin õnnelik.

Siin vaatasin ma esimest korda „La La Landi“. Me arvasime, et seda filmilaenutusse ei tule, nii et sõitsime Illusiooni kinno linna teises otsas. Ma vaatasin seda filmi ja mul oli väga hea olla. Ma nutsin, aga ikkagi oli hea. Ja ma olin õnnelik.

Siin peame me koos V-ga tegema reportaaži kirjandusfestivalilt. V magas sisse ja ma vihkasin teda selle pärast, sest me jäime hiljaks ja kõik oli juba lõppenud. Aga siis saime teada, et tuleb järeldu, ja läksime sinna. Ma ei tahtnud minna. Mu jalad olid märjad, sest mul olid ketsid jalas ja vihma sadas. Ning päev enne seda oli olnud Halloween ja mu silmad olid laineriga koos. Meie V-ga istusime diivanil, inimesed tulid meie juurde ja küsisid, kes me sellised oleme. Aga siis ma nägin D-d ja tundsin ta ära. Ta tuli ligi ja rääkis minuga. Ma ei mäletanud ta nime ja me V-ga otsisime teda pärast Facebookist ja võrdlesime teda teiste meeste fotodega. Ma pidin ära minema, sest meil õega olid piletid teatrisse. Sõitsin teatrisse bussiga nr 127 ja mu jalad olid ikka veel märjad. Meil olid piletid viimases reas, vaatasime „Õhtusööki lollidega“ ja vaheajal ütlesin ma õele, et olen armunud. Ja ma olin õnnelik.

Siin istun ma oma sünnipäeval üksi oma toas ja olen väga kurb, sest ma arvan, et V ei soovigi mulle õnne, aga kell 12 öösel ta helistas ja luges mulle 20 salmi Brodskit. Ma läksin õue ja vihma sadas, seisin vihma käes, kuulasin Brodskit ja nutsin. Ja ma olin õnnelik.

Siin läksin ma varakult töölt ära, et minna Hearsti näitusele. S ja mina saime ekslikult sellele näitusele kutse, ja et meid kindlasti sisse lastaks, riietusime nagu hipster-kunstnikud. Pärast läksime me kinno Jarmuschi filmi vaatama, ma ootasin seda päeva nii kaua. Me vaatasime pimedas filmi ja naeratasime. Ja ma olin õnnelik.

Siin sõidame me V-ga kell kolm hommikul lennujaama, sest mul on vaja kiiresti A-le armastust avaldada. Enne seda istusime pool ööd baaris, jõime siidrit ja rääkisime meestest ning siis võitis Chelsea Manchester Cityt ja meile valati tasuta viskit. Ma tellisin kanatiibu ja jagasin neid trummariga, kes minu vastas istus. Kuni mulle meenus, et on kolmas juuli ja A sõidab jäädavalt ära. Me sõitsime lennujaama ja istusime sinna, otsides A-d ja tema venda, kahte pikka korealast, sest me isegi ei teadnud, mis kell neil lennuk läheb. Mul olid jalas bordoovärvi sukkpüksid ja ma nägin välja nagu prostituut, V aga jäi mu õla najale magama. Ma nägin A-d ja ütlesin talle, et tulin hüvasti jätma, aga tegelikult avaldasin talle armastust. Ja pärast istusime V-ga bussis, kell oli kuus hommikul ja koidik oli väga ilus. A sõitis päriseks minema, aga mina vaatasin aknast välja ja naeratasin. Ja ma olin õnnelik.

Siin oleme me klubis „Tantsud“, tulime kuulama K lemmikbändi. Nad mängisid laulu „Igavesti noor, igavesti purjus“. K ja mina hüppasime ja tantsisime. Ja ma olin õnnelik.

Siin istume me V ja K-ga öösel pargipingil ja mõtleme, miks ei ole Almatõs sadamat, kuhu me saaks minna, ja isegi merd pole. Üldse mitte midagi ei ole. Mida teha, ei tea. Ja me tahtsime D akende alla midagi roppu kirjutada, aga öösel kell kolm polnud poes kriite. Me tahtsime värvi osta, aga jäime mõtlema, et meid võidakse kohtusse kaevata. Mõtlesime, et võiks kellelegi kirjutada, aga kedagi ei olnud onlainis, ainult P. K kirjutas talle ja P saatis pildi mingitest silmadest pimeduses ja me naersime. Aga pärast tuli A ja me läksime 24 tunni sööklasse, istusime seal ja laikisime Tinderi mehi ja rääkisime neist. Me sõitsime koju alles koidikul. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen N-i sünnipäeval suletud baaris. Ma tulin töölt varem ära, panin ilusa kleidi selga ja kinkisin N-ile „pensionäri komplekti“. Ta sai ikkagi nelikümmend. Ma istusin J-iga samas lauas, siis

hiljem tuli S ja me laulsime Queeni laule, toimus midagi arusamatut, aga oli väga lõbus. Ning pärast varastasin ma kimbu karikakraid, mille keegi N-ile kinkinud oli. Istusin takosse ja taksojuht küsis: mis lõhn see on? Ma tahtsin öelda „alkoholi“, aga sain aru, et ta mõtles karikakraid. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen ma A sünnipäeval Tartus. Pärast pitsakohta läksime Wernerisse ja istusime seal, sõime porgandikooki ja F rääkis igasugu mõttetusi. Naersime, nagu oleksime end ära suitsetanud, ega suutnud lõpetada. Ja ma olin õnnelik.

Siin töötan ma kolmandat vahetust järjest baaris. Seal olid N, S, mingi imelik mantliga mees ja veel keegi, kes sarnanes mu eksi, V-ga. Võib-olla on need eri päevad, aga mulle tundub, et see on üks ja sama. Mäletan, et sel päeval mängis ArtBand laulu „Stand by Me“ ja kuigi talv polnud veel käes, tundsin ma, et on uus aasta. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen Sotšis, sõitsin siia noorte luuletajate talvekooli. See oli talvekooli viimane päev, kõik oli juba läbi, T ja mina kõndisime mööda prospekti ja mängisime mängu, kus nimetasime eri värvi objekte. Tema valis punase ja mina roheline. Selles mängus võidab see, kes nimetab rohkem. Punane nagu Marilyn Monroe huulepulk. Roheline nagu valgusfoori värv tänaval, mida me ületame. Me naersime ja pärast läksime poodi, ostsime šampust ja majoneesiga salatit. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen ma Sotšis, istun rannal koos P-ga. Me vaatasime merd, arutasime elu ja kõige üle maailmas. Ja sel hetkel ma tundsin, et on olemas veel üks minusugune inimene. Jah, täpselt samasugune. Ja ma olin õnnelik.

Siin tulime me V-ga filmifestivali lõpetamisele. Meile ajakirjanike akrediteeringut ei antud, seepärast istusime mingisse võõrasse bussi kirjaga VIP. Mina teesklesin eesti näitlejat ja tema minu tõlki ning keegi ei paljastanud meid. Buss viis meid vastuvõtule ja seal oli toitu ja mingisugused inimesed. Mulle meenus, et unustasin korteri võtme maha, ja meil tuli terve öö väljas olla. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen ma Varssavis, jalutan koos tüdrukuga, kelle nimi on A, leidsin ta Couchsurfingust. Ta viis mind Varssavi parimasse džässibaari, seal oli džäss ja P-nimeline saksofonist. Ma läksin P juurde ja küsisin, kuidas tal läheb. Tal oli kõik hästi. Aga pärast läksin ma läbi öise Varssavi hosteli poole ja mõistsin, et nähtavasti ainus asi, mida ma selles elus tegema pean, on kirjutamine. Ja ma olin õnnelik.

Siin jalutan ma A-ga Tartus kella kaheni öösel. Me ajasime juttu ja ma tahtsin, et see öö ei lõppeks. Säased sõid mind. Aga ma olin õnnelik.

Siin läksime S-i ja K-ga „Mamma Mia“ teise osa eellinastusele. Pärast filmi kõndisime mööda jõekallast, laulsime ja tantsisime ABBA laulude järgi. Ja ma olin õnnelik.

Siin läksime K-ga kaubanduskeskusesse talle pulmakleiti otsima. Me ei leidnud kleiti ja läksime džässiloengule. Me tantsisime seal ja seejärel läksime baari, kus oli vingeline inglise laulja. Ja me läksime jälle tantsima, kuigi kõik teised inimesed lihtsalt istusid. Oli tugev paduvihm, K ütles mingile tüübile, et ta on lahe, ja tüüp suudles teda. Ma vaatasin neid ja naeratasin. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen ma peol S-i juures Baizakovi tänava üürikorteris, Otau kvartalis. Ma suudlesin J-iga kõigepealt kapis ning siis madratsi taga rõdul ja me valasime Bibiguli veini mu seelikule. Ja ma olin õnnelik.

Siin on mu esimene päev Cannes'is, ma tulen rongijaamast ja kõnnin mööda teed Festivalide palee poole. Ma nägin hiiglasuurt plakatit kirjaga „Cannes'i filmifestival“ ja sain aru, et minu unistus on täitunud. Aga pärastpoole istusin ma Grand Lumière'i saalis, vaatasin Dolani uut filmi ja nutsin. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen ma Milanos. Ma läksin mööda tänavat Duomo poole ja minu ümber olid väga ilusad inimesed. Nad kõik olid ilusad ja see oli nii veider ja rabav. Ja ma olin õnnelik.

Siin kõnnime me K-ga Berliinis ringi ja iga kord, kui näeme kedagi Adidasest, hüüame: Adidas! Mina võitsin selle mängu. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen ma Prahas, läbisõidul. Ärkasin kell kuus hommikul rongijaama kõrval asuvas hostelis ja läksin välja. Ma vaatasin jõge ja taevast ning tundsin, et pean sinna jääma. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen ma Mökus sel päeval, mil kohtusin V-ga. Me rääkisime temaga filmidest ja Monty Pythonist ja ma tundsin, et olin leidnud kellegi, kes minust aru saab. Ja ma olin õnnelik.

Siin on see päev, mil ma esimest korda *stand-up*'i tegin. Ma viskasin laval nalja ja inimesed naersid. Ja teiste esinemiste ajal istusime V-ga lava juures pörandal ja naljatasime teineteisele kõrva. Ning pärast istusime Möku aknal ja ta ütles, et tahab mind suudelda. Ta suudles mind „Don't stop me now“ ajal ja siis me tantsisime ABBA saatel, kuni baarmenid meid välja viskasid. Ma tundsin esimest korda, et ma päriselt kellelegi meeldin. Ja ma olin õnnelik.

Siin olen ma järgmisel päeval V juures. Me seksisime, naljatasime ja vaatasime lolle Youtube'i videoid. Mu jalg oli tema jala peal ja ta hoidis mu kätt enda käes. Ja ma olin õnnelik.

Siin sõidame me K-ga öösel Prahas mingisuguses trammis. Me sõitsime valele poole, aga ei saanud sellest kohe aru. Me olime väga purjus ja meil oli väga halb, aga miskipärast väga hea olla. Ja ma olin õnnelik.

Siin oleme K-ga Bratislavas ja sööme tänaval kebabi. Seal oli palju inimesi ja nad kõik olid nii õnnelikud. Ma pole kunagi näinud nii palju õnnelikke inimesi ühes kohas. Ja mina olin ka õnnelik.

Siin istun ma hommikul pärast kohtamist R-iga tema korteris ja vaatan, kuidas ta hommikusööki valmistab. Ta sõi alati hommikusöögiks liha, see oli nii imelik. Aga pärastpoole õpetas ta mind tangot tantsima. Ja ma olin õnnelik.

Siin sõidame me taksos Dua Lipa saatel Mökusse Vikeri peole, kus A oma sünnipäeva peab. Me tantsisime oma kõlariga oma muusika saatel õues ja jõime kaheliitrisest plastpudelist viina koolaga. Siis ma ei teadnud, et see oli meie viimane Viker enne pandeemiat. Ja ma olin õnnelik.

Siin tantsime me K-ga Mökus laua peal mingisuguse 2000ndate muusika saatel. Baarmenid ei teadnud, mida meiega teha, ja lihtsalt filmisid meid. Ja ma olin õnnelik.

Siin laman ma hommikust saadik R-i rinnal. Ma jäin külmetusse, mul on palavik ja pea valutab. Ma lamasin suletud silmadega, tema hoidis mind kaisus ja silitas pead. Mul oli rahulik ja hea olla. Sain aru, et võin veel terve igaviku niimoodi lamada. Ja ma olin õnnelik.

Siin kõnnin ma Delta suunas pärast raamatukogus käimist ja vestlust Mökus. Sel hetkel ei toimunud midagi, kõik oli nagu tavaliselt, aga maailmas oli kõik väga halvasti. Aga ma olin ikkagi õnnelik.

Siin istume me K-ga Karlovas pingil ja mõtleme välja *start-up'i*. Me mõtlesime juba välja, millele me raha kulutame ja kuidas meie impeerium Google'it võidab. Sel hetkel mõtles K mulle välja uue elu mõtte. Ja ma olin õnnelik.

Siin istume me K-ga hilisõhtul Barcelonas kaldapealsel pingil ja sööme vahvleid. Me ostsime need lõbusalt hispaanlaselt, kes ei rääkinud inglise keelt ja vadistas valjult midagi hispaania keeles, aga siis unustas meile jäätist panna, kuigi me tellisime vahvleid jäätisega. Me püüdsime seda talle žestidega selgitada, kuid ta ei mõistnud meid ja kui siis mõistis, vabandas kaua ja pani meile kahekordse portsu. Ja vahvlid olid kohutavalt magusad, šokolaadisiirupiga üle valatud, ma määrisin veel uue jaki ära. Sel hetkel jooksid meist mööda mõned inimesed, mõni läks lihtsalt õhtujooksule, mõnel oli asju ajada, igal juhul tõttasid nad kõik kuhugi, neil kõigil oli mingi eesmärk. Aga meil eesmärki ei olnud, me sõime lihtsalt vahvleid ja kõik. Ja ma olin õnnelik.

Siin istume juba teise D-ga laste liumäe all, sest vihma sajab ja me unustasime vihmavarju maha. On meie esimene kohting ja sel hetkel ma arvasin, et see jääb viimaseks. Sest ma ei tahtnud teda laikida. Ma istusin Tinderis ja aevastasin, svaipides kogemata D paremale poole. Ma ei teadnud siis, et olen temaga nii õnnelik, et unustan hetked temaga siia faili kirja panna. Lapsepõlves ütles ema, et ei tohi end tagasi hoida, kui tahad aevastada. Tal oli tuline õigus.

Annika Lindok

Kaevuvesi kõlbab juua

Isa jaoks oli see talu tähtsam kui metsatukk, mille ostuks tal enam raha ei jagunud. Seesamunegi, kust nüüdseks on puud maha võetud – peale üksikute männihiiiglaste, mis nüüd kõrguvad üle lageda, valvavad vaiguseid kände ja vabisevad ise kui kõhetud tuletornid. Aga isa toimis nõnda ja jättis selle metsa ostmata, kuna ületee tukast alates hakkas läbinisti mädasoo. Kui kuivendada, jookseks vesi naabri maale. See väike saluke, mis meie oma, oli konnade paradiis ning tootis terve suvi sääseparvi. Nad ründasid kohe, kui lämbe õhk päikse loojudes lahenes, tulid oma varjupai-kadest välja ning sirutasid rabedaid tiibu. Sellest vanast konnatii-gist, mis oli olnud linaleotusauk, tuli lahti saada. Kui palju hakkas muutuma nüüd, mil meie olime siia tulnud. Rottide hävitatud käsitsiõmmeldud linased särgid, pitsid, sukad – kõik lendasid lõkkesse, nii et mõni kandmata särk ei jõudnudki oma aega teenida. Tulelont neelas saja-aastase vaeva ja viis selle tähtede poole. Kas sa tuleksid kunagi minuga neid tähti vaatama?

Kraavi kaevasime isaga kahasse. Tema rohkem, eks mina vähem. Konnatiigi juhtisime läbi metsa oja. Põllule eksinud kurg vahest mäletab veel, kust kunagi oma pidusöögi oli saanud, aga keegi ei saaks enam aru, kus oli olnud see tiik ja kus voolanud too kraavike. Sina ei tea, kuidas ma väikese kõplaga põlvini veesoones juurikaid peksin, et vesi kiiremini voolama pääseks. Linnud lendasid meie järel ja nokkisid veepinnalt putukaid. Mu prillid olid soppa täis ja mulle tundus, et olin saanud hakkama millegi väga kasulikuga. Kõik need puud, mille vahelt vesi voolas, on nüüd kadunud. Kuivanud juured võiksid seda veel mäletada, aga nad on surnud. Sina ei teagi, milline mets siin kunagi oli. Vaid pesapuud on alles, sest kastiga puud ei tihatud puutuda. See kast päästis selle puu, ehkki ta ei päästnud ühtegi lindu, kuna sai pandud liiga madalale.

Sa küsisid minult, kas eestlased räägivad sõjast. Jah, kogu aeg. Aga sina samuti. Sa pakid mõttes seljakotti, et kui midagi peaks juhtuma, minuga koos põgeneda. Meie lapsepõlve tuttavlikud fantaasiad. Kas sa tuleksid minuga sinna, kus on palkmaja lõhn ja mesilased sumisevad terve öö seinte vahel? Meie kaaslasteks oleksid hiired, kes varastavad seepi, ja sul ei oleks meie ilusas saunas end millegagi pesta. Isa see ei häiriks, aga sind küll.

Meil pole enam naabreidki. Ma tean, kus olid talud, aga mitte seda, kelle nartsissid kasvavad meie kõrvalkrundil, kus on maja sisse kukkunud. Seal rippus kellegi mantel, nagu unustatud. Kas võiksimme endile naabreid ise juurde tekitada? Olla Orase talu Aadam ja Eeva? Aga kuidas saan ma sellele loota, kui seebittükk on varastatud ja sina end pesta ei saa? Sulle meeldib ju puhtus.

Kui sa minuga tuleksid, kas me jääksime kärbatama nagu vanad männid või elaksime igavesti, ajaksime üha uusi mugulaid nagu nartsissid, mille sealt õue pealt siiski endile tõime? Kui tuleks maailmalõpp, kas roniksid minuga keldrisse, kus vesirott pani nahka minu ajalehtedesse pakitud taliõunad ja pasandas seejärel terve keldri täis? Kas teeskleksid, et oleme vesirotid, ja sööksid minuga õunu, peakohal kukkuvate pommide ja lennukite helid? Kui me oleme vaid vesirotid, mis neil siis meist tahtagi oleks? Kas sa hoiaksid mu jalast kinni, kui ma hirmust hullununa välja joosta üritan, või jookseksid ise esimesena metsa? Kui vaenlased ukse avavad, mis keeles sa neid tervitaksid? Vahest arvad, et olen rumal. Miks me siis kohe üle lahe ei läinud? Alatskivil ei ole enam kooli, Johan ei kirjuta mesilastest, neidki sureb iga aastaga üha rohkem.

Milleks see vana talu? Isegi isa ei tahtnud siin üksinda olla. Aga sulle ju meeldis proovida hakkama saada. Selleks me hakkamegi ju matkama, et hakkama saada. Sa ütlesid, et keegi peab alati olemas olema. Kas sa usaldad mind, kui ütlen sulle, et kaevuvesi kõlbab juua? Kas sa peseksid end ka seebita?

Soomlased

Bussid on sellised kummalised poolavalikud kohad, kus inimene juhtub kuulma vestlusi, mis sobiksid pigem poolprivaatsesse keskkonda. Kord juhtusin bussis pealt kuulma üht vestlust kahe umbes seitsmenda või kaheksanda klassi noormehe vahel. Pikem rääkis lühemale, kuidas ta Soomes sugulastel külas käis. Teine kuulas suu paokil ja noogutas elavalt kaasa.

„Sa kujutad ette,“ rääkis pikem. „Minu nõbu läks spordipoodi ja ostis kuuesaja euro eest endale kolm paari tosse, nagu see ei oleks mitte midagi.“ Lühem poiss, kelle vanemad jagasid ilmselt kuutsadat eurot võrdsete osadena terve aasta peale, vaikis.

Ka mina vaikisin hinges. Kuidagi piinlik hakkas. Mulle tuli meelde, et Soomes on häbi olla eestlane. Kas mäletate seda uudist, kus Eesti Soome kooli õpetajad õhkasid rõõskavail palgeil, et siin koolis käivad lapsed isegi ei võta enam soome nimesid? Kas Rootsis on häbi olla soomlane? Kas Norras on häbi olla rootslane? Võib-olla ei ole. Aga tahaks ikka pigem olla norrakas kui rootslane. Noh ja mis siis, et meil on ka kuningakoda. Brittidel on samuti, ja kes nad lõppude lõpuks on – *common red tabloid celebrities*.

Ma tundsin kaugelt üht tõupuhast Eesti perekonda. Nende kollaps algas samuti Soomega. Ema oli isa poolt soomlane ja mees hakkas kalevipojaks. Kalevipojad teadagi on alati paremad kui emad – neil on raha, nad on harva kodus, nendega ei jõua õieti tülligi minna. Kalevipoegade ei pea lapsed poes vaidlema, nad ostavad kõike. Emad on aga kogu aeg närvilised, kuna pole kaks nädalat meest saanud ja veeretavad iga senti peo peal, enne kui välja käivad, peavad kuuarvestust piinliku täpsusega, nagu oleks maksudega ülekoormatud füüsilisest isikust üksikemad. Seega on nad ihned ja ei osta suurt midagi. Lastele meeldivad kalevipojad rohkem, sest neid peab taga igatsema. Tööle minna emad ei

saa, kuna lapsed on kodus; armukest võtta ei saa, kuna lapsed on kodus. See õnnetu ema oma lastega aga leidis peale mitut luhtaläinud enesetapukatset lahenduse – ta näitas oma mehele, et saab samuti Soome kolimisega hakkama. Niisiis kolisid mõlemad eraldi Soome.

Veel tundsin ma üht soomlast – üht täidlast ja vana matemaatikaprofessorit, kes oli ühtlasi ka polüglott ja diabeetik. Ta oli praktiliselt invaliid ning läbi ja lõhki soomlane, kuna oli ka laktoositalumatusega. Ja muidugi olid tal valged juuksed ja hele nahk. Ta rääkis seitset keelt ja elas koos naisega, kes teda hooldas. Nendest seitsmest keelest polnud aga minule kasu – inglise keelt keeldus matemaatikaprofessor rääkimast (ei olevat akadeemiline ega ilus keel) ja vene keelt ta ei osanud, seega istusime emaga kohmetult ja vaikisime enamuse õhtust. Soomlane rääkis ja tema naine tõlkis meile mahlakamaid ja paremaid juppe. Ema oli viisakas ja noogutas kaasa, soomlane oli rahul. Soomlane rääkis, et tema Tallinnast väljas ei käi – ei olevat turvaline, sest igal pool on venelased. Ja üldse need venelased olevat hirmus rahvas. Tema naine noogutas kaasa, õige, tema ema peika lasknud kõik pärandused enda nimele kirjutada. Tulevad siia ja *vsje našī*. Minu ema noogutas samuti viisakalt kaasa. On jah hirmsad inimesed. Kes ei teaks seda paremini kui tema ise.

Venelased

Vanaisal oli kombeks küsida, kas ma käin vene lasteaias, kui väiksenä ikka ja jälle lusikas tassis teed jöin. Minu jaoks oli arusaamatu, kuidas saab täiskasvanud inimene niivõrd nõrga mäluga olla – kas ta siis tõesti ei mäletanud, et ma ei käinudki lasteaias? Ma mõtlen vahel, kas minu isa võiks minu tulevaselt lapselt sama küsida. Tema vanaisa käis Sinimägedes. A mis nad siis trügivad meie õue peale? Vanaema käis oma isa matustel poolsalaja ja temast ei kuulnud ma kunagi mitte midagi. Ta suri Venemaal.

Minu ema ei pidavatki kunagi lugemist korralikult selgeks saama, ta on ju venelane. Ja tema ema ei pidavatki kunagi käima hakkama, kuna põdes skorbuuti. Käimise õppis ta siiski ära, ehkki peale sõda süüa midagi ei olnud. Minu tädi abiellus ja vahetas

eesnime. Slavik pani kõrvad pea alla 45-aastaselt ja vanaema jäi nooreks leseks. Slavik oli väga armukade inimene. Nii ka mina. Mis sa jäändad nende vene poistega? Aga ma hirmsasti tahtsin jännata, et isa vihale ajada. Tütred kitkuvad isadega alati ühes ja samas lauas ühte ja sama kana. Ma ei saanud väiksena kunagi aru, mis häda nende venelastega on. *Mordavarot* olla hirmus vana-moor küll – seda ma kuulsin –, aga see-eest naljakas. Venelased olid tobedad küll, aga neil oli t.A.T.u ja Dima Bilan ja *golubaja luna*, nad ei saanud ju ometi nii hirmsad olla, ehkki aru neist muidugi ei saanud. Ka minu tõupuhas vanaema ei saanud aru, kui Slavik talle peale tantsupidu koju saates Puškini luulet luges, ja ilmselt nii oligi parem.

Kodusõda kahel rindel. Siia sa enam ei tule! Tuleb küll, mingi või mustlasele, aga see on minu tütar! Kolm venda mäletavad. Arstiks ei saanud. Aga tibla koju tuua mõistab küll. Kas sa oled juba unustanud, kes paljajalgsena üle igat värvi vormides laibamägede kodus sealihatünni järele läks? Kas sa oled juba unustanud, kelle käed vene sõjaväes külma said ja kes mõistuse kaotas? Kas sa oled juba unustanud, et naabripoiss tuli metsast granaadiga ja lasi endal labakäe otsast?

Ei, ta polnud unustanud – tädi, kellel mõistus segi läks ja kes peast juukseid tõmmates metsa jooksis, kui naabripoiss tema lapsel soolikad läbi lasi, kuna täiskasvanud ei mõista püssi luku taha panna. Ei, ta polnud unustanud torti, mis talle õe sünnipäeval toodi. Ei, ta polnud unustanud paksu tädimeest, kes ei ulatanud ise saapapaelu kinni siduma, kes šokolaadi tõi ning kes surses korises nagu suur õhupall. Ta polnud unustanud nõõrivabrikut ega tantsu-õhtuid ega põõsaid ega bussijaama, mis ka öösel lahti oli, ega silda, millelt ta alla ei hüpanud. Ei, ta ei unusta ka nüüd vanamoori, kelle arvates tegi ta kõike valesti juba sellepärast, et ta eestlane oli. Ta ei unustanud seda vanamoori, kes käis terve polguga *Poola all* ja kes pani ordenid rinda, kui tänavale läks, nii et Slavik häbist punastades teisel pool teed käis. Niisamuti ei unusta ta ka Slaviku poolvenda, kes nägi välja täpipealt nagu Putin. Nii nagu Slavik ei unustanud oma isa, kellelt ta palgiga vastu jalga sai, kui suitsu varastas, ja see jalg valutas terve elu. Nii nagu ta ei unustanud, et see polnudki tema isa. Nii nagu tema isa, kes polnudki tema isa, ei unustanud, kui nägi minu tädi hõõrdunud jalgu, millega too tuli suusatunnist, aga pidi kodust põgenema, ja ta ei unusta, kuidas peale seda tahtis ta autoga silla pealt ühes Slavikuga alla kihutada. Nii nagu mu

tädi ei unusta, et mitte kaua pärast seda, kui ta oli oma isal juukseid lõiganud, küsis ta: miks sa, isa, nii palju jood, jäta maha, ja too vastas, et *ноздно, дочь*. Nii nagu ei unusta minu tädi neid unetuid öid, mil ta oma ema ja õega põlvini vees seisis, kuni isa magama jäi. Nii nagu ei unusta mu vanaema noid lugematuid kordi, mil ta ikka ja jälle Slavikul püksid üles sikutas ja ta mehisel jõul koju vedas. Ega seda korda, kus ta enam ei läinud. Ega neid kordi, mil suri järjest nii palju inimesi, et ei olnud raha, mille eest neid matta. Ja keegi ei unusta, et surnuülevaataja oli nii purjus, et kukkus peaaegu taksost välja ning teda veeti garaaži alla püksivärvlit pidi nagu Slavikut, kui ta suure kaarega maja ette sõitis ja autouksest välja kukkus. Ega seda autot, millel Slavik läbi jää Saadjärve põhja vajuda lasi, aga pärast korda tegi ja turul maha müüs. Ega seda, kuidas tal kraanakonks pähe kukkus ja pea lõhki rebis. Ja siis, kui ta taksot sõitis ja teda rööviti, aga tema jooksis plank käes röövlitele järele. Ja siis, kui ta vuntsid maha ajas ja lähimad sõbradki teda ära ei tundnud. Ja siis, kui minu ema astus herilasepessa ja ta kihutas haigla ette nii, et auto sõitis põõsasse, ja ta jooksis haiglasse, minu ema süles, kuna tollest hakkas Quasimodo saama. Ja seda korda, kui ta soos jõhvikaid korjates peaaegu mülkasse uppus, aga koju tuli ikka täis korviga. Me ei unusta.

Rootslased

Me kohtusime ühe rootslasega.

Ta pidas šokolaadikohvikut ja rääkis poliitikast.

„Kas siis venelasi ka küüditati?“ küsis ta.

Leitud: kirjaniku hing

License no. 00243612 - e

Eva Kinkar

Urmas Vadi
„Hing maantee-serval“
Kolm Tarka, 2021

Urmas Vadil on õnnestunud kesk hangunud juulikuumust, raamatumüügi kõige vaiksemal ajal pea salamisi ilmutada pohlamoosiverine novellikogu „Hing maantee-serval“. Kaanekujundus annaks justkui mõista, et tegu on ideaalse rannakriminulliga, millest jäätist limpsiv roidunud lugeja leiab müstilisi teid pidi hargneva kuritöö, saatusliku südamedaami, alkohoolikust detektiivi ja heal juhul ka mõne ootamatu pöörde. Lähemal tutvumisel tekstiga selgub aga, et tulise asfaltmaantee serval vedeleb ei kellegi muu kui kirjaniku enda hing, kõigile möödujatele näha ja ketsininaga tonksata.

Juba sisukorra avamine annab visuaalselt ja otsesõnu mõista, et siit hakkab mingi lugu samm-sammult lahti rulluma, mööda trepiastmeid kuhugipoole kulgema. Samas vaimus liiguvad novellid enam-vähem kronoloogiliselt, alustades minategelase tagasivaatest end ebalemisi kehtestavale väikesele Sammalhabemele kooli karnevalil ning jõudes kõhkluste, mälus tuhnimise ja looritatud isiklikkuse kaudu kirjanikuelu hetkeseisu välja.

Lugude üldist tonaalsust arvesse võttes on lugejat mingis mõttes petetud: maanteeservalt leitud hing ei pakatagi maniakaalsest teotahtest ega hüppa pöidlaküüti paludes auto tagaistmele, vaid on end hoopis näoga metsa poole sättinud ning istub seal niiviisi mõtiskledes, silmad kavalalt vidukil. Tekstid ei tule päris samalt Vadilt, kelle käekirja üldiselt filmilik-komejantlikes tegevustikes silmapilkselt ära võib tunda. See pole „Ballettmeister“, see pole ka „Neverland“, kuna hoogsa tragikomöödia mõõtu „Hing maanteeserval“ välja ei anna. Natuke võib-olla „Elu mõttetusest“ kumab läbi, kui otsida, kuivõrd krooniku pilk on siingi hästi ära tabanud inimolemuse hirmud ja hapruse. Selle nii-öelda petmise tulemus on äärmiselt empaatiat äratav ja imposantne, kuna tekstid tulevad justkui otse autorilt – minategelane kipub lugudes olema kirjanik Urmas Vadi (või on lihtsalt selline mulje jäetud) – ning võimaldavad piiluda selle inimese hinge, kellest on lugejail eelmiste tekstide põhjal vast juba täiesti oma kujutluspilt tekkinud. Autor või seesama hing, kellele meil on tavaks läheneda just tekstide kaudu, astub sammukese lähemale ja kutsub lugejatki maanteeservale

Tekstide peategelane on niisiis kirjandus, lugusid seob autorsuse teema, aga ka lugeja ja inimlik side: „Hing otsib ikkagi hinge,“ on Vadi ise kõlavalt välja toonud.¹ Tuleb välja, et kuigi Vadi on seni üritanud kirjandusest kirjutamist teadlikult vältida, on ta siiski jõudnud arusaamisele, et kirjanikelt pigem oodatakse, et nad kirjutaksid teemast, millest nad teavad². Seda on autor tõepoolest teinud, põimides lugudesse osavasti sisse nii isiklikul tasandil kui ka kohalikus kultuurielus aset leidnud sündmusi. Esimesena torkab muidugi pähe novellis „Parim ekspert“

2 Vt *www.vikerradio.rr.ee/1608336173/loetud-ja-kirjutatud-urmas-vadi-hing-maan-teeserval.*

lahti rullunud arutelu nekrofiiliks osutunud kirjaniku (ja tegelikult teistegi) edasise käekäigu üle kirjanike liidus. Konfliktiküsimuse kaudu tulevad esile kohmetud püüdlused saada selgust iseenda hoiakutes ja mõista seejuures ka teisi. Isegi kui mõni vihjamisi mainitud mõte või sündmus lugedes tabamatuks jääb, on tekstid ikkagi nauditavad ja lugeja ei olegi kohustatud üht või teist kultuurikoodi valdama. Lugejasõbralikke suhestumismomente pakuvad novellid rohkesti: tuttavlik ja lohutav suhe pikaagese hambaarstiga, vajadus tunnustuse või ühtekuuluvuse järele, ajapikku tummusesse hääbuvate (sõprus)suhete kohati etteaimatav elukaar, kammitsetud viisakus naabri sittuvat koera vaadates, sekka veidi absurdihullust.

License no. 00240612-6

„Mälestustuba“, „Testament“ ja „Soosaare“. Autorsus ja laiemalt kunstiloomine on kahtlemata viljakas teema, mis väljendub kunstniku ja tema loomingulise ja isikliku vormumise kujutamises, ideaalides, ande ja töökuse vahelkorra pingeseisundis, inspiratsiooniallikais, suhetes kunstnikku ümbritsevate inimestega, keskkonda sobitumise või sellest võõrandumise probleemaatikas ja nõnda edasi. Neid märksõnu silmas pidades tundub, et novellide abil silme ette manatud kirjanik on võrdlemisi stereotüüpne looja – tundlik, rikka siseilmaga, kohati ekstsentriline, ning tekstid käsitlevad universaalseid autoriks olemisega kaasnevaid küsimusi. Üks probleemkoht on anne: kas ja kellele seda antud on, mis on üldse teksti või autori mõõdupuu, mis toidab annet ja annab inspiratsiooni. Üpris rahvuslikult meelestatud kestlikkuse varjus on seda käsitletud novell „Küla“, kus veeretatakse pikalt ideed isikupära ja mугanemise eri tahkudest ning mille lõpus on Vadi tõsta-

on niisiis kirjandus.

tanud kergelt iroonilise küsimuse keskpärase kirjaniku traagikast. Keskpäraseks või tõtt-öelda ükskõik missuguseks autoriks olemise teine tahk on identiteet. Positsiooni kindlustamine kolleegide seas ning iseäralik oma ja võõra vastasseis kirjanike kogukonnas, samuti dialoog lugejaga ja monoloog ideede või sisemiste tõekspidamistega on ilmatu tänuväärne ja huvitav aine.

Näiteks „Tänu kõnes“ majutatakse minategelane kirjanike liidu korterisse, ja niipea kui selgub, et korterit tuleb jagada Jaan Maliniga, muutub loo toon sootuks. Esiteks on rikitud loomeinimesele vajaliku rahu ja kosutava üksinduse nautimine, ja üleüldsegi, „Malin polegi päris kirjanik, ta häälutab“ (lk 57). „Traagikas“ tulevad aga välja hoopis sügavad eksistentsialistlikku laadi hirmud: nimelt hakkab kirjanik Urmas saama salapäraseid kõnesid heasoovlikult lugejalt-teatrikülastajalt, kes talle kiidusõnade kõrval ka laimust jagab ja nõu annab, kuidas ikkagi paremini saaks (tekstid pole naljakad, traagikat on ka vähe). Kõned lõuavad minategelase rivist välja, järgneb sisekaemuslik

emotsioonivalang: kõhklused võtavad tema üle võimust, lapsed saavad kodus söimata, ööund häirivad luupainajad samast vanamehest. Loo lõpus tuleb takkaotsa välja, et vanamees on Urmas Vadi segamini ajanud Urmas Lennukiga ega ole ülepea Urmas Vadist midagi kuulnudki... Novell ilmestab hästi autorinatuuri mitut tahku: tänulikkus leitud lugeja eest (muidugi ka pettumus sama lugeja kaotamise üle), vastuvõtlikkus kriitikale ja soov olla igavikuline kirjanik, teisalt tundlikkus, mis võib sujuvalt haavumiseks üle minna.

Näiteid annab tuua veelgi ja võiks arvata, et materjal kordub, muutub igavaks ja kulub hoopiski. Ometi see nii ei ole, kuna on selge, et teatud teemad on Vadi autorina põhjalikult läbi mõelnud ning iga lugu ilmestab neid natuke uutmoodi ja annab kätte järgmise mõttelõngajupi. Võluva lihtsusega on kujutatud seda, kuidas inspireeriv ja hingestatu otsib alalõpmata tasakaalu kõhkleva, raske-meelse või üksikuga ning kuidas inimene, kirjanik, hing, kes iganes proovib väsimatult välja selgitada oma kohta taustüsteemis. Novellides käsitletud teemasid üldistades jääbki kõlama mõte, et püüdlused on vist ikka kõigil enam-vähem samad. Kuigi – tänu sellele improviseeritud ringkäigule hingega maanteeservil sai tõdemus uue kihi juurde. Seda kõike sobib näitlikustama raamatu viimane lause, mille kirjanik Artur endamisi sõnab, kui on lõpuks sügavalt soost leidnud oma lugejad ja ühtlasi avastanud, et need lugejad on konnad (ebaoluline pisiasi!):

„Tõepoolest, mis on oluline ja sulle lõpuks alles jääb? Su sõbrad, su armastus, su lapsed, su lugejad!“ (lk 210)

Punkt loometeel

sab
ata
ko
ma

— Marten
Kuningas

License no. 00243612 - e

Lisanna Lajal

Marten Kuningas
„Sabata koma“
Sabata koma, 2021

Marten Kuninga debüütluulekogu „Sabata koma“ annab põhjaliku ülevaate autori 16-aastasest luuletajateest. Tekstid on jaotatud ilmumisaastate kaupa viide osasse. Kuna luuletused pärinevad pikast ajavahemikust, on need ka väga erinevas stiilis. Kuigi teos ei küündi konkureerima professionaalsete luuletajate tööga, on selle väärtus Kuninga isikliku arengu ühe faasi lõpu markeerimises.

Arvustuses osutan „Sabata koma“ peamistele tunnustele ning teen seda kolmes jaos. Esiteks toon välja autori huvi meetrilise luule vastu, teiseks uurin sürrealistlikke tagataustu ning kolmandaks võtan vaatluse alla laulutekstide seotuse luulevormiga. Analüüsi ilmestab kolme iseloomuliku luuletusega kogust, mis annavad omakorda ülevaate teose olulisematest teemadest.

*1 Hasso Krull.
„Mis on luule?“ –
Vikerkaar, nr 7–8,
2011, lk 91.*

(Silbilis-) Rõhuline

Üks osa „Sabata komast“ on kirjutatud rõhulises ja lõppriimilises vormis. Hasso Krull on seda tüüpi luulet nimeanud arhiluuleks ja selle kujuteldavat vormieeskuju arhilüürikaks: „Just arhilüürikale on orienteeritud suurem hulk luulet, mis iga-aastastest luuleülevaadetest välja jääb ja mille kohta kirjandusajakirjad arvustusi ei telli. Enamasti püüab selline luule reprodutseerida ka teatavaid vormitunnuseid, eriti lõppriimi, mis on algluuletuse esimene tunnus. Värsimõõtu tajutakse algluules nõrgalt, read on lühikesed ja sisaldavad tavaliselt neli-viis rõhulist silpi, nii et tõenäoliselt moodustub neist rõhuline värss. Riimide osas domineerib ebatäpne naisriim, mis mõnikord põhineb üpris ligikaudsel sarnasusel.“¹ Ligi kolmandik Kuninga tekstidest ongi arhiluuletused. Üks huvitavaid näiteid meetrilisest luulest on „Maal“ (lk 14):

Kojas on jahe kilemajas palav
kaevult saab vett ja turult saab kala
kuldnoka puurist kostab arutelu
pliidi all tules sealgi on elu

Öösiti katjaks on lappidest tekk
 aia ees haigutab sirelihekk
 suitsune tünn ta sülitab sinki
 kellegi käsi veab tagatoa linki

Juustesse kamm ja luudesse leiba
 hernesed kaunad leiavad teiba
 keskmises sahtlis on kivid ja kriidid
 nagides pintsakuist hargnevad niidid

Luuletuses on korrastatud rütm: esimeses stroofis vaheldub daktüüline (X x x) rütm trohheilise (X x), leidmata korrapära. Ka rõhuliste silpide arv on vahelduv. Seega ei saa toda stroofi konkreetseesse rõhulisse süsteemi veel

2 Epp Annus.
 „Kuidas kirjutada
 aega?“ – Tallinn:
 Underi ja Tuglase
 Kirjanduskeskus,
 2002, lk 56.

Refrääni kasutamine

asetada. Teises stroofis seevastu korrastub värsitõusude arv neljale ning ka rõhutute silpide arv on kooskõlas, tegemist on nelikdaktüliga. Teise stroofi poole pealt, justkui teksti murdepunktis, lisandub siiski üks järelrõhk („suitsune tünn ta sülitab sinki“) ja tekst läheb samas taktis lõpuni välja. Seega on kolmanda stroofini jõudes sees juba voolav rütm ja luulelust. Kui vaadata luuletust silbilis-rõhulises süsteemis, kannab alles viimane stroof oma vormi välja. Arhiluule tunnuste juurde kuulub veel lõppriim, millest Kuningas on kasutanud paaris täis- ja irdriimi (näiteks *tekk-hekk*, *palav-kala*). Riimidki lähevad luuletuse teises pooles üle täisriimideks, mis tekitab alles viimaseks stroofiks oodatud vormitäiuse. Muidugi ei soovi ma väita, et meetriline luule peaks olema läbivalt samas rütmis, kuid selles tekstis ei ole muutlik meetrika poeetilise taotluse teenistuses. Pigem näitab see, et tekst vajanuks toimetamist. Küll aga suudab luuletus täita šklovskilikku kirjanduse võõritavat funktsiooni. Epp Annus ütleb, et kirjandus toob selles olukorras automatiseeritud elu vaaba alt välja inimliku olemise.² Kuninga luuletus teeb maaelust „maali“, mis raputab lugeja argisusest välja.

„Sabata koma“ meetrilisest ja lõppriimilisest luulest tuleb esile veel kaks tunnust: lausriimi rohkus (nt „Elu suudluses“ *suul-kuul-tuul*, „Mustas kolmnurgas“ *tipus-lipud-kipud*, „Kaljukitse troopikas“ *sülge-külge-hülge*) ning refräänilisus („Aja meel“, „Olema“, „Kardinad“ jt). Pikkade riimikoosluste puhul jääb vorm asjatult sisu juhtima: „Ma soovin et sa mulle räägiksid / ilma sõnadata / suudlus / elu suudlus / me janusel suul // Huupi lastud kuul / kuldsel suvekuul / sätib soengut tuul“ (lk 45). Viimane rida ei anna luuletusele midagi juurde peale veel ühe kuuliga riimuva sõna. Refraáni kasutamine seevastu on Kuningal käpas. Mainitud luuletustes mõjub kordus sugestiivselt, kuid mitte sunnitult, ja aitab tervikut koos hoida.

3 Hasso Krull.
„Mis on luule?“ –
Vikerkaar, nr 7–8,
2011, lk 91.

on Kuningal käpas.

4 André Breton.
„Sürrealismi
manifest“ – Aka-
deemia nr 7, 1998,
lk 1379. Tõlkinud
Inga Saare ja An-
dres Raudsepp.

Sürr!

Krull jätkab luule arengu kirjeldamist: „Kui luuletaja riimist loobub või hakkab kasutama täpseid riime ja kindlat meetrumit, siis on ta algluulest juba eemaldumas ja võib mõne aja pärast eemalduda ka arhilüürikast.“³ Niisiis võib sürrealistlike tekste pidada Kuninga loometee järgmiseks etapiks. Sürrealistlikuks pean teksti, mis kehtestab unenäolise, alateadlikel tunnetel põhineva maailma, mis ei toimi tavamõistusepäraselt. Ka sürrealismi käilakuju André Breton seab esimeses sürrealismi manifestis oma loomingulise tegevuse eesmärgiks unenäo ja tõelisuse sidumise: „Ma usun, et tulevikus sulanduvad need kaks väliselt nii vastukäivat seisundit, unenägu ja reaalsus, teatavaks absoluutseks reaalsuseks, *sürreaalsuseks*, kui tohib niimoodi ütelda. Selle vallutamisele ma asungi – olles kindel, et ma toime ei tule...“⁴ Kuninga sürrealistlike tekstide seas on proosaluuletusi ning lühivorme, näiteks luuletus „Unistan voolust“ (lk 28):

Kui klõpsatab lüliti
ja rebaseid nülitu Amsterdami kanalis

Kui ripuvad tukid nööridel hoovides
ja krudiseb parukas headööd soovides

Oh kuis unistan voolust

nöörita traadita
puurita plaksuta
voolust

Kuidas tekst toimib? Kaks esimest stroofi riimuvad fraasi tasandil ning lõppriimiliselt. Kolmas ning neljas stroof mängivad samuti fraasikordustega. Kasutatud on ka sõna „vool“ mitmetähenduslikkust: see on veevool kanalis, vaba tunnete vool, mille kättesaamatus luuleminale tuska valmistab, ning elektrivool, mis on arvatavasti kahju tekitanud. Aimduse viimasest tõlgendusest annab lüliti, traadi ja plaksutuse mainimine. Kuid lugejani ei jõua luulemina seotus olukorraga ega tunde põhjus. Luuletus loob minoorse õhkkonna (nülgimine, tukid, takistatud vool), kuid ei anna tõlgendamiseks otseseid juhtnööre. Tõelisuse ja unenäo vahelisest olukorrast tulebki välja, et tegemist on sürrealistliku tekstiga.

Luuletuses ilmneb ka juhuslik kirjavahemärkide ning suurtähetede kasutamine, mis on kogus läbiv. Miks algavad kaks esimest stroofi suurtähtedega ja ülejäänud stroofid väiketähtedega? Kus on komad, punktid? Lugeja on kimbatuses. See ei tähenda, et luuleortograafia peaks vastama kirjakeele omale, kuid tavatul kirjaviisil võiks siiski olla funktsioon. Kuningale on omane ka siit luuletusest nähtuv ootamatu suurtähe kasutamine, kuid poeetilist laengut see ei kanna.

Leelo

Enam kui pool luulekogu kolmanda osa tekstidest on laulusõnad lugudele, mis on välja antud Kuninga 2014. aastal ilmunud plaadil „Praktiline mees“. Kuna Kuningas on aga otsustanud laulusõnad luulekogus trükki anda, tuleb neid ka luuletustena võtta. Laulutekstide puhul ei ole teksti tihedus nii oluline kui luuletustes, pigem domineerib teksti kõlaline efekt, sest tekst on mõeldud esitamiseks. Seetõttu tuleb vahel lisada sõnu lihtsalt selleks, et täita takt. Luules aga ei ole üleliigsus teretulnud. Kvaliteetses luuletuses on iga sõna ning fraas teksti struktuuri seisukohalt tarvilik ning toetab terviku toimet. Sellelt ootushorisonidilt võtan vaatluse alla luuletuse „Tagurpidi vaal“ (lk 43):

Käib hinges tundeid mis su kõrvu küll ei jõua eal
sest iga kord kui avan suu mu mõrukeelel topeltsõlm on peal

Riivates põhja tasakesi tunnen haihtub kaal
kas ujub siin mu kaunis kadund tagurpidi vaal

Kui puudutus kindel
murrab pinge
su keha *joon*

Kuid ometi ringe jooksen
sind ei ole
illusioon

Tegemist on mõne kõrvalekaldega seitsmik-jambiidiga, mis koosneb neljast stroofist. Kahes esimeses stroofis on värsiread ebaharilikult pikad ning kahes viimases seevastu lühikesed. Lisaks lõppriimidele toetab teksti sidusust rohke algriimi (*kõrvu küll, tasakesi tunnen*) kasutamine. Luuletuse keskne kujund on tagurpidi vaal ehk *love* ehk kadunud armastus. Luuletuse teemaks on suhestumine konkreetse armastatu ja kadunud armastuse tundega (vaalaga). Esimeses ja kolmandas stroofis on „sinaks“

armastatu, kuid neljandas stroofis on „sinaks“ vaal, personifitseeritud armastuse tunne. Teine stroof eristub ülejäänutest, sest viitab sündmuskohale – ujumine tähendab, et asupaik on vesi. Kui aga merepõhja („Riivates põhja tasakesi tunnen haihtub kaal“) võtta metafoorina luulemina tunnete madalseisu kohta, omandab luuleruum uue tähenduse – vesi tähistab lausuja tundeelu. Niisiis asub „vaal“ lüürilise minaga samas poeetilises tunderuumis, on osa temast. Teine stroof avab ukse mõistmaks, miks luulemina „mõrukeelel“ ringe jookseb. Niisiis on luuletuse tugevus leidlikult valitud kujund, mis avaneb teises stroofis ja ajab juured kogu teksti. Nagu lauluteksti puhul eeldada võib, on poeetiline fookus kujundiloomel ja teksti suunatus esitusele vabandab välja vabama sõnakasutuse.

LuuleKOGU

Nüüd, kui teost on lähedalt silmitsetud, tuleb tagasi pöörduda terviku poole. Nagu ülal mainitud, koosneb luulekogu viiest osast, mis kulgevad kronoloogiliselt. Taustteadmiseks olgu öeldud, et „Maal“ ja „Unistan voolust“ kuuluvad esimesse ning „Tagurpidi vaal“ teise jakku. Nagu näha, ei ole esimese osa temaatika ega stiil ühtne. See kajastub juba grammatiliselt ebakorrektses pealkirjas („East, riimist & partnerid“). Autor taotlebki korratust. Teist osa seob fakt, et paljud neist tekstidest on Kuninga albumi „Praktiline mees“ laulusõnad, kuid ka sinna on, ilmselt kirjutamisaja tõttu, muid tekste vahele pikitud. Teisi osasid seob samuti vaid kirjutamisaeg, viiendat ka koht. Niisiis ei ühenda luulekogu osasid kunstiline taotlus, vaid kuiv kronoloogia.

Küll aga seob ja põhjendab luulekogu hektilisust selle kujundus. Anna Kaarma illustratsioonid on värvikirevad ja ootamatud: mitme valge lehekülje järel üllatab lugejat punane plahvatus. Raamatust leiab ka loodusvaateid, pliiaatsijoonistusi ning rohkelt arvutigraafikat.

Lõppeks

„Sabata koma“ on stiililiselt mitmekesine luulekogu, mille seovad tervikuks illustratsioonid. Temaatika on klassikaline – peamiselt analüüsitakse lüürilise mina tundeid. Kuigi kogus on ka nukramaid meeleolusid, kannab seda siiski humoorikas kõrvalpilk, mille loob poeetiline sõnakasutus. „Sabata koma“ on väärtuslik just Kuninga muusikuteekonna kommentaari või osisena.

„Aga kõik toob ju meelde midagi olnut“

KAI AARELEID

Priit Põldma

Kai Aareleid
„Vaikne ookean“
Varrak, 2021

Kai Aareleid jääb oma kolmandas romaanis „Vaikne ookean“ truuks eelmistest tuttavatele teemadele: nagu „Vene veres“ (2011) ja „Linnade põletamises“ (2016), on siingi fookuses ühe perekonna lugu, eelkõige mitme põlvkonna naiste saatusemustrid. Vaheldades nõtkelt tegevusliine ja -aegu, analüüsib Aareleid hoiakute väljakujunemist, elumuutvate valikute tagamaid ning südame kutse ja kohusetunde võitlust.

„Vaikne ookean“ moodustub enamasti kahe tegelase vahel hargnevatest selge alguse ja lõpuga stseenidest või ühe tegelase siseilma vaatlustest. Teoses pole kohta argisel eluvoolul, igas stseenis või pildis adub mõne suure sündmuse eel- või järelkaja. Autor keskendub üksnes olulisele: sündidele ja surmadele, armumistele ja haigetsaamistele, taipamistele ja taandumistele. Detailsed olustikukirjeldused seostuvad alati pöördeliste sündmustega, paigad sööbivad tegelaste mällu kui tähenduslike hetkede tummad tunnistajad. Sündmustik hargneb Tallinnas, Tartus, Peterburis (Leningradis), Helsingis, Riias, Madridis... Ja muidugi on tähtis roll Vaiksel ookeanil, sel igatsuste sihtmärgil, suurel tundmatul. Sama hoogsalt hüppab romaan üle aastakümnete, tegevus toimub vahemikus 1961–2010, põigates ka 16. sajandisse. Uus peatükk võib lennutada lugeja mitu aastakümnet ajas tagasi (või edasi), tagasivaateid esineb ka peatükkide sees – mõni oluline detail või juhuslikult pillatud lausejupp viib tegelased hetkega minevikku. „Aga kõik toob ju meelde midagi olnut. Iga lumi toob meelde eelmised lumed, iga jalutamine varasemad jalutamised,“ mõtiskleb Karl, ühe peategelase isa ja teise mees (lk 175). Aareleiu tegelaskujud defineerivad ennast mineviku, kogetud traumade ja õnnehetkede kaudu. Kõik olevikuline on mõne minevikukogemuse peegeldus.

Romaani läbiv teema on mustrite kordumine – kesked tegelased, arstist ema Emma, kelle sünniaasta jääb 1940ndate lõppu, ning tema tõlkijast tütar Stella, sündinud 1970ndail, satuvad sarnastesse suhterägastikesse: kogevad reetmist ning jäävad ise truuks oma valikutele, perekonnale. Mustri kordumisest on tegelased isegi teadlikud,

ometi ei õnnestu neil sellest välja murda, valu vältida. Muster on eelaimustega palistatud, juba enne abiellumist arutleb Stella: „Kuidas see mul välja tuleb, see elu, Andersiga .. Kui ma mõtlen teile, sinule ja isale, kuidas ma tean, et minul ...“ (lk 201) Mõte katkeb, Stella ei söanda seda lõpuni mõelda, kuid lugeja juba teab, et verinoorel Stellal oli õigus, ta elu kulgeb vanemate omaga sarnaselt. Teadlikkus ei päästa kannatustest, kuid võib neid leevendada, muutes üksiku traumaatilise hetke pikema narratiivi osaks ja tehes nähtavaks valuviivude seosed ja süsteemid. Iga reetmine toob meelde eelmised reetmised, iga haigetsaamine varasemad haigetsaamised. Meelde ei tule mitte üksnes see, mida isiklikult kogeti, kaasa kumisevad ka vanemate ja vanavanemate valusad läbielamised, ühisjooned on näha niikaugale, kui perepärimus ulatub. Mälestused ja mälestuste mälestused kinnitavad,

Läbiv teema on

et rängast valust ja kannatusest on võimalik elusalt läbi tulla, aga see lohutus võib olla omalaadne lõks – valumustrite kordumisele keskendudes ei paista tulevikuski muud kui traumakogemuste lõputu taastulek. Maailmataju, kus kõik toob meelde midagi olnut, on kergendus ja koorem samaaegselt.

Erinevad kõnelejad, sarnane hääl

Ehkki romaan käsitleb minevikumustreid, on see kirjutatud läbivalt olevikuvormis: lugeja viiakse otse sündmuste keskele ja tegelaste mõttemaailmade sisse. Piir autorihääle ja tegelaste sisekõne vahel on vaevutajutav – kuigi tegelastest kõneldakse kolmandas isikus, ei teki nendega distants. Enamik olukirjeldusi ja arutluskäike mõjuvad vabade kaudmõtetena, kuuludes pigem sündmusi läbielavatele tegelastele kui neid kõiketeadvalt kauguselt seiravale jutustajale. Autoripositsioon ja implitsiitsed hinnangud avalduvad sündmuste järjestamise ning sellest tekkivate

seoste kaudu: nii tuleb esile tegelaste põlvest põlve kanduv suutmatkus oma tundeid õigeaegselt sõnastada, võimetus vältida etteaimatavaid kannatusi ja valmistada seeläbi vähem valu nii endale kui teistele.

Aareleid elab tegelastesse kütkestavalt sisse, kuid võib-olla just seetõttu paistavad karakterid üsna ühenäolised: tuntavalt ei eristu ei keelepruuk ega sisekaemused. Põhiliselt esitatakse lugu Emma ja Stella perspektiivist – ema ja tütre sarnasus mõjub põhjendatult, on teose teenistuses. Üksikutel kordadel näidatakse sündmusi meeste vaatenurgast, nende kirjutatud tekstide, Emma kallima Viktori kirjade ning Stella mehe Andersi päevikumärkmete kaudu. Kirja ja päeviku vorm ei jäta aga väljenduslaadile erilist jälge, need tekstijupid sarnanevad muu tekstivooga. Läbivaks võtteks on tähendusrikaste hetkede kirjeldamine mõne üksiku mällusööbinud

mustrite kordumine.

detaili kaudu – pilk, puudutus, intensiivne sisemine aisting kasvab olukorra kvintessentsiks. See on võluv ja kaasahaarav, kuid kas ei sisaldu kirjades ja päevikutes harilikult rohkem eneseanalüüsi ja -õigustusi, mitte üksnes sündmuste poeetilist jäädvustamist? Nende meediumite spetsiifika rakendamine võinuks muuta teose mitmekesisemaks, teinuks romaanist polüfoonilisema terviku. Kõnelejate vaheldumine ei too kaasa erilist muutust, meeshääled esitavad küllaltki etteaimatavalt samas helistikus sama meloodiat. Meestest jääb nende endi kirjade ja päevikukatkete kaudu samasugune mulje nagu sellest, kuidas mehi kirjeldatakse naistegelaste pilgu läbi – üsna selgelt aimatavad motiivid ja eesmärgid saavad vaid kinnitust. Meeste peamine tung on avastada uusi maid – rännata ringi ja luua aina uusi lähedussuhteid, et ühest väsisest järgmise naise rüppe heita. Nende lipukirjaks võiks olla lause, mille Anders tähendab üles pärast kirkastavat vahekorda armukesega: „*Janu on alles, aga tagasitulek seda ei kustuta. Tuleb minna kaugemale.*” (Lk 226) Poeetilise

meelelaadiga rüütatud rohutirtsu-mentaliteedi kujutus mõjub valusalt tõetruult: olemata küll läbi elanud mitmeid teoses kujutatud situatsioone, võin ennastki selles peeglis ära tunda. Pikapeale muutub see egoistlike igipoisikeste plejaad pisut üheülbaliseks: kas ei joonistuks naistegelaste isikupära välja mitmeplaanilisemalt, kui nende ellu satuks erinevamate hoiakutega mehi?

Romaani maailmamudel on klaar: elu hoiavad koos naised, kes ohverdavad oma igatsused ja ületavad traumad, et ühine perekonnaelu jätkuks. Karm ja kurb. Kuid mitte ainult, Aareleid näeb ses julmas mustris ka ilusat: ei Emma ega Stella loovuta eneseväärikust, nad on oma valikutes teadlikud ja tasakaalukad. Nende hingesuurus seisneb võimes andestada, leppida, edasi elada.

Romaanis kõlab veel üks hääl – kuus peatükki kannavad pealkirja „Kirjutaja“ ning viivad tegevuse 16. sajandisse, mil kastiillasest kroonikakirjutaja Andrés de Valderrábano jäädvustab maadeavastajate jõudmist Vaikse ookeani äärde.¹ Kauge aegruumi kaudu osutatakse nüüdisaegsete maadeavastaja-loomuga meeste eeskujudele, ajaloolistele arhetüüpidele. Esialgu tundusid need peatükid veidi kunstlikult külgepoogitud: Kirjutaja tekste on liiga napilt, et need kehtestuks iseseisva tekstitasandina; teost läbiv poeetiline kirjelduskeel distantseerib oldest ning loob ajatuse- ja avaruse-taju niigi – jõudsin juba mõelda, kas romaan poleks terviklikum ilma selle ajaloolis-geograafilise ekskursita? Kuid teose finaalis paljastunud paralleel põhiliinide ja Kirjutaja märkmete vahel andis sellele narratiivitasandile ootamatu lisatähenduse, muutes ta lausa möödapääsmatuks.

Keel ja keha, vastandite pinge ja põimumine

Aareleiu keelekasutus on erakordselt ilus ja väljapeetud, sõnavara rikkalik, laused voogavad, tunda annab autori tõlkija- ja toimetajataust. Tekstis on ohtralt epiteete ja viisimäärusi, iseäranis varjundirikkalt iseloomustatakse kehalisi tajusid, aistinguid. Viimaste seas tõusevad eriliselt esile lõhnad, ka need on mälu käivitid: igal linnal on

¹ Aareleid viitab „Kirjutaja“ lugude inspiratsiooni- allikana Charles L. G. Andersoni raamatule „Life and Letters of Vasco Núñez de Balboa“.

oma spetsiifiline lõhn; võõraste lapsevankrite magus-kirbe lõhn tuletab meelde oma lapse imikuiga; valge sireli lõhn kunagises koduaias assotsieerub vanaema lõhnaõliga jne. Külluslikele kirjeldustele vastukaaluks on dialoog lakooniline, koosnedes peamiselt nappidest lihtlausestest.

Ehkki romaan on dialoogirohke, ei jää märgilised hetked üksnes verbaalsele tasandile, vaid kajastuvad tingimata ka füüsilises reaalsuses. Iga suurema sündmusega kaasneb mingi selgepiiriline füüsiline muutus: miski puruneb, keegi kukub, puhkeb torm, keegi puudutab kedagi või möödub tähenduslikult puudutamata... Intensiivne pildilisus, tegevuslikud kujundid, tihe dialoog ning loo ülesehitamine selgelt piiritletud stseenide kaupa – kõik see kokku viib mõttele, et „Vaikse ookeani“ põhjal võiks luua kaasahaarava mängufilmi või lühisarja. Režissöörid-produtsendid, avastage kaasaegne kirjandus!

Füüsiliste kogemuste seas on oluline koht seksuaalsusega seonduval. Romaanis kujutatakse delikaatselt mitut seksuaalvahekorda, veelgi iseloomulikum on aga vaoshoitud ja õrn, kaunilt aimatavalt väljendatud sensuaalsus, näiteks „Emma paneb käe tema seljale. Ta tunneb läbi halli pintsaku kiirgavat soojust, laseb sel endasse valguda, tunneb, kuidas miski kõhus ärkab, aga lähemale ta praegu ei saa minna“ (lk 192). Keele- ja kehatasand põimuvad tähendusrikkalt hetkel, mil teismeline Stella saab teada oma isa paralleel elust ja võrdleb teadasaamist süütuse kaotamisega, mida ta veel kogenud ei ole. Sõbranna Viki, kellele Stella teatab, et kaotas täna süütuse, pärib lausungi seekordset tähendust taipamata: „Kas oli valus?“ Stella ei vaevu Vikile olukorda selgitama, vastab vaid: „jah, sest see on tõsi“ (lk 30). Metafoor teeb läbi metamorfoosi, muutub õieti topeltmetafooriks: kujundliku lausungi tavapärase sisu (esimene vahekord) saab omakorda metafooriks tegeliku olukorra kohta (šokeeriv teadasaamine). Kehalise analoogia loomine on ainus võimalus anda keeleliselt edasi hingelist traumat. Kuigi Viki ei mõista Stellet ses dialoogis üks-ühele, on ta tänu topeltmetafoorile sõbranna hingeseisust adekvaatse pildi saanud. Rohkem ei tarvitse midagi selgitada.

Keel pidestab, aga ka vangistab tegelasi. Peategelased ei suuda mõtetest ja keelest viivukski loobuda, lihtsalt tunda ja olla. Olla üksnes oma keha ja olla üksnes oma kehas. Emma uurib Karlilt, mida too tunneb või mõtleb seksuaalse rahulduse hetkel, mees vastab, et „sel hetkel ja selle hetke ümber valitseb peas tumm tühjus. Ei midagi, mitte ühtegi mõtet.“ (Lk 231) Emma ei mõista meest, temale on taoline tühjus tundmatu, ikka läbistavad ta pead mõtted, moodustuvad verbaalsed kujundid. Stella püüab šokiseisundeis saavutada todasama tumma tühjust. Nähes midagi, mida ta näha ei tahaks või tohiks – oma isa koos võõra naise ja lapsega; oma ema koos võõra mehega; oma meest koos võõra naisega –, eemaldab Stella selt pildilt isiklike suhteid väljendavad nimetused. Trauma tekib sõnadega tähistatavatest suhetest ja nende vastuolulisusest,

2 Aija Sakova.
„Kirjalik
tunnistus kui
sõrm päästikul?
Mahavaikimise
jäljed“ – Looming
nr 12, 2021, lk
1734–1735.

Lugeja viiakse otse

pildid ise on neutraalsed, mööduvad. Kui poleks sõnu, siis poleks ka valu? Motiiv kordub: „Ta nägi tüdrukut, naist ja oma isa. Õigemini: tüdrukut, naist ja meest, nii oli lihtsam mõelda: meest.“ (lk 21); „Naine ja mees – järsku ei suuda Stella mõelda: ema ja too võõras, vaid mõtleb: naine ja mees, nagu ei puutuks nad temasse“ (lk 48); „lihtsalt mees ja naine, mitte Anders ja too võõras“ (lk 19). Nimetustest loobumine toob hetkelise leevenduse, aga Stella teab, et see on vaid enesepettus, valu edasilükkamine: keel, suhted ja mälestused saavad ta lõpuks ikkagi kätte. Ta on verbaalne olend, kel pole oma identiteedi eest pääsu.

Või ehk siiski? Nimetustest loobumine kulmineerub romaani finaalis, kui Stella teeb viimase katse end ja Andersit ahistavatest nimedest ja mälestustest vabastada. Teose eelviimane peatükk „Playa de la Paz“ on üks salapärasemaid stseene kogu teoses – tunnistan, et selle draamaatiline ulatus jäi mulle märkamatuks, kuni lugesin Aija Sakova arvustust², mis just selle peatüki kaudu teost tõlgendab. Sakova nüansitundlik käsitus on silmiavav, ent ei lahenda mõistatust ära – romaani lõpp on armutult

ambivalentne. Stella ja Anders on jõudnud Vaikse ookeani äärde. Anders seisab veepiiril ning Stella vaatab teda, püüdes kujutleda, „et ta ei tunne seda meest. Et see on võõras, kelle nägu ta ei ole veel näinud. Kui mees varsti pöörduks, alles siis näeks ta teda esimest korda. Näeks tema silmi.“ Anders ütleb midagi, Stella ei kuule ja palub seda korrata. Stella hoiab „sõrme valmis, ootab õiget silmapilku. Ja mees kordab. Nüüd ta kuuleb, mida mees ütleb. *Kas me siia olimegi kogu aeg teel?*“ (lk 279) Anders pöörab pead ja vaatab Stellat nii, nagu näeks temagi oma naist esmakordselt. Peatükk lõpeb sõnaga: „Nüüd.“ Nüüd mis? Kas Stella tõesti tulistab ja kogu lugu lõpeb tragöödia mõõtkavas – petetud armastaja tapab reetliku kallima? Vahest seejärel iseenese? Kas mustritest välja murdmine, rusuvatest mälutaakadest vabanemine, vaikuse

sündmuste keskele.

lõhkumine saab toimuda vaid verevalamise kaudu? Korraga omandab fataalse kaalu 16. sajandi maadeavastajaid kirjeldanud kõrvalliin: kui kapten Vasco Núñez de Balboa oma meeskonnaga Vaikse ookeanini jõudis, mõisteti nad süüdi mässus ja viidi hukkamisele. Kas Stella ja Anders, viimaks Vaikset ookeani näinud, seisavad ligi viissada aastat pärast Balboad ja Valderrábanot samuti tapalaval? (Kas sellele vihjabki kroonikakirjutaja Andrés de Valderrábano ja Andersi eesnimede sarnasus?) Kuid morbiidset lahendust ei mainita kordagi otsesõnu, taoline verine lõpp ei tundu haakuvat teose üldise leplikku ja lepitava tonaalsusega. Seega näen sõrme valmishoidmises, et midagi tõeliselt pöördelist saaks juhtuda, pigem kujundit – armastajad, kes näevad Vaikse ookeani kaldal teineteist nii, nagu kohtuksid esimest korda, suudavad ehk ka vanad valukehad ületada, otsast alata. Ka Vaikne ookean, mida Stella ja Anders esimest korda koos näevad, pole ses romaanis eelkõige maailma suurim veeväli, vaid midagi, mis asub tegelaste vahel – mahavaikitud haigetsaamiste, etteheidete ja igatsuste kogum. Kui nad mõlemad seda ja

teineteist näha suudavad, võib ehk kõik veel muutuda? „Nüüd“ võib tähistada viivu, mil senised mustrid läbi lõigatakse ja saab alguse midagi uut ja tundmatut, tõelisemat kui vanade traumade lõputu kordamine. Aareleid ei anna palju vihjeid, et lootust kinnitada, aga ei võta seda lugejalt ka ära.

Ühes voodis

„Vaikse ookeani“ võlu on näiliste vastandite sujuv sidumine: põimuvad igavikuline ja olustikuline, ajalooline ja eraeluline, keeleline ja kehaline tasand. „Minevik ja tulevik magavad ühes voodis,“ kõlab romaani moto, Paavo Haavikko värsirida. Teos annab motole täiesti konkreetse ja maise sisu: „Ühes voodis“ on pealkirjaks peatükile, kus Emma ja Karl arutavad oma abieluvoodis esimest korda Karli kõrvalsuhet. Sellest romaan räägibki: miks ja kuidas magatakse edasi ühes voodis – nendega, kes on haiget teinud, ja nendega, kellele on haiget tehtud. Nõnda, et mõlemad magajad on juhtunust teadlikud, aga vaikivad. Magavad, nagu midagi poleks muutunud. Ometi on kõik teisiti. Lootusrikas õnneaeg on mööda libisenud, kohutav teadasaamine on selle kaugeks kuldseks minevikuks muutnud, tulevik paistab kõle ja üksildane ning ikkagi veedetakse see koos. Kõik olnu on mees, nagu seegi, et see oli, et enam ei ole ega tulegi... Selle meeshoidmiseks magatakse ühes voodis. Võib-olla ei magatagi, sest und enam ei tule, lihtsalt lebatakse kõrvuti. Midagi ütle mata. Valus vaikne ookean.

Kai Aareleiu poeetiline, näiliselt lihtne, kuid mõistatusi sisaldav romaan aitab seda ookeani näha. Ehk ületadagi.

Raamatu- soovitused

Piret Pöldver

**Marcel Proust,
„Swanni pool“
Atlantise kirjastus, 2020
Tõlkinud Tiina Ainola**

Need kolm raamatut on viimastest aastast kõige eredamalt meelde jäänud, sest nad muutisid midagi, kas just teadmistes – seda ka –, aga pigem olemisviisis.

„Swanni pool“ on raamat kirjandusgurmaanile, mis näis enne lugemist liiga tummine, et siiralt korda minna. Lugema hakates mõistsin üsna kiiresti, kui valesti olin arvanud. Iga Prousti lause on teos omaette, kirjanduslik maiuspala, laused voolavad, pakuvad naudingut. Oluline on vorm – esikohal on see, kuidas kirjutada, mitte millest. Proust uurib inimkogemust sügavuti, harutab lahti kihid, eristab tasandeid.

**Bessel van der Kolk,
„Keha peab arvet: aju, vaim ja
keha traumast paranemisel“
Tänapäev, 2020
Tõlkinud Eve Rütel**

„Keha peab arvet“ on populaarteaduslik raamat, mis kitsalt võttes räägib traumakogemusest ja sellest paranemisest, laialt aga inimeseks olemisest üldse. On vähe neid, kellel puudub kokkupuude traumaga. Depressioon, ängistus, võimetus sõlmida suhteid, toitumishäired jms – võimalik, et trauma ise on ununenud, kuid sümptomid kõnelevad olnust. „Keha peab arvet“ tekitab õhku, avarust, arusaamist ja aitab mõista iseend paremini ka siis, kui trauma ei ole esimene asi, mis enda elust meenub. See tekst on kui sujuv empaatiatulv.

**Kate Lister,
„Seksi kummaline ajalugu“
Tänapäev, 2021
Tõlkinud Jana Linnart**

Ka „Seksi kummaline ajalugu“ on populaarteaduslik teos, mille kujundus ja pealkiri jätavad mulje, nagu see oleks provokatiivne kommerts-toode, kuid tegelikult on teos naisekeskne ja feministlik ülevaade seksist ja lääne kultuuriajaloost. Just naisekesksus muudab raamatu värskeks ja nüüdisaegseks – naise kui üldinimese rolli vaatab Lister sama loomulikult nagu enamikus raamatutes vaadatakse mehe oma. See, kuidas seksi (ja kehasse) kultuuris suhtutakse, mis sõnade ja tooniga sellest räägitakse, sõltub ühiskonna hoiakutest, suhtumisest kehasse ja lääne kultuurile omasest vaimu ja keha vastandamise traditsioonist.

APPI.
SEE LÄKS
NII HÄSTI!

LIIGA HÄSTI?

MUL ON
LIIGA
KAUA
AINULT
HÄSTI
LÄINUD.

KAS
SELLINE
ASI ON
LUBATUD?

KAS
NII
ÜLDSE
VÕIB?

MIDAGI PEAB JU LÕPUKS
VALESTI MINEMA.

EI. OOTA.

KES ÜTLES, ET ELU
EI VÕI KOGU AEG HEA OLLA?
KUS SEE KIRJAS ON?

SAADA SEE REEGEL KUU PEALE.
TEE, MIDA TAHAD. ELA ABSURDSELT ÕNNELIKULT.

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Hanna Linda Korp

Tegev- ja luuletoimetaja: Maarja Helena Meriste

Proosatoimetaja: Joosep Vesselov

Tõlketoimetaja: Mirjam Parve

Keeletoimetaja: Liisi Rünkla

Kujundaja: Ellu-Marie Meos

K A A S T Ö Ö D

Luule: maarjahelena.meriste@va.ee

Proosa: joosep.vesselov@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Tõlked: mirjam.parve@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Fotod: Cristo Madissoo

Intervjuu fotod: Alina Birjuk

Päeviku fotod: Anastassia Štšurova

Tel 50 17 053

vr@va.ee

www.va.ee

K O L L E E G I U M

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Carolina Pihelgas, Johanna Ross, Joosep Susi, Berk Vaher, Mart Velsker,
Tõnis Vilu

V Ä L J A A N D J A

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

T E L L I M I N E

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: Tallinna Raamatutrükikoda

Värske Rõhk nr 76 (2/2022)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

Raske aga öelda, kas mu armsakesele enam alkohol mõjub, kuna kõik tema laused on niigi ebaloogilised. Ja mitte ainult laused, vaid ka üksikud sõnad ei oma mitte mingit loogikat. „Kas lümbrium tõlvendab veel gnöömusel?“ „Ahh? Jajah, tõlvendab tõlvendab.“

Andreas Kübar

